

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav Dálneho východu

Diplomová práca

Bc. Martina Rybáriková

System otroctva v tradičnej Kórei

System of slavery in traditional Korea

Praha 2013

Vedúci práce: Mgr. Vladimír Glomb, Ph.D.

Pod'akovanie:

Na tomto mieste by som sa chcela v prvom rade poďakovať svojmu diplomovému vedúcemu Mgr. Vladimírovi Glombovi, Ph.D. za cenné rady, odbornú pomoc a dohľad pri spracovaní mojej práce a rovnako svojmu konzultantovi Mgr. Miroslavovi Surmánkovi za prínosné rady, inšpiráciu a nenahraditeľnú pomoc pri písaní mojej práce.

Prehlasujem, že som diplomovú prácu vypracovala samostatne, že som citovala všetky použité pramene a literatúru a že práca nebola využitá v rámci iného vysokoškolského štúdia či k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

V Prahe dňa 17.5.2013

.....

Anotácia:

Hlavným cieľom tejto diplomovej práce je podať ucelený obraz o vývoji inštitúcie otroctva v Kórei. Otroctvo bolo súčasťou kórejskej spoločnosti od jej najstarších čias o čom svedčí aj písomný záznam Ôsmich článkov zákonov mýtického kráľa Kidžu, v ktorých sa prvýkrát objavuje zmienka o otroctve ako trest za krádež. Od tej doby bolo v kórejskej spoločnosti nepretržite prítomné až do jeho zrušenia v roku 1894. Najstaršia forma otroctva za trest bola postupne doplnená ďalšími možnosťami ako mohol človek do otroctva upadnúť. Z individuálneho otroctva sa postupne vyvinulo otroctvo dedičné. Aj napriek skutočnosti, že otroctvo bolo v kórejskej spoločnosti nepretržite prítomné, dodnes prebiehajú akademické debaty o jeho charaktere a dokonca aj o jeho samotnej existencii.

Úvodnú časť svojej práce som venovala samotnej podstate otroctva. Následne som podala stručný prehľad charakteru troch typických otrokárskejších spoločností - starovekého Grécka, starovekého Ríma a Spojených štátov amerických. Hľadanie podstatných charakteristických znakov otroctva objavujúcich sa v iných otrokárskejších spoločnostiach mi poskytlo základ pre podrobnú analýzu súvislostí s otrokárstvom v kórejských podmienkach. Časť týchto poznatkov ma utvrdilo v názore, že v Kórei išlo o otroctvo v pravom zmysle slova. V základných typologických prejavoch totiž vykazovalo vysokú mieru podobnosti. Vlastná podstata práce bola zameraná na popis sporu o existenciu otroctva v Kórei, poskytnutie prehľadu historického vývoja spoločnosti a samotného otroctva počas jednotlivých období. Záver mojej diplomovej práce som venovala popisu historických prameňov, zachytávajúcich vzťah určitých vrstiev spoločnosti k otrokom.

Kľúčové slová:

Otroctvo, dedičné otroctvo, Čosŏn, jangban, neokonfucianizmus

Abstract:

The main aim of this thesis is to provide a comprehensive account of the development of the institution of slavery in Korea. Slavery was a part of Korean society from its earliest times, and the evidence of this can be found in the penal code of eight provisions enacted by the mythical emperor Kidža, where he for the first time mentioned slavery as a punishment for theft. From this time on it was ceaselessly present in Korean society until its abolition in 1894. The oldest form of slavery as a punishment was gradually supplemented with other ways of how a person could fall into slavery. Individual slavery gradually evolved into hereditary slavery. Despite the fact that slavery was ceaselessly present in Korean society, the character and even the existence of it are still called into question in academic discussions.

In the introductory part of my thesis I focused on the very essence of slavery. Afterwards, I gave a brief overview of the characteristics of three typical slave societies i.e. ancient Greece, ancient Rome and the United States of America. Studying the important characteristics of slavery in other slave societies provided the base for a detailed analysis of the connections with the Korean type of slavery. Some of this information confirms the hypothesis that slavery in Korea was present in the proper sense of the word because it showed a lot of similarities in its basic typological features. In essence, this thesis is based on a description of disputes about the existence of slavery in Korea, and it provides an overview of historical development of Korean society and slavery itself in particular eras. The conclusion of the present thesis is devoted to the description of historical documents dealing with the attitudes of people from different social classes towards slaves.

Key words:

Slavery, hereditary slavery, Chosŏn, yangban, neo-confucianism

Obsah

Úvod.....	8
1. Úvodná poznámka k metodologickému prístupu a formálnemu spracovaniu.....	9
1.1 Metodologická poznámka	9
1.2 Poznámka k formálnej úprave.....	10
2. Podstata otroctva a jej odraz vo vybraných otrokárskejších systémoch	12
2.1 Pôvod otroctva a jeho podstata	12
2.2 Princíp univerzality otroctva a dôležitosť hodnotového postoja	13
2.3 Prvá (a možno aj druhá) definícia otroctva	15
3. Všeobecný historický úvod.....	17
3.1 Otroctvo v starovekom Grécku	19
3.2 Otroctvo v starovekom Ríme.....	23
3.3 Otroctvo v Spojených štátoch Amerických	27
4. Otroctvo v Kórei.....	36
4.1 Spor o existenciu otroctva v Kórei	37
5. Rozdelenie tradičnej kórejskej spoločnosti.....	46
5.1 Obraz spoločnosti obdobia Troch kráľovstiev a kráľovstva Korjŏ	46
5.2 Štruktúra obyvateľstva kráľovstva Čosŏn	51
6. Počiatky otroctva v Kórei	55
6.1 Obraz otroctva dynastie I	62
7. Postoj neokonfuciánskych učencov k otroctvu	67
7.1 Konfucianizmus ako diskriminácia vedľajších synov.....	70
8. Možnosti prepustenia otrokov	74
9. Zrušenie otroctva v Kórei	77
9.1 Postavenie a povinnosti štátnych otrokov v 18. storočí	78

10. Pramene z ktorých je možné rekonštruovať podobu kórejského otroctva	82
10. 1 Swämirok - Súkromný denník jangbana O Hü-muna	87
Záver	97
Použitá literatúra.....	99

Úvod

Kto nepozná minulosť, je odsúdený prežiť ju znova. Ak by sa ma niekto spýtal, prečo som si ako tému svojej diplomovej práce vybrala otroctvo, nemohla by som odpovedať nič iné len to, čo som uviedla v predchádzajúcej vete. Myslím, že slová Georga Santayanu majú univerzálnu platnosť. A nestrácajú ju ani v dnešnom globalizovanom svete. Práve naopak. Stúpajú na cene.

Ako študentka koreanistiky, som v priebehu semestrov strávených na Filozofickej fakulte Univerzity Karlovej mala možnosť spoznávať kórejskú spoločnosť, jej jazyk, kultúru, dejiny a históriu. Vďaka možnostiam, ktoré mi ponúkal môj študijný program, som získala jedinečnú možnosť preniknúť do „kórejského sveta“. Jeho súčasťou bolo aj otroctvo. Zaujalo ma, že k tomuto fenoménu nebolo v kórejskej histórii doteraz zaujaté jednoznačné stanovisko. Aj keď o otroctve v Kórei bolo toho popísané už veľa, neexistuje jednoznačný názor na charakter otroctva v tejto krajine. Existencia tohto nevyplneného priestoru týkajúceho sa istej časti kórejských dejín a kórejskej spoločnosti, vyvolalo vo mne zvedavosť. Preto by som práve túto prirodzenú zvedavosť označila za prvotný impulz, ktorý stál pri zrode tejto práce.

Ďalším impulzom bol významový presah témy otroctva, resp. nútených prác, aj do našej doby. Som presvedčená o tom, že otroctvo ako také, nie je témou minulosti. Prejavy, ktorým v histórii hovoríme „otroctvo“ sú živé doteraz. Otroctvo je založené na nerovnosti. Nerovnosť v postavení ľudí žijúcich v akejkoľvek spoločnosti je trvalým sprievodným znakom jej existencie. Záleží iba na tom, v akých formách sa táto nerovnosť prejavuje. A potom tiež na tom, ako sa k nej daná spoločnosť stavia. Prejavom podobným otroctvu, ktoré môžeme nepochybne pozorovať aj v dnešnom svete, sa vo svojej práci priamo venovať nebudem. A to nie preto, že by to nebolo dôležité, ale vzhľadom k šírke predmetu mojej práce. Otroctvo v spojitosti s aktuálnymi prejavmi nerovnosti vo svete by ďaleko presahovalo obsahové vymedzenie mojej práce.

1. Úvodná poznámka k metodologickému prístupu a formálnemu spracovaniu

1.1 Metodologická poznámka

Už v momente výberu témy svojej práce som si bola vedomá rizík, ktoré v sebe tento výber skrýva.

V prvom rade som sa musela vysporiadať s obsahlosťou materiálov, z ktorých som pri písaní práce čerpala. S tým súvisel problém ich prekladu. Väčšina základných zdrojov totiž nie je dostupná v českom alebo slovenskom jazyku. Z toho vyplývala nutnosť siahnuť po cudzojazyčných prameňoch. V rámci prípravy som naštudovala rozsiahle množstvo prevažne cudzojazyčnej literatúry. Táto skutočnosť vo väzbe na rozsiahlosť témy, predstavovala jeden zo základných elementov môjho rozhodovania, a to ešte v čase, kedy som nezačala písať. Vnímala som to však ako výzvu a nie ako prekážku.

V druhom rade som pri samotnom písaní tejto práce musela zohľadniť skutočnosť, na ktorú poukazujem aj nižšie, a teda to, že otroctvo pre mňa nie je iba akademický pojem. Otroctvo som vždy vnímala ako súbor živých vzťahov, ktoré boli a sú súčasťou ľudskej spoločnosti. Na druhej strane som aj ja samotná súčasťou ľudského spoločenstva a preto sa ma tieto otázky bytostne dotýkajú. Preto som sa ani pri písaní tejto práce nemohla celkom dobre odosobniť od obsahovej stránky toho o čom som sa rozhodla písať. Pretože tak ako autor sám vytvára text, tak text a poznanie, ktoré obsahuje, spätne nutne pôsobí na autora. Je to neoddeliteľný vzájomný vzťah. Práve vyjadrovanie osobného hľadiska vychádzajúceho z môjho presvedčenia by mohlo byť vnímané a posudzované ako neobjektívne.

S týmto problémom by som sa chcela vyrovnáť fenomenologickým prístupom k téme. Fenomenológia je myšlienkový smer, ktorý sa pre mňa stal odpoveďou na pochybnosti, ktoré som na počiatku tvorby tejto práce mala. Pochybovala som sama o sebe. Fenomenologický prístup prelamuje neoddeliteľné svety vonkajšej reality a subjektívneho vnímania, ktoré môže byť pokrivené práve individuálnymi pohľadmi. Fenomenológia je prístup k realite, ktorý medzi objektívnu skutočnosť a jej vnímanie nekladie neprekročiteľnú bariéru. Ľudská

vnímavosť pre neho nie je „demilitarizovanou zónou“. Fenomenológia práve túto deliacu čiaru prekračuje. Počíta s tým, že objektívne skutočnosti sú vždy interpretované istým spôsobom a teda v závislosti od toho, kto ich interpretuje. Túto skutočnosť však nezavrhuje. Nebojuje proti nej. Ale naopak. Využíva ju. Z nevýhody robí najväčšiu prednosť.

Na základe týchto východísk som sa rozhodla písať o otroctve v Kórei s tým najlepším presvedčením o správnosti svojho prístupu. Ten totiž nutne musí zahŕňať objektívne pozorovateľnú realitu v bezprostrednej väzbe na jej individuálne vyhodnocovanie. K téme som sa snažila pristupovať s pohľadom celkovým aj konkrétnym. Jedine zosúladenie týchto dvoch prístupov môže podľa môjho názoru byť prínosné. Celkový pohľad som chcela dosiahnuť historickým exkurzom do dejín otroctva. Jadro mojej práce potom predstavuje otroctvo v Kórei, ktorému sa venujem podrobne z viacerých aspektov. Snažím sa v nich nájsť odpoveď na základnú otázku, či systém vytvorený v Kórei vykazoval znaky otroctva v súlade s jeho najširším definičným vymedzením. V tejto súvislosti opäť nachádza svoje interpretačné miesto východiskový fenomenologický princíp, podľa ktorého sa musíme vrátiť k veciam samotným, aby sme pochopili ich podstatu. Alebo inými slovami, ak chcem postihnúť zmeny prípadne odlišnosti prejavujúce sa v určitom jave, musím najprv poznať jav samotný.

1.2 Poznámka k formálnej úprave

Formálna úprava tejto práce je odrazom metodologického prístupu k nej. Predstava formálneho členenia kapitol a ich celkového usporiadania nestála na počiatku písania ako jeho hlavná idea. Vykryštalizovala sa postupne v priebehu písania jednotlivých kapitol. Cez optiku ako celku som vnímala dôležitosť jeho jednotlivých podôb.

Použila som dvojstupňové členenie kapitol a podkapitol. Základné členenie predstavuje 13 kapitol, ktoré rozdeľuje prácu na jednotlivé tematické okruhy. Prvou a poslednou kapitolou je „Úvod“ resp. „Záver“.

Prácu som sa rozhodla napísať v slovenskom jazyku. Za rozhodujúci som uznala fakt, že mi je tento jazyk najbližší a som v ňom schopná najvýstižnejšie formulovať svoje myšlienky.

2. Podstata otroctva a jej odraz vo vybraných otrokárskych systémoch

2.1 Pôvod otroctva a jeho podstata

Otroctvo je také staré ako ľudská spoločnosť. Keď by sme tento fakt vnímali z historického hľadiska, znamená to, že máme čo dočinenia s javom, ktorého základy sú hlboké ako dejiny ľudskej spoločnosti. Odkedy ľudia začali vytvárať prvé spoločenstvá založené na širšom než rodinnom princípe, objavuje sa v ich rámci tendencia rozlišovať medzi jeho členmi. Toto v plnej miere platí už o rodovej spoločnosti. S tým, ako sa spoločenstvá ľudí rozrastali, väzby medzi ich členmi sa uvoľňovali a strácali aspekt rodinnej blízkosti a intimity. Ako keby sa medziľudské vzťahy v určitom bode dostali do novej roviny. A tá je charakteristická tým, že v medziľudských vzťahoch nad ľudskosťou vlastnou rodinným vzťahom v plnej miere preváži účelovosť. Tá má mnoho tvári a mnoho podôb. Jedným z jej prejavov je práve otroctvo a všetko to, čo k tomuto pojmu bytostne náleží. Otok. Vec. Otokár. Vlastník. Otokárske vzťahy. Otokárska spoločnosť. Otokársky štát.

Otroctvo je teda javom objavujúcim sa na scéne dejín skôr, než by sme si to vôbec dokázali prestaviť. V časoch, keď život plynul úplne inak ako ho poznáme dnes. Vzniklo a vyvíjalo sa vo svojich nespočetných formách skôr, než sa vyvinuli spoločenské vzťahy, ktoré poznáme z dnešných dní. Tie sú charakteristické kladením dôrazu na dodržiavanie ľudských práv, potlačovaním neľudského zaobchádzania s inými, či všemožnými snahami o zamedzenie obchodovania s ľuďmi. Aj keď žijeme vo svete intenzívnych snáh ľudskej spoločnosti o elimináciu všetkého neľudského, nemôžeme s úplnou istotou tvrdiť, že sa tieto a im podobné javy podarilo celkom odstrániť. A to aj napriek tomu, že prakticky každá oblasť spoločenských vzťahov je právne regulovaná do takej miery, že by sme len ťažko hľadali prejavy ľudskej vôle, ktoré by nemali svoj odraz v právnom svete.

Keď teda otroctvo tomu všetkému predchádzalo a s prejavmi, ktoré ho ešte stále pripomínajú, sa môžeme stretnúť aj v súčasnosti, jeho podstata musí byť hlbšia ako by sa na prvý pohľad zdalo. Otroctvo nie je len jedným ustanovením dávno mŕtveho Chammurapiho zákonníka. Otroctvo nie je jednou z noriem takmer zabudnutých zákonov

zo starodávnej krétskej Gortýny. Nie je ani ustanovením rímskeho zákonníka. Nie je ani a len bičom otrokára z Alabamy. Je čosi viac. Je v ľudskej duši ukryté hlbšie, než si to možno dokážeme pripustiť. Cez historické pramene, či už našej západnej civilizácie alebo mocných ríš východu, presakuje z dávnych svetov do toho nášho. A istým spôsobom je tu stále. Pravdepodobne ani v dnešnom svete neexistuje skupina ľudí, ktorých predkovia neboli v jednom čase otrokmi a zároveň otrokármi¹.

Otroctvo by som najprv chcela popísať komplexne. V súlade so svojim metodologickým zámerom chcem zamieriť svoju pozornosť na podstatu, alebo takpovediac „esenciu“ otroctva. Ďalej k nemu chcem pristupovať ako k univerzálnemu javu, objavujúcemu sa takmer vo všetkých veľkých ľudských spoločenstvách v priebehu celého historického vývoja so zameraním na niektoré vybrané otrokárske systémy. Otroctvo je tak širokým javom, že je podľa môjho názoru nevyhnutné pristupovať k nemu spôsobom popisujúcim základné znaky vybraných systémov, v spojitosti s detailnejším popisom jedného konkrétneho systému. V mojom prípade podám stručný prehľad troch vybraných otrokárskeho systémov a svoju hlavnú pozornosť upriamim na otrokárskeho systému existujúci v Kórei. Akákoľvek iná cesta by bola z faktografickej stránky iba nikam nevedúcou slepou uličkou. Akákoľvek konkrétna informácia by sa utopila v nekonečnom mori údajov, mien a rokov. So všetkým tým som sa samozrejme musela zoznámiť predtým, než som sa pustila do písania. Mám však ambíciu, aby výsledok mojej práce predstavoval konzistentný a zrozumiteľný celok zhrňujúci širokú škálu detailných informácií do obecných záverov. Iba tak sa nestratí podstata.

2.2 Princíp univerzality otroctva a dôležitosť hodnotového postoja

Aké teda vlastne otroctvo je? „Dobrá otázka“, povedala som si, keď som sa raz počas svojho študijného pobytu v Južnej Kórei dostala k štúdiu o histórii kórejského otroctva. Vtedy som sa prvýkrát hlbšie zamýšľala nad otázkou, ako a či vôbec ázijské štáty v minulosti využívali prácu otrokov. Niečo z toho čo som čítala, som však zároveň už aj dobre poznala. A hneď aj vysvetlím ako. „Osoby a obsadenie“ v článku boli v porovnaní s našimi európskymi

¹ PATTERSON, Orlando. *Slavery and social death: a comparative study*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1982, 511 s. ISBN 1802-128X.

príbehmi odlišné. To ma samozrejme najprv trochu zmatlo. V mojich predstavách v tej chvíli Spartakus zrazu nezdvíhal svoj meč z prachu rímskej arény. Tak to bolo vždy doteraz, keď som si predstavovala otroka. Namiesto toho zahltená všetkým tým novým a nepoznaným, som vo svojich predstavách videla neznámu postavu otroka kráčajúcu vo svetle rodiaceho sa nového dňa kdesi v „*krajine rannej sviežosti*“. Doteraz ma veľmi mrzí, že som si tú štúdiu neodložila. A že som celkom zabudla meno toho autora. Z prvého zoznamenia s príbehmi otrokov v Kórei mi však niečo zostalo. Moja túžba po bližšom poznaní spomínanej témy.

Tým to však neskončilo. Táto osobná skúsenosť mala za následok ďalšie dve veci, ktoré do svojej práce musím uviesť. Prvou bolo to, že som sa krátko potom rozhodla, že svoju diplomovú prácu venujem otroctvu. Druhou, a to bez ohľadu na to, čo budem o otroctve schopná napísať a bez ohľadu na to, kto a ako bude kedy moju prácu hodnotiť, bolo moje vtedajšie hlboké vnútorné poznanie, že otroctvo je vlastné ľudskej povahe. Je vlastné najhlbším zákutiam ľudskej mysle. Často takým, o ktorých sa ani nehovorí. Tie sa vo vyššie uvedenom zmysle začínajú aktivovať vtedy, keď k tomu majú dostatočné podmienky. Zámerné sa pritom vyhýbam slovu „automaticky“. Otroctvo má teda omnoho bližšie k podstate ľudskej prirodzenosti, ako napríklad k právu, ku konkrétnej historickej epoche aj napriek tomu, že jedna historická etapa má otroctvo priamo v názve, k spoločenskému zriadeniu či k náboženstvu. Keď sa potom znovu pozerám na vetu, ktorá uvádza podkapitolu 3.1 mojej práce, tak z pohľadu vzťahu otroctva k ľudskej prirodzenosti ju nemožno považovať za dobrú správu pre svet a pre ľudí, ktorí v ňom žijú.

Keď niečo v úvode svojej práce skutočne nechcem, tak je to vyvodzovanie predčasných a argumentačne nepodložených záverov. Preto sa tejto mojej prirodzenej tendencii budem snažiť zo všetkých síl na ďalších stránkach vyhnúť. A to nie kvôli tomu, že by mi na klávesnici nefungovala tlačidlo „delete“. Dôvod hneď vysvetlím. Autor uvažujúci a píšuci o tak širokom a kontroverznom fenoméne akým je otroctvo, či už chce alebo nechce, nemôže popierať morálny a hodnotový aspekt predmetu svojej práce. Ak chce byť pri svojom hľadaní úprimný, nesmie popierať, že má na tému svoj osobný názor. Že má svoje osobné presvedčenie, z ktorého vychádza a ktoré nutne vplýva na všetko čo napíše. Nepriznanie si tejto skutočnosti, by bolo obrovskou chybou. Otázky svojho prístupu k téme som podrobnejšie

rozobrala v predchádzajúcej kapitole týkajúcej sa metodológie. Tento aspekt je dôležité mať na pamäti pri čítaní celej mojej práce. Pretože podstatným spôsobom určuje jej charakter.

2.3 Prvá (a možno aj druhá) definícia otroctva

Aby sme teda boli schopní pochopiť otroctvo, a to z historicko-spoločenského, hodnotového ale tiež aj z náboženského hľadiska (lebo iba tak ho môžeme pochopiť v jeho celistvosti), musíme sa podľa môjho najúprimnejšieho presvedčenia aspoň na krátko vrátiť do čias, kedy tento spoločenský fenomén vznikol.

Pri skúmaní rôznych zdrojov týkajúcich sa fenoménu otroctva som zistila, že vďaka nespočetnému množstvu variácii tejto inštitúcie v podstate nie je možné vytvoriť jednotnú definíciu, ktorá by v dostatočnej miere pojala všetky jej aspekty. Všeobecne však platí, že je to systém, v ktorom sa využíva práca neslobodných ľudí, teda otrokov, zaobchádza sa s nimi ako s majetkom až do tej miery, že môžu byť predávaní alebo kupovaní, čím sú teda zbavení osobnej slobody buď na určitú dobu alebo na celý život. To by bolo možné v zásade považovať za všeobecnú definíciu otroctva.²

Čo to teda konkrétne znamená? Otroctvo je však príliš širokým a príliš dôležitým pojmom, aby sme si robili jednoduché nároky na jeho pochopenie len na základe niečoho, čo by ho chcelo jednoducho definovať. Otroctvo sú totiž v prvom rade ľudia. Takí, ako ja. Takí, ako čitateľ týchto riadkov. Rovnako dobre by ho mohlo v tom najširšom význame slova definovať aj slovné spojenie: „*Ecce homo.*“ A k takej definícii by som sa prikláňala ja. Je v nej podľa mňa to najpodstatnejšie. A keď teda vychádzame z predpokladu, že otroctvo je niečo, čo vychádza z ľudí, môžeme sa pokúsiť porozumieť tomu iba cez ľudí. A ich životy. Predtým si

²MALINA, Jaroslav. *Antropologický slovník, aneb, Co by mohl o člověku vědět každý člověk: (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění)*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2009, ISBN 978-80-7204-560-0. Dostupné z: <<http://is.muni.cz/do/1431/UAntrBiol/el/antropos/slovník.html>> ; DAVIS, David Brion. *The problem of slavery in Western culture*. New York: Oxford University Press, 1988, 505 s. ISBN 01-950-5639-6. s. 30-35; SALEM, Ellen. The Landowning Slave: A Korean Phenomenon. In *Korean History: Discovery of Its Characteristics and Developments*. Elizabeth, NJ: Hollym, 2004, s. 185-198. ISBN 1565911776.

doprajme ešte trochu všeobecných historických poučení. Neskôr bude čas rozviest' ich a na správnom mieste aj špecifikovať.

3. Všeobecný historický úvod

Vo svojej práci sa nebudem venovať popisu vzniku a fungovaniu jednotlivých otrokárskych systémov od najstarších čias až po súčasnosť. To už som koniec koncov naznačila vyššie. Takýto prístup k téme by nepriniesol nič viac, len strohý výpočet dejinných údajov a obyčajné porovnávanie tisíckrát porovnávaných prvkov. A to sa mi zdá trochu málo. Preto som sa rozhodla pre iný prístup. Ten vychádza zo základného predpokladu, ktorý by sa trošku zjednodušene dal nazvať oným povestným „menej je niekedy viac“. Takýto prístup k téme je samozrejme nutne spätý s rizikom zjednodušenia a z toho prameniacych nesprávností. Toto riziko je však dobre známe zrejme všetkým diplomantom. Toto riziko navyše priamo úmerne rastie s rozsahom spracovávanej témy. Takže asi ani nemusím dodávať, že téma „otroctvo“ je priam ideálnym príkladom generátora spomínaného rizika. Vychádzajúc z práve naznačeného predpokladu, mám vlastne iba dve možnosti. Prvá. Hneď teraz vstať, zatvoriť počítač a nikdy sa už k téme nevrátiť. Alebo druhá. Pustiť sa do toho s plným vedomím nástrah, ktorým sa nie je možné vyhnúť, ale pokúsiť sa s nimi čo najčestnejšie vyrovnáť. Prípadne zájsť ešte ďalej. Lebo ani to nemôže byť mierou pre dobre napísanú prácu. Chcela by som ešte viac. Na relatívne malom priestore povedať viac o jednotlivých častiach celku, čo v konečnom dôsledku môže eliminovať neprehľadnosť a možno až chaos povrchných popisov, a zároveň umožní cez detailnejší pohľad na jednotlivé aspekty otroctva na konkrétnych územiach a v jednotlivých dejinných obdobiach dôjsť k samotnej podstate. V duchu vyššie uvedeného sa na tomto mieste obmedzím skutočne len na tie najvšeobecnejšie historické konštatovania. Možno pridám niekoľko špecifických, či inak zaujímavých poznámok.

Počiatky otroctva siahajú až do neskorej doby kamennej, ktorú tiež nazývame eneolit (5200 pred n.l. – 3500 pred n.l.), kedy sa otrokmi stávali predovšetkým zajatci, pochádzajúci zo stretov medzi usadlými roľníkmi a kočovníkmi. Treba si uvedomiť tú podstatnú skutočnosť, že vývoj v jednotlivých častiach sveta nikdy neprebíhal rovnakým tempom. A koniec koncov tomu nie je inak ani v súčasnosti. Keď teda hovoríme o eneolite, ako o neskorej dobe kamennej, teda o praveku v strednej Európe, na blízkom východe už v tom

čase vznikali prvé otrokárske ríše (Sumeri, Akaddská ríša).³ Práve o starovekej Mezopotámii sa hovorí ako o kolíske ľudstva. Ale aby v nej mohla čerstvo narodená ľudská spoločnosť pokojne spať, musela byť hojdaná otrokmi. Je to fakt, ktorý by som veľmi rada rozviedla. Keďže by to však bolo proti pravidlám, ktoré som si pre predmet a rozsah témy stanovila, nechám tu kolísku ďalej len tak pozvoľna sa pohojdávať.

Ak by niečo v súvislosti s najstaršími otrokárskymi ríšami zmienené byť malo, tak sú to celkom určite prvé zaznamenané zmienky o otroctve. Pred nimi existenciu otroctva totiž len predpokladáme. S nimi prišlo potvrdenie týchto našich dohadov. Práve z orientálnych ríš sa nám zachovali prvé písomné pramene dokladajúce otroctvo a jeho podoby. K najstarším historickým prameňom patria zmienky o otrokoch v právnej zbierke z Ešnunny. Bola to bola najstaršia akkadská právna zbierka z polovice 2. tisícročia pred n.l. Babylonský Chammurapiho zákonník patrí vôbec k najvýznamnejším právnickým písomným prameňom staroveku. Otrokov už nájdeme v podstate vo všetkých starovekých civilizáciách, či už v Mezopotámii, Babylone, Chetitskej ríši, Indii, Egypte, Grécku či Ríme.⁴

Zdrojom otrokov už od najstarších čias boli všeobecne vojny, obchod a dlhy, kvôli ktorým sa ľudia často stávali otrokmi, pokiaľ ich nedokázali splácať. K tomu je treba doplniť, že práve tento spôsob akým bolo možné upadnúť do otroctva, bol najčastejšie rušený. Má to jednoduché vysvetlenie. Na rozdiel od iných druhov zotročenia (vojna, obchod), tento dopadal najčastejšie na kedysi slobodných ľudí, ktorí sa kvôli dlhom stali otrokmi vo vlastnej krajine. Otrokom sa týmto spôsobom prakticky zo dňa na deň mohol stať ktokoľvek. Nebolo v záujme žiadnej moci, žiadnej vlády, aby k niečomu takému dochádzalo v širšom meradle. Nielenže sa to celkom pochopiteľne nestretávalo s úprimným pochopením slobodných občanov, ale tento druh zotročenia predstavoval nebezpečenstvo rozkladu spoločnosti daného politického a hospodárskeho celku zvnútra.

Od najstarších čias, ktoré tu boli len letmo naznačené, sa otroctvo zo scény dejín prakticky nikdy nevytratilo. Viem, že s týmto záverom by bolo možné polemizovať, ale pokiaľ

³ KASALOVÁ, Ivana. *Obchod s ľuďmi v antropologickém kontextu*. Brno, 2011. Bakalárska práca na Prírodovedeckej fakulte Masarykovej Univerzity na Ústave antropológie. Vedúci bakalárskej práce Mgr. Bc. Alena Řiháková, Ph.D. s. 5-25.

⁴ Tamtiež. s. 5-25.

jav popisovaný a nazývaný ako otroctvo nevnímate príliš formálne, ťažko by sme mohli tvrdiť, že v dnešnom svete ho už nenájdeme. Ale to sa opäť vzdávam od svojej témy.

Preto sa radšej rýchlo vrátim do samej sebou vymedzených hraníc tejto práce a budem sa venovať jej ďalšej časti. Tá by mala na základe komparatívneho prístupu zachytiť podstatné znaky a hlavné odlišnosti troch významných otrokárskych systémov. Nuž a kým v tejto úvodnej podkapitole som podstatu otroctva naznačila iba v hrubých obrysoch, pričom som tiež použila prvú všeobecnú definíciu otroctva, v nasledujúcich podkapitolách sa ju budem snažiť rozviesť na podklade otrokárskych systémov starovekého Grécka, antického Ríma a Spojených štátov amerických. Všetky tieto tri otrokárske systémy boli vystavané na svojich charakteristických prvkoch, v ktorých sa zračia neprekonateľné rozdiely, ale zároveň aj ich najtesnejšia blízkosť. V súlade s mojim prístupom k téme a vzhľadom k tomu, že rozdielne otrokárske systémy nie sú predmetom tejto práce, ale slúžia len na zvýraznenie otroctva v Kórei, nebudem podávať podrobný a komplexný popis vybraných otrokárskych systémov v ich celistvosti, ale v krátkosti sa zmienim iba o niektorých ich dôležitých aspektoch.

3.1 Otroctvo v starovekom Grécku

Dejiny starovekého Grécka môžeme datovať asi od konca 13. stor. pred n.l. až do polovice 2. stor. pred n.l., kedy územie gréckych mestských štátov ovládli Rimania.

Otázka postavenia otrokov v starovekom Grécku je nepochybne veľmi zaujímavá. A to hneď z niekoľkých dôvodov. Pri slove „otrok“, asi každému zide na um rímsky gladiátor. Prípadne pre tých, ktorým sú bližšie novšie dejiny, by sa zaiste sama od seba núkala alternatíva amerického čierneho otroka pracujúceho od svitu do mrku na plantáži. To sú celkom prirodzené asociácie vytvorené stereotypmi. Jednou z takých asociácií je aj „grécka vzdelanosť“. Alebo „grécka kultúra“. Zautomatizované myšlienkové asociácie týkajúce sa Grécka a všetkého gréckeho majú k otroctvu asi tak ďaleko, ako súčasné Grécko ku stabilnému a vyrovnanému ekonomickému stavu. Grécke mestské štáty boli štátmi otrokárskymi. Svoju moc a silu si vybudovali z veľkej časti práve vďaka otrokom. Demokratické zriadenie, ako ho vtedy v trochu inom význame slova ako dnes nazývali, dokázali vytvoriť nie vďaka, ale aj navzdory otrokárskemu zriadeniu. Toto vnímali ako niečo

iné. Ako niečo mimo ich úvah o demokratickom a slobodnom zriadení a vedení ľudskej spoločnosti. Otroci skrátka do tejto politickej koncepcie nezapadali. Ani nemohli. Lebo keby s nimi boli počítali, na tradičnú grécku vzdelanosť a kultúru by im neostal čas.

Ďalším dôvodom, pre ktorý sa o otrokoch v starovekom Grécku oplatí písať, je možnosť porovnávania so starovekým Rómom. Rím dnes chápeme ako príklad klasicky otrokárkeho štátu. Už na základe toho je nesmierne zaujímavé sa pýtať, či bolo postavenie otrokov v starovekom Grécku lepšie alebo horšie ako tomu bolo v Ríme.⁵ O Rimanoch je známe, že sa k otrokom správali nesmierne kruto. Čo ale možno povedať o kultivovaných Grékoch? A môžeme vôbec hovoriť o rovnakom postavení otrokov vo všetkých gréckych mestských štátoch?

Je nepochybné, že antické Grécko, aj napriek tomu, že býva označované za kolísku demokracie, bolo spoločnosťou otrokárskou. Za otrokársku spoločnosť považujeme takú, ktorá využíva otrockú silu a ktorá uznáva kvalitatívne rozlíšenie ľudí na slobodných a tých, ktorí žiadne práva nemajú – a nie sú teda ani ľuďmi. Koniec koncov tento predpoklad živili aj názory gréckych filozofov. Aristoteles vnímal takéto usporiadanie ako jediné možné pretože: „*sú totiž práce (manuálne), pre ktorých vykonávanie je ruka hrdého gréckeho občana príliš vznešená a tak sú otroci prirodzenou súčasťou života*“.⁶

Podľa definície gréckeho otroka, ktorú vytvorili historici, je ho možné označiť šiestimi základnými definičnými prvkami:

- (a) Jeho majiteľ ho môže voľne predávať a kupovať ako ktorýkoľvek iný tovar;
- (b) Často pochádza z inej oblasti, než v ktorej bol zakúpený;
- (c) Má vlastné meno, ktoré mu dal jeho pán;
- (d) Medzi pánom a otrokom neexistuje zmluva;
- (e) Otrokom mohol byť pánovi akýmkoľvek človekom ukradnutý;
- (f) Pán mohol otrokovi darovať slobodu.⁷

⁵ OBROVSKÁ, Lucie. *Postavení otroka v antickem Řecku*. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2008/files/pdf/history/obrovaska_lucie.pdf> .

⁶ Tamtiež. s. 3.

⁷ KASALOVÁ, Ivana. *Obchod s lidmi v antropologickém kontextu*. Brno, 2011. Bakalárska práca na Prírodovedeckej fakulte Masarykovej Univerzity na Ústave antropológie. Vedúci bakalárskej práce Mgr. Bc. Alena Řiháková, Ph.D. s. 11.

Už len na základe týchto šiestich definičných prvkov je možné vytvoriť si základnú predstavu o postavení otrokov v gréckej antickej spoločnosti. Podľa práva jednotlivých mestských štátov nachádzajúcich sa na území, ktoré označujeme ako antické Grécko, boli otroci považovaní v právnom zmysle slova za veci. Teda tak ako bola a je vecou napríklad lavica, stôl či lopata, bol ňou aj otrok. Otrokom bol objektom práv. Teda tým, s čím obchodujú ľudia. A tí sú, ako je dobre známe, subjektmi práv. Z právneho hľadiska teda otroci neboli ľuďmi. Ich pán s nimi mohol voľne nakladať. Čo je však dôležité, nemohol ich zabiť. Dokonca, pokiaľ bolo chovanie pána k svojmu otrokovi neprimerané, alebo ak chceme neľudské, otrok mohol utiecť do chrámu, kde bol nejaký čas pred pánom chránený.⁸ Toto právo, alebo lepšie povedané právo, tomuto právu veľmi podobné, je známe aj z čias omnoho neskorších. Existovalo v priebehu celého stredoveku a nevzťahovalo sa iba na otrokov. A v istom zmysle platí aj dodnes takmer v každej krajine sveta. Poznáme ho pod všeobecným pojmom imunita. Ale späť k otrokom.

Otroci v gréckych mestských štátoch patrili buď to štátu, alebo súkromným osobám. Počet otrokov bol v gréckych mestských štátoch pravdepodobne obrovský. Boli využívaní prakticky na všetky druhy prác. Antickí Gréci pri výbere otroka pre práce v domácnosti dávali prednosť ženám a deťom pred mužmi, ktorí mali omnoho väčšie sklony k vzburám.⁹ Aj z tejto skutočnosti plynie záver, že otroci boli starými Grékmi využívaní skutočne v tom najširšom rozsahu. V 5. stor. p.n.l. v Aténach prevažoval počet otrokov nad počtom slobodných.¹⁰ Nebolo ich iba veľké množstvo ale zároveň ani nepredstavovali vnútorne jednotnú skupinu. Antickí Gréci mali pre otrokov viacero označení a výrazov. Veľmi sa nezaoberali tým, koho je vlastne možné za otroka považovať. To zrejme znamená, že otroci tvorili širokú a veľmi nesúrodú skupinu, ktorá sa vnútorne diverzifikovala. Pre otroka sa objavuje napríklad výraz „*dúlos*“, ktorý je protikladom slobodného človeka, ale tiež výraz „*andropos*“, t.j. človek s tlapami. Tým starovekí Gréci pravdepodobne chceli vyjadriť pohrdanie otrokom, ktorého dávali na úroveň zvieratá.¹¹

⁸ Tamtiež s. 5-25.

⁹ URL: <http://newint.org/features/2001/08/05/history/> [cit. 2013-01-10].

¹⁰ URL: <http://newint.org/features/2001/08/05/history/> [cit. 2013-01-10].

¹¹ OBROVSKÁ, Lucie. *Postavení otroka v antickem Řecku*. Dostupné z: http://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2008/files/pdf/history/obrovska_lucie.pdf.

Ďalším dôležitým definičným prvkom podľa vyššie uvedenej definície gréckeho otroka bola skutočnosť, že často pochádzal z cudzieho kraja. Toto malo pre grécku spoločnosť niekoľko výhod. Otroci sa získavali veľmi často ako vojnová korisť, alebo ako výsledok pirátskych výbojov. Cudzinci pochádzajúci z rôznych krajín sa medzi sebou neboli schopní dorozumievať, čo vo významnej miere znižovalo možnosť a pravdepodobnosť obávaných vzbúr a nepokojov.

Keď sa niekto stal otrokom, jeho status nemusel byť nutne nezmeniteľný. Pán otroka vykonával nad ním moc a mohol teda svojim rozhodnutím ovplyvniť aj jeho budúcnosť. Tak sa z otroka mohol stať prepustenec. Tým však nezískal postavenie plnoprávneho občana. Naďalej musel pánovi odvádzať časť úrody. Tento princíp podľa dochovaných historických prameňov fungoval aj v antickom Ríme.

Pokiaľ by sme však hľadali rozdiely v postavení otrokov u oboch spomínaných stredomorských mocností staroveku, jedným z najvýznamnejších by bolo právo majiteľa nad životom a smrťou otroka. Alebo absolútna moc nad otrokovým životom. Nejedná sa pritom o nič iné, ako o právo rímskeho pána svojho otroka zabiť. Ako už bolo uvedené vyššie, podľa aténskych zákonov bolo toto neprípustné. V tomto smere môžeme pozorovať vnútornú diferenciáciu v postavení otrokov v rámci jednotlivých gréckych mestských štátov. V Sparte totiž nemožnosť otroka usmrtiť neplatilo. Vzťahovalo sa iba na zvláštnu skupinu otrokov nazývaných helóti. Helóti stáli niekde medzi štátnymi a súkromnými otrokmi. Formálne boli vo vlastníctve *Polis* – mestského štátu a jednotlivým spartským občanom boli pridelovaní ako pôda. Ďalším významným rozdielom v porovnaní s Rimanmi bolo otroctvo za dlhy. Ako podoba otroctva existovala aj v starovekom Grécku. Na rozdiel od Ríma sa však jednalo o časovo obmedzenú stratu slobody. Navyše bolo zrušené Solónom (asi 638- 555 pr. n. l.), známym reformátorom.¹²

Z vyššie načrtnutého obrazu je v hrubých obrysoch možno nájsť niektoré charakteristické prvky antického Grécka, ako otrokárskeho systému. Jednotlivé aspekty gréckeho otroctva boli popísané zväčšia v konfrontácii s antickým Rímom. A zdá sa, že to ani inak nejde.

¹² OBROVSKÁ, Lucie. Postavení otroka v antickem Řecku. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2008/files/pdf/history/obrovka_lucie.pdf> .

Prirovnávať grécke mestské štáty k moderným demokraciám by bolo ako prirovnávať cirkus Humberto k rímskemu koloseu. Ale to už je ďalší príbeh. Preto hneď prejdem ku kapitole, ktorá by v tomto príbehu mohla niečo objasniť.

3.2 Otroctvo v starovekom Ríme

Počiatok rímskych dejín je podľa súčasnej literatúry datovaný od roku 753 pred n.l., čo je jeden z najlegendárnejších dátumov celej histórie. Pozná ho takmer každý žiak a pritom je celkom isté, že tento dátum nemá s históriu vôbec nič spoločné a ako taký bol len dodatočne určený. A to pre Rím vlastným spôsobom, na základe záujmu toho, kto tento dátum určil. Rok 753 pred n.l. je príliš neskorý pre prvé pravidelné osídlenie a príliš včasný pre dobu prvej urbanizácie. Tento fiktívny dátum bol stanovený podľa dátumu vyhnania etruských kráľov z Ríma, čo bolo asi okolo roku 500 pred n.l. Pre Rimanov bolo následne dôležité vyplniť predchádzajúce obdobie menami konkrétnych kráľov. Ich počet sa nakoniec ustálil na čísle 7, čo predstavovalo obdobie zhruba 250 rokov. Okrem siedmich kráľov boli roky ich vlády dopĺňané tiež menami každoročne volených konzulov. Rímsky autor z prvého storočia pred n.l. Varro, potreboval do zoznamu konzulov vložiť ešte ďalšie dve mená a tak definitívne stanovil dátum vzniku Ríma rokom 753 pred n.l.¹³ O nič menej mýtický nie je ani dátum zániku Rímskej ríše v roku 476 n.l., čo je dátum pádu Západorímskej ríše. Rovnako ako počiatok, aj koniec dejín Rímskej ríše stanovili neskôr historici, ako dátum, kedy sa dlhodobo upadajúca ríša definitívne zrútila. Germánsky vojenský veliteľ Odoaker prehlásil v roku 476 n.l. mladého rímskeho cisára s pekne zvoleným menom Romulus Augustus za zosadeného a poslal chlapca do ústrania. Posledný rímsky cisár tak dožil zabudnutý kdesi na vidieku. Rímske panstvo na východe pretrvalo ešte takmer ďalších tisíc rokov. Koniec Východorímskej ríše sa stotožňuje s dobytím Konštantínopolu Turkami v roku 1453.¹⁴

Rím tvorí súčasť širšej grécko-rímskej histórie, ale vyznačoval sa výraznou vlastnou jedinečnosťou. Názor, ktorý sa doposiaľ ešte niekde presadzuje, že rímska kultúra bola iba napodobeninou gréckych vzorov je v každom ohľade prekonaný a scestný. Naopak,

¹³ GRANT, Michael. *Dějiny antického Říma*. 1. vyd. v čes. jaz. Preklad Alena Jindrová. Praha: BB art, 1999, 472 s. ISBN 80-725-7009-9. s. 23-24.

¹⁴ GRANT, Michael. *Dějiny antického Říma*. 1. vyd. v čes. jaz. Preklad Alena Jindrová. Praha: BB art, 1999, 472 s. ISBN 80-725-7009-9. s. 25.

v literatúre, vo výtvarnom umení a práve tak v oblasti práva a riadenia štátu dospel Rím k mimoriadne originálnym a významným výsledkom. A identický záver je možné urobiť i vo vzťahu rímskej spoločnosti a štátu k otroctvu. Áno, je nepopierateľným faktom, že otroctvo bolo jedným zo základných stavebných prvkov rímskej, tak aj gréckej spoločnosti. Existovali tiež početné súvislosti v podobe jednotlivých foriem otroctva v obidvoch týchto štátnych útvaroch. Dalo by sa povedať, že vychádzali z jednotného základu. Bez práce otrokov v takej veľkej miere ako tomu bolo v Antickom Grécku a Ríme, by tieto civilizácie nikdy nedosiahli tam, kam sa v rámci dejinného vývoja dostali. Napriek tomu existovali medzi formami otroctva a spôsobmi ich využívania v antickom Grécku a Ríme veľké rozdiely.

Otrocí predstavovali v členitej rímskej spoločnosti najnižšiu vrstvu. Podobne ako v Grécku, to bola zároveň aj vrstva najpočetnejšia. Nie je sa čomu diviť, keďže práve od počtu otrockých rúk a ich výkonnosti priamo úmerne závisela ekonomická prosperita celej spoločnosti. Otrocí neboli jedinou neslobodnou spoločenskou skupinou. Neslobodnou myslené z perspektívy človeka 21. storočia. Rímska spoločnosť bola totiž veľmi bohatá členená a diferencovaná. Popri otrokoch existovali ďalšie skupiny, ktoré boli právnym poriadkom znevýhodňované z toho dôvodu, že patrili k nejakej konkrétnej skupine obyvateľstva. Ide predovšetkým o ženy, zajatcov a cudzincov vo všeobecnosti.¹⁵ Rozoberať ich postavenie, by však išlo nad rámec tejto práce.

Pokiaľ ide o spôsoby, akými sa človek mohol stať otrokom, aj tieto boli veľmi podobné tým gréckym. V tomto smere sa nejaká väčšia miera vynaliezavosti a kreativity ani veľmi očakávať nedala. Od pradávna bola najspoľahlivejším spôsobom zotročenia vojenská porážka. K tomu sa pridávali pirátske zajatia, odložené deti, otroctvo z trestu alebo otroctvo pre dlhy, ktoré bolo zrušené v roku 326 pred n.l. Tieto spôsoby upadnutia do otroctva boli typické skôr pre staršie obdobie vývoja rímskej spoločnosti. Najdôležitejšími spôsobmi upadnutia do otroctva bolo kúpou na trhu s otrokmi. Najvýznamnejším prekladiskom a trhovým miestom s otrokmi bol pravdepodobne ostrov Délos v Egejskom mori.¹⁶

¹⁵ OBROVSKÁ, Lucie. *Otrok v římském právu*. Brno, 2011. Dizertačná práca na Právnickej fakulte Masarykovej Univerzity na katedre štátu a práva. Vedúci dizertačnej práce prof. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc. s. 20.

¹⁶ KASALOVÁ, Ivana. *Obchod s lidmi v antropologickém kontextu*. Brno, 2011. Bakalárska práca na Prírodovedeckej fakulte Masarykovej Univerzity na Ústave antropológie. Vedúci bakalárskej práce Mgr. Bc. Alena Řiháková, Ph.D. s. 5-25.

Aké bolo v starovekom Ríme postavenie otroka? Na túto otázku nie je možné dať konkrétnu a jednoznačnú odpoveď, pretože by nemusela platiť pre všetkých otrokov. Aj v Ríme existovala viac druhov, alebo skupín otrokov, medzi ktorými existovali väčšie či menšie rozdiely. V zásade ale pre všetkých platilo, že otrokom bol všetkých práv zbavený jedinec. S bezprávnou osobou bolo v praxi nakladané ako s vecou, s ktorou môže slobodný občan zaobchádzať ľubovoľne. Na vôli otroka nezáležalo. Jediné čo pre otroka malo význam, bola pánova vôľa. Na tej záležalo a tá určovala, aké bude mať otrok postavenie.¹⁷ Úbohé postavenie otrokov v antickom Ríme dokladá mnoho dobových prameňov. Dalo by sa povedať, že súčasníci sa v duchu starej rímskej tradície formulovania čo najvýstižnejšej a najjednoduchšej právnej definície doslova predbiehali v aktívnom tvorivom prístupe k definícii otroka. Pritom však žiadnu z dobových definícií otroka nie je možné s konečnou platnosťou označiť za konečnú, alebo univerzálne platnú. Stačí si len predstaviť, na koľkých miestach rímsko-právnych prameňov je postavenie otrokov upravené. Ďalší významný problém predstavuje skutočnosť, že v priebehu dlhého časového vývoja rímskej spoločnosti a jej právnych predpisov, došlo niekoľkokrát k zmene právnej úpravy samotného právneho inštitútu – otrok.¹⁸

Popredný slovenský historik zameraný na antické, resp. všeobecné staroveké dejiny Vojtech Zamarovský vidí základnú charakteristiku rímskej spoločnosti v protiklade medzi slobodnými a otrokmi. Zamarovský teda chápe otroctvo v Ríme ako základný aspekt rozdelenia spoločnosti antického Ríma. Podľa práva tomu tak skutočne bolo, pretože to, čo rozdeľovalo rímsku spoločnosť na slobodných a otrokov bol stav slobody. Práve toto rozdelenie bolo najvýznamnejšou charakteristikou rímskeho práva osôb. Preto sa nakoniec premena právneho postavenia slobodnej osoby na osobu neslobodnú nazýva „najväčšia strata hlavy“. Tým chceli Rimania vlastne povedať, že nie je nič horšie pre právny status človeka v antickej spoločnosti, keď sa zo slobodného stane otrok.¹⁹

S otroctvom sú ďalej spojené aj ďalšie kategórie obyvateľstva. V prvom rade pôjde o prepustencov – *libertinov* a *kolónov*. Prepustenci mali tiež výrazne obmedzené práva,

¹⁷ Tamtiež s. 5-25.

¹⁸ OBROVSKÁ, Lucie. *Otrok v římském právu*. Brno, 2011. Dizertačná práca na Právnickej fakulte Masarykovej Univerzity na katedre štátu a práva. Vedúci dizertačnej práce prof. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc. s. 7.

¹⁹ ZAMAROVSKÝ, Vojtech. *Dějiny psané Římem: jazykově stylistický rozbor*. 4., preprac. české vyd. Bratislava: Perfekt, 2005, 267 s. ISBN 80-804-6297-6.

to znamená, že v porovnaní so slobodnými sa jednalo o ďalšiu zvláštnu skupinu rímskej spoločnosti. Libertíni teda tvoria kategóriu osôb stojacich na pomedzí otrokov a slobodných ľudí, čo sa samozrejme prejavuje aj na množstve im prisúdených práv. Ich práva však samozrejme nie je možné porovnávať so slobodnými. Veď to predsa kedysi boli otroci. Preto nemali práva občanov, napríklad aktívne a pasívne volebné právo, právo odvolať sa pri obvinení k ľudu, alebo právo stať sa kňazom. Až deti prepustencov mohli nadobudnúť všetkých práv, ktoré prináležali slobodným. Kolóni boli zase zvláštna spoločenská vrstva formujúca sa obzvlášť ku koncu rímskeho vývoja, ktorá zvykla byť popisovaná ako slobodná, alebo ako poloslobodná časť obyvateľstva, pripútaná však k pôde, na ktorej hospodárila. Svojím postavením tak boli fakticky blízky otrokom. Ale tiež by sa dalo povedať, že to boli akýsi predchodcovia stredovekých nevoľníkov.²⁰

V antickom Ríme obchod s otrokmi prekvital. A cena každého otroka závisela do veľkej miery od jeho individuálnych atribútov, akými boli vek, zdravie, kvalifikácia, správanie a pod. Podľa toho akými vlastnosťami otrok oplýval, mohla byť jeho cena skutočne rôzna. Podľa ceny sa otroci delili do niekoľkých skupín. Od najlacnejších až po tých luxusných. Do kategórie luxusných otrokov patrili privilegovaní cisársky otroci, ktorí často zastávali aj významné úrady. Zvláštnou skupinou otrokov boli gladiátori.²¹

Z toho čo som teda naozaj v skratke uviedla o otrokoch v antickom Grécku a Ríme je evidentné, že medzi týmito otrokárskymi systémami existovalo viac paralel, ako odlišností. Základným východiskom, na ktorom boli obidva otrokárske systémy postavené bol pomer otrok - vec. Aj keď, ako plynie z vyššie načrtnutých definícií a výrokov, tento právny rámec nebolo v praktickom živote rímskej spoločnosti možné zachovať. Rimania samozrejme potrebovali, aby za nich otroci spravovali ich majetok, aby uzatvárali zmluvy z ktorých by plynuli právne následky, aby sa dedili ich dlhy a pod. Bolo teda potrebné rešpektovať určité pravidlá, bez ktorých by konanie otrokov nemalo žiadne právne následky.²²

²⁰ OBROVSKÁ, Lucie. *Otrok v římském právu*. Brno, 2011. Dizertačná práca na Právnickej fakulte Masarykovej Univerzity na katedre štátu a práva. Vedúci dizertačnej práce prof. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc. s. 17.

²¹ KASALOVÁ, Ivana. *Obchod s lidmi v antropologickém kontextu*. Brno, 2011. Bakalárska práca na Prírodovedeckej fakulte Masarykovej Univerzity na Ústave antropológie. Vedúci bakalárskej práce Mgr. Bc. Alena Řiháková, Ph.D s. 5-25.

²² OBROVSKÁ, Lucie. *Otrok v římském právu*. Brno, 2011. Diplomová práca na Právnickej fakulte Masarykovej Univerzity na katedre štátu a práva. Vedúci diplomové práce prof. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc. s. 168.

Záverom je teda možné konštatovať, že klasické rímske právo utvorilo z otroka formálne síce vec, ale následne samo seba v mnohých inštitútoch poprelo. Stalo sa tak prostredníctvom priznania istej časti spôsobilosti k právnym úkonom a prostredníctvom právnej ochrany fyzickej integrity otroka. Rimania tak aj navzdory svojmu právu museli postupovať. Potrebovali totiž, aby za nich otroci konali. Na tom bol predsa postavený celý rímsky spoločenský systém. Nemôžeme sa domnievať, že účelom prijatia všetkých inštitútov bolo zlepšovať otrokovo postavenie. Priznanie istých aspektov subjektivity otrokov bolo skrátka prínosné hlavne Rimanom samotným.²³

3.3 Otroctvo v Spojených štátoch Amerických

Príbeh o otroctve v Spojených štátoch Amerických (alebo v politických či faktických útvaroch, ktoré vznik USA predchádzali) je niečo celkom iné ako to, čo som popisovala doteraz. V čase sme sa posunuli o viac ako 15 storočí. A navyše meníme miesto. Opúšťame Európu a vydávame sa za oceán. Tam, kde sa vtedy nachádzala ešte nedotknutá nekonečná krajina obývaná indiánskymi kmeňmi. Tam začali prichádzať Európania so všetkým tým, čo boli schopní priniesť. Začali vytvárať novú spoločnosť, ktorá sa mala vyhraniť voči tej starej európskej. Odchádzali, lebo chceli vytvoriť lepší svet. Ale aj v tom novom lepšom svete sa našlo miesto pre otroctvo. Ak by sme k brehom dnešnej Virgínie dorazili v roku 1619, mohli by sme byť svedkami zaujímavého obrazu. Z holandskej pirátskej lode v prístavnom meste Jamestown, by námorníci práve vykladali debny z tovarom. Z tej istej lode by na breh vystupovala asi dvadsiatka netradičných cestujúcich. Svojim exotickým zovňajškom by zrejme vzbudzovali pozornosť okolia. Ak by sme očakávali skupinku japonských turistov, mýlili by sme sa. Títo cestujúci pochádzali z úplne iného kontinentu. A boli privezení za úplne iným cieľom. Boli to prví čierni americkí otroci v Amerike.

O otroctve v Amerike je možno povedať najzákladnejšiu vec, ktorá musí byť súčasťou akejkolvek jeho definície. Na rozdiel od otroctva o akom bola reč doteraz, americké otroctvo malo jednu viditeľne odlišnú charakteristickú črtu. Americké otroctvo bolo totiž vytvorené od počiatku na rasovom základe. To je oproti antike obrovský rozdiel. A ako bude popísané

²³ OBROVSKÁ, Lucie. *Otrok v římském právu*. Brno, 2011. Diplomová práce na Právnické fakultě Masarykovské Univerzity na katedře státu a práva. Vedúci diplomové práce prof. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc. s. 170.

ďalej, rasový základ otroctva v Amerike bol určujúcim prvkom jeho vzniku, existencie a aj jeho zániku.

Pokiaľ ide o vnímanie bielej rasy, jej stupňa rozvoja a zrejme i práva na život, najviac sa to asi prejavilo pri „dobíjaní nového sveta“, teda obsadzovaní amerického kontinentu bielymi európskymi osadníkmi a pri následnom hromadnom využívaní otrockej práce. Európania opustili „starý svet“ s úmyslom vytvoriť nový, lepší, spravodlivejší. Urobili pre to mnoho. Ale stalo sa tak bez akéhokoľvek prihladenia či rešpektu k právam iných etník a rás. Tým mám na mysli pôvodné americké obyvateľstvo, ktoré nazývame indiánmi a čierne africké obyvateľstvo, dopravované do vznikajúceho nového sveta, ktorý sa mal stať klieťkou ich otroctva na večné časy. Aspoň tak vtedy boli bieli kolonizátori amerického kontinentu presvedčení o večnosti a nemennosti svojich predstáv. Nebolo to prvýkrát ani naposledy v ľudských dejinách, keď preludu neprepadol iba jednotlivec, ale rovno celé štátotvorné spoločenstvo.

V prípade novovznikajúcej americkej spoločnosti bola tou „dejinnou nutnosťou“ obrovská potreba ľudskej pracovnej sily, ktorá by dokázala skrotiť divokú zem a uživiť čoraz početnejšie obyvateľstvo. Idea spoločnosti však už bola vytvorená. A podľa pôvodných predstáv o spoločenstvách slobodných ľudí, ktorí práve pred neslobodou utekali z Európy za more, pre otroctvo ani nič podobné v novom svete nemalo byť miesto. Čo s tým? Bolo treba vymyslieť niečo iné. A v tej chvíli prišla „spásonosná“ myšlienka. Áno, môžeme to všetko zachovať. Naše teoretické koncepcie slobody zostanú nedotknuté. Ale budeme zároveň využívať aj silu tých, ktorých potrebujeme. Ale tým slobodu dať nemôžeme. Tak ich z tejto koncepcie jednoducho vyškrtáme. Na otrokov sa vzťahovať nebude. Bolo rozhodnuté. Rovnosť bude zlučiteľná so slobodou. Ale len formálne.

Tak vznikla teória amerického otrokárskeho systému. Takpovediac z nutnosti. Formálne mala byť nová spoločnosť vybudovaná na rovnosti a slobode. Ale tiež prosperite. K prosperite sa však bolo treba dopracovať ťažkou prácou. A to bez úplnej rovnosti všetkých nešlo. Tak vznikol vnútorne rozporný systém rovnosti. Ale nie pre všetkých. Len pre slobodných. Vnútorň rozpor systému bol Američanom zrejmý už od začiatku. A toto vedomie rástlo stále viac. Dôkazom toho je skutočnosť, že ústava Spojených štátov

amerických z roku 1787 ani slovom priamo nespomína otroctvo. Pritom z jej textu, bola jeho existencia, a nie len to, ale dokonca jeho ústavná ochrana celkom evidentná. Jej prvý článok hovorí o „celkovom počte slobodných osôb“ a potom zase o „troch päťtinách všetkých ostatných osôb“. Omnoho príznačnejší je článok IV., paragraf 2, odstavec 3: „Žiadna osoba vykonávajúca službu alebo pracujúca v jednom štáte a podľa jeho zákonov a ktorá utečie do iného štátu, nemôže byť na základe zákona alebo nariadenia tohto štátu oslobodená od služby alebo práce, ale musí byť vydaná na žiadosť tej strany, ktorá má na túto službu či prácu nárok.“ Toto ustanovenie americkej ústavy z roku 1878 nielenže pripúšťalo „zákonnosť otroctva“, ale navyše zavazovalo federálnu vládu, aby bránila tým osobám, ktoré nikde v ústave neboli označení ako „otroci“, v úteku. Tým celkom jednoznačne otroctvo podporovala.²⁴

Rodiaca sa Amerika tak vytvorila vnútorne celkom rozporuplný systém. Na jednej strane ho ľudia vytvorili vedome, pretože im bolo jasné, že inak to nepôjde. Ale na druhej strane sa to zdráhali verejne pripustiť. Odrazom tejto zvrátenosti bola aj „zmienka-nezmienka“ o otroctve v najvyššom zákone štátu, v americkej ústave, a tiež večný boj severu s juhom Ameriky vedený z veľkej časti práve kvôli tomuto systému. Absurdnosť postoja k americkému otrokárskeho systému sa tiež prejavovala v myslení a konaní ľudí.²⁵

Otroctvo by sa v Amerike nebolo nikdy zrodilo. Domorodé obyvateľstvo Ameriky bolo početné. Nebolo na takom stupni spoločenského vývoja, že by bolo schopné tlaku prichádzajúcich Európanov vzdorovať. Píše o tom Alexis de Tocqueville vo svojom diele „O demokracii v Amerike“. Mladý právnik Tocquenville a jeho priateľ Beaumont sa v apríli 1831 nalodili v Le Havri na loď smerujúcu cez Atlantický oceán s poverením preskúmať americký väzenský systém. Vďaka obrovskému úsiliu, trpezlivosti a nadaniu však dokázal vytvoriť detailný popis amerického spoločenského systému, fungovania tamojších inštitúcií, vzťahu Američanov k jednotlivým prvkom ich spoločnosti a tiež ich vzťahu k Indiánom a otrokom. O dopadoch kolonizácie Ameriky na Indiánov napísal: „Všetky indiánske kmene, ktoré kedysi obývali územie Nového Anglicka – Naraganseti, Mohykáni, Pekoti – žijú už len

²⁴ JOHNSON, Paul. *Zrození moderní doby: devatenácté století*. Vyd. 1. Preklad Petruška Šustrová. Praha: Academia, 1998, 869 s. ISBN 80-200-0694-X. s. 241.

²⁵ JOHNSON, Paul. *Zrození moderní doby: devatenácté století*. Vyd. 1. Preklad Petruška Šustrová. Praha: Academia, 1998, 869 s. ISBN 80-200-0694-X.

v spomienkach ľudí. Zmizli aj Lenapovia, ktorí pred stopäťdesiat rokmi prijali Penna na brehoch Delawaru, dnes už neexistujú. Stretol som posledných Irokézov: žobrali. Všetky národy, čo som vymenoval, voľakedy obývali územie siahajúce až k oceánu; dnes treba prejsť vyše sto míľ dovnútra kontinentu, aby človek stretol Indiána. Tí divosi sa nielen stiahli – boli vyhubení.“²⁶

Pre kolonizátorov to bol teda ľahký cieľ a bohatý zdroj lacnej pracovnej sily. Indiánske obyvateľstvo však malo jednu veľmi podstatnú nevýhodu. Indiáni neboli schopní znášať prácu, na akú ich potrebovali využívať kolonizátori ich území. Preto boli Európania nútení hľadať iné riešenia. O pristátí lodi vo Virgíniu v roku 1619 už bola reč. Dalo by sa teda veľmi zjednodušene povedať, že Európania vyriešili svoj problém s nedostatkom lacnej pracovnej sily tak, že „nepoužiteľných“ indiánov vymenili za čiernych otrokov z Afriky, ktorí sa na ťažkú prácu v zložitých podmienkach veľmi dobre hodili. Nebolo to však také jednoduché. Nestačilo si iba povedať, že Indiáni sú na nič, dovezieme si černochovo a urobíme z nich otrokov. Toto rozhodnutie (jeho ideologický základ už bol naznačený vyššie) malo mať ďalekosiahle dôsledky, ktoré si v tej dobe málokto uvedomoval. Pritom následky tohto rozhodnutia je v Amerike možné cítiť istým spôsobom doteraz. Znamenalo to totiž, že dovezenie čierneho obyvateľstva z Afriky síce pomôže vyriešiť otázku zúfalo chýbajúcej pracovnej sily, ale nepomôže ani trochu problému čo s Indiánmi, obyvateľmi a vlastníckmi rozsiahleho pôdneho bohatstva. Navyše rozšírenie afrických otrokov v Amerike, čo muselo byť nevyhnutným dôsledkom ich využívania na najťažšie druhy prác, samo o sebe malo predstavovať nový druh problému, ktorý už od prvej lode s otrokmi vo Virgínii neustále naberal na váhe. A to už len tým, že ich príchod do Ameriky bol nútený. Už len tým, že ich príchod si pre seba zorganizovali Európania. A to nie preto, že by to tak chceli. Ale preto, že sa im to vtedy tak hodilo. Tým vzniklo medzi Európanmi a čiernymi otrokmi zvláštne puto, ktoré ich viazalo k novej zemi spôsobom, ktorý nikdy predtým neexistoval. „*Indiáni zomrú v rovnakej izolácii, v akej žili, ale osud černochovo je istým spôsobom prepletený s osudom Európanov. Obidve rasy sú spolu zviazané, hoci nesplynuli; je pre ne rovnako ťažké úplne sa rozdeliť či splynúť.*“ O následkoch tohto stavu Tocqueville ďalej píše: „*Najobávanejšie zo všetkých ziel, ktoré ohrozujú budúcnosť Spojených štátov, vyplýva z prítomnosti čiernych*

²⁶ TOCQUEVILLE, Alexis de. *Demokracie v Americe*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Praha: Academia, 2000, 624 s. ISBN 80-200-0829-2. s. 496.

na ich území. Keď hľadáme príčinu súčasných ťažkostí a budúcich nebezpečenstiev Únie, takmer vždy sa dostaneme k tomuto prvotnému faktu, nech vyjdeme z akéhokoľvek bodu.“ A pokračuje: „Na to aby ľudia vytvorili trvalé zlo, obyčajne musia vynaložiť veľké a stále úsilie. Je však zlo, ktoré preniká na svet nenápadne: uprostred zvyčajného zneužívania moci ho ledva zbadáme. Začína sa jednotlivcom, ktorého meno nám dejiny nezachovajú; usadí sa niekde na zemi ako prekliaty zárodok – najprv sa živí samo sebou, bez námahy sa šíri a prirodzene rastie so spoločnosťou, ktorá ho prijala. Tým zlom je otroctvo.“²⁷ Takto Alexis de Tocqueville vnímal na počiatku 19. storočia rozhodnutie európskych kolonizátorov „pomôcť“ novému svetu nedobrovoľnou prácou tisícok rúk afrických otrokov. Čas mu dal za pravdu.

Ale nie len otroctvo samo o sebe škodilo novej spoločnosti. „Treba starostlivo rozlišovať dve veci: otroctvo ako také a jeho následky.“ Bezprostredné následky otroctva sú si podobné vo všetkých otrokárskejších spoločnostiach. Existujú však aj také následky, ktoré sú typické len pre niektoré z nich. A samozrejme aj také, ktoré sú príznačné iba pre americké otroctvo: „Bezprostredné zlo vyplývajúce z otroctva bolo takmer rovnaké v starovekých aj moderných národoch, ale následky tohto zla boli rozdielne. V starovekých národoch patril otrok k rovnakej rase ako jeho pán a často ho prevyšoval výchovou a vzdelaním. Delila ich iba sloboda; keď ju otrok získal, ťažko by ste ich rozpoznali. Staroveké národy mali veľmi jednoduchý prostriedok, ako sa zbaviť otroctva i jeho následkov; tým prostriedkom bolo prepustenie, a keď ho použili, vo všeobecnosti dosiahli úspech. Neznamená to, že by stopy antického otroctva nepretrvávali nejaký čas aj po jeho zrušení.“ To, čo platilo pre následky, ktoré vyvolávalo otroctvo v antike, neplatilo pre americké podmienky a pre čiernych otrokov. A to práve vďaka tomu, že americké otroctvo bolo postavená na rasovom princípe. „Existuje prirodzený predsudok, ktorý vedie človeka k tomu, aby pohrdal tým, kto stál pod ním, ešte dlho potom, ako sa mu stal rovným. Po skutočnej nerovnosti vyplývajúcej z majetku alebo zákona nasleduje vždy myslená nerovnosť, ktorá má korene v mravoch; no v starovekých národoch mal tento druhotný účinok otroctva svoju hranicu. Prepustenec sa tak veľmi podobal ľuďom so slobodným pôvodom, že ho medzi nimi čoskoro nebolo možné rozoznať.“

²⁷ TOCQUEVILLE, Alexis de. *Demokracie v Americe*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Praha: Academia, 2000, 624 s. ISBN 80-200-0829-2. s. 521.

A Tocqueville svoju úvahu uzatvára: „V staroveku bolo najťažšie zmeniť zákon; v modernej dobe je to zmena mravov, nám sa reálne ťažkosti začínajú tam, kde sa v antike skončili.“²⁸

Alexis de Tocqueville rozlišuje medzi materiálnym a nemateriálnym faktom otroctva „Preto v modernej dobe kombinuje nemateriálny a pominuteľný fakt otroctva tým najzhubnejším spôsobom s materiálnym a trvalým faktom rasovej rozdielnosti. Spomienka na otroctvo rasu hanobí, ale tá si spomienku na otroctvo zachováva.“ A práve v tom spočíva deštruktívna sila amerického otroctva na vedomie a sebauvedomenie si celej čiernej populácie v Amerike. A to všetko preto, lebo „Niet Afričana, ktorý by prišiel na brehy Nového sveta slobodne; z toho vyplýva, že všetci, ktorí sa tam nachádzajú dnes, sú otroci alebo prepustenci. Černochoch tak spolu so životom odovzdáva všetkým svojim potomkom vonkajšie znamenie svojej potupy. Zákon môže otroctvo zrušiť, ale jedine Boh môže po ňom zahľadiť stopy.“ A pokračuje ďalej: „A to ešte nie je všetko! Tomuto človeku, ktorý sa narodil v nízkom postavení, tomu cudzincovi, ktorého medzi nás priviedlo otroctvo, ledva priznávame všetky črty ľudskosti. Jeho tvár nám pripadá odporná, jeho inteligencia obmedzená, jeho záľuby nízke; len málo chýba, aby sme ho nepokladali za akési prechodné stvorenie medzi zvieraťom a človekom.“²⁹ V tomto smere Tocqueville aj v amerických pomeroch nachádza jav, ktorý bol typický pre otroctvo staroveku. Jav, ktorý som popisovala vyššie pri otrokoch antického Ríma a ktorý spočíva v tak ťažkopádnom prístupe rímskej spoločnosti k priznávaniu atribútov ľudskosti otrokom.

Tocqueville už vo svojej dobe dokázal vnímať nielen aktuálne prejavy vzájomného súžitia otrokárskej belošskej väčšiny s čiernou menšinou otrokov, ale na základe skutočne výnimočného deduktívneho myslenia dokázal predvídať konkrétne aspekty budúceho vzťahu týchto dvoch rás: „Kedysi existovali medzi nami veľké nerovnosti, ktoré mali svoj pôvod iba v zákonodarstve. Čo môže byť fiktívnejšie než čisto legálna menejcennosť! Čo môže väčšmi protirečiť ľudskému inštinktu ako trvalé rozdiely medzi očividne podobnými ľuďmi! Tieto rozdiely napriek tomu pretrvali storočia a na mnohých miestach ešte pretrvávajú. Všade zanechali imaginárne stopy, ktoré čas ledva môže zotrieť. Ak je také ťažké zotrieť nerovnosť vytvorenú iba zákonom, ako zničiť tú, ktorá akoby mala nezmeniteľné základy okrem iného v samotnej prírode?“ Čo sa týka budúcnosti: „Zdá sa mi, že tí, ktorí dúfajú, že Európania raz

²⁸ TOCQUEVILLE, Alexis de. *Demokracie v Americe*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Praha: Academia, 2000, 624 s. ISBN 80-200-0829-2. s. 522.

²⁹ Tamtiež. s. 522.

splynú s černocho, živia istý prelud. Rozumom tomu nemôžem uveriť a nevidím nič také, čo by to naznačovalo. Všade, kde boli belosi najmocnejší, až doteraz držali černochoch v ponížení alebo otroctve. Všade, kde boli najsilnejší černosi, belochoch zničili. A to je jediný účet, ktorý bol kedy otvorený medzi oboma rasami. Ak posudzujem dnešné Spojené štáty, dobre vidím, že v istej časti krajiny sa zmenšuje legálna bariéra medzi obidvoma rasami, nie však bariéra morálna: vidím, že otroctvo ustupuje, ale predsudok, ktorý sa z neho zrodil, sa nemení.“³⁰

Práve s vyššie spomínanými faktormi vzájomnej priepasti a predsudkov medzi oboma rasami súvisí posledný výrazný aspekt amerického otroctva, ktorého by som sa vo svojej práci chcela dotknúť. V Spojených štátoch bolo totiž otroctvo rušené postupne. Alebo ak chceme, legálne bariéry otroctva boli odstraňované postupne. Smerovanie bolo jasné. Zo severu na juh. Ale priebeh tohto roky trvajúceho procesu nebol celkom jednoduchý. To práve súvisí s rozdielom medzi následkami otroctva v právnom a morálnom význame. Aj tento proces zachytil svojim bystrým pozorovateľským okom Alexis de Tocqueville. A zanechal o tomto procese správu, z ktorej môžeme ešte aj dnes čítať: „Priblížili sa černosi bielym v tých častiach Únie, kde už nie sú otrokmi? Každý, kto žil v Spojených štátoch, si všimol, že sa tu stal opak. Rasový predsudok sa mi zdá silnejší v štátoch, ktoré otroctvo zrušili, než v tých, kde ešte jestvuje, a nikde sa neprejavuje tak neznášateľivo ako v štátoch, ktoré otroctvo nikdy nemali. Takmer vo všetkých štátoch, kde bolo otroctvo zrušené, dostali černosi volebné právo; ale ak sa černochoch k voľbám dostaví, riskuje život. Keď sa cíti utláčaný, môže sa sťažovať, no medzi sudcami nájde len belochoch. Zákon mu síce otvára lavicu porotcov, ibaže predsudok ho z nej vyháňa. Jeho syna vylúčia zo školy, kde sa vzdelávajú potomkovia Európanov. V divadle by si ani za cenu zlata nemohol kúpiť miesto vedľa svojho bývalého pána; v nemocnici leží oddelene. Černochoch smie vzývať rovnakého Boha ako belochoch, ale nie sa k nemu modliť pri rovnakom oltári. Má svojich kňazov a svoje kostoly. Dvere do neba pred ním nezatvárajú: iba že by sa nerovnosť zastavila pred bránami druhého sveta. Keď sa už černochoch pominie, jeho kosti hodia bokom, čiže rozdielnosť podmienok nájdeme aj v rovnosti smrti. Černochoch je teda slobodný, ale nemôže mať ani rovnaké práva, ani radosti, ani prácu, ani zármutoch, dokonca ani hrob ako ten, ktorému bol vyhlásený za rovného;

³⁰ TOCQUEVILLE, Alexis de. *Demokracie v Americe*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Praha: Academia, 2000, 624 s. ISBN 80-200-0829-2. s. 523.

*nemôže sa s ním nikde stretnúť – ani za živa, ani po smrti.*³¹ Z tohto popisu plynie otázka. Ak je teda skutočne postavenie černochoch v Amerike takéto, prečo ho vlastne v niektorých severských štátoch zrušili, kým na juhu sa tak nestalo? Aký to malo význam? Malo vôbec nejaký? Odpoveď je podľa Tocquevillova ľahká: *„Odstránenie otroctva v Spojených štátoch nie je v záujme černochoch, ale belochoch.“* Od čias prvých černochoch dovezených do Virgínie sa otroctvo v Amerike udomácnilo a rozšírilo prevažne na juhu. Na severe Spojených štátov bolo otroctvo vždy pomerne málo. Zaujímavý je na tom mimoriadny fakt, ktorý si uvedomili už ľudia tej doby, že bohatstvo a blahobyt rástli rýchlejšie tam, kde mali len málo otrokov, prípadne tam neboli žiadni. Tento skutočne prekvapivý fakt vyplýval z aktívneho prístupu obyvateľov severných provincií k životu. Všetci boli spočiatku prisťahovalci. Patrili však k tej istej rase a mali rovnaké zvyky, rovnakú civilizáciu, rovnaké zákony a líšili sa len v nepodstatných detailoch. Ale pokiaľ nemali možnosť využívať lacnú pracovnú silu otrokov³², sami si udržiavali aktívny prístup životu, čo ich spoločenstvá udržiavalo svieže a životaschopné.

Južné štáty, ale čelili úplne inej situácii. Vystavené omnoho náročnejšiemu podnebiu, boli takmer úplne závislé od práce otrokov, ktorých počet bol oproti severu Spojených štátov neporovnateľne väčší. Preto zrušenie otroctva na juhu bolo omnoho ťažšie. *„Američan z juhu má dve veľké obavy, ktoré ho vždy zaženú do izolácie: bojí sa, aby sa nepodobal na černocha, svojho bývalého otroka, a aby neklesol pod úroveň svojho suseda belochoh.“* Na základe toho Tocqueville predpokladá: *„Keby bolo nevyhnutné predvídať budúcnosť, povedal by som, že podľa toho, ako sa bude pravdepodobne vyvíjať situácia, povedie zrušenie otroctva na juhu k zvýšeniu odporu, ktorý tu biele obyvateľstvo pociťuje k černochoch. Tento názor zakladám na tom, že niečo podobné som už spozoroval na severe.“*³³ A k zrušeniu otroctva na juhu dodáva: *„Musím priznať, že zrušenie otroctva nepovažujem za prostriedok, ktorý by v južných štátoch oddialil boj dvoch rás. Černosi môžu ostať otrokmi dlho a nebudú sa*

³¹ TOCQUEVILLE, Alexis de. *Demokracie v Americe*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Praha: Academia, 2000, 624 s. ISBN 80-200-0829-2. s. 524.

³² Pracovná sila otrokov v južanských štátoch Únie nebola len lacná, ale treba povedať, že aj neefektívna. Ak niekto musí vykonávať prácu iba z donútenia, nikdy k nej nebude pristupovať tak, ako človek, ktorý ju vykonáva sám pre seba, s jasným cieľom a rád. To je univerzálny princíp, dopadajúci v plnej miere aj na americkú otrokársku spoločnosť 19. storočia. Alexis de Tocqueville spomína na tlupy čiernych otrokov potulujúce sa po štáte Kentucky, ktorých produktivita nikdy nemohla dosiahnuť produktivitu slobodných občanov štátu Ohio, rozprestierajúceho sa na druhej strane rieky Mississippi.

³³ TOCQUEVILLE, Alexis de. *Demokracie v Americe*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Praha: Academia, 2000, 624 s. ISBN 80-200-0829-2. s. 542.

sťažovať; no ak sa dostanú medzi slobodných ľudí, čoskoro budú pobúrení, že sú zbavení takmer všetkých občianskych práv. Na severe bolo otroctvo pre pánov otázkou obchodu a priemyslu; na juhu je to otázka života a smrti. Preto si otroctvo na severe a na juhu netreba zamieňať.“³⁴

Ako teda môžeme pozorovať zo zápiskov Alexisa de Tocquevilla, ktorý mal možnosť osobne precestovať takmer všetky štáty Spojených štátov v prvej polovici 19. storočia a stať sa tak bezprostredným svedkom toho o čom písal, vidíme, že otroctvo nevnímal ako pozitívny jav, zo žiadnej jeho stránky a pre žiadnu zo zainteresovaných strán. Európanom bralo ich citlivosť, ich možnosť vybudovať spoločnosť postavenú na skutočnej rovnosti, čestný prístup k životu a k výzvam, ktoré pred nimi v novom svete stáli a černochoom ich česť, slobodu a život. Teda všetko to, čo nikdy a žiadnym spôsobom nemohli získať späť. Som si vedomá toho, že môj popis otroctva v Amerike ani zďaleka nepredstavuje komplexný pohľad na tento fenomén na danom území. Je len torzom toho, čo sa o tom dá povedať. Je len pohľadom cez jedno otvorené okno v čase, kedy všetky ostatné boli ešte zatvorené. Ale možno práve toto je jeho výhoda. Možno práve zamyslenie nad skrytou podstatou amerického otroctva pomôže priblížiť sa viac k pochopeniu vlastnej podstaty tejto práce, ktorou je otroctvo v Kórei. Ešte predtým si dovoľím naposledy zacitovať človeka, ktorého dielo mi viac ako čokoľvek iné priblížilo podstatu nielen amerického otroctva. Sú to slová pre vedeckú prácu veľmi netradičné. No aj napriek tomu, sú to jeho slová. Napísal ich v samotnom závere kapitoly o otrokoch a sú to slová hnevu nad tým, čo sa to v Amerike stalo. *„To, čo sa odohráva na juhu Únie, mi pripadá ako najstrašnejší a zároveň najprirodzenejší dôsledok otroctva. Keď vidím prirodzený poriadok vecí obrátený naruby, keď počujem, ako ľudskosť kričí a márne sa zmieta pod zákonmi, priznávam, že v sebe nenachádzam dost rozhorčenia, aby som zatratil dnešných autorov tejto pohany, ale celú svoju nenávisť obraciam proti tým, ktorí vyše po tisícoch rokoch rovnosti znovu priviedli na svet otroctvo.“³⁵*

³⁴ TOCQUEVILLE, Alexis de. *Demokracie v Americe*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Praha: Academia, 2000, 624 s. ISBN 80-200-0829-2. s. 546.

³⁵ TOCQUEVILLE, Alexis de. *Demokracie v Americe*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Praha: Academia, 2000, 624 s. ISBN 80-200-0829-2. s. 549.

4. Otroctvo v Kórei

Predchádzajúcu kapitolu som venovala širšiemu pohľadu na otroctvo ako také. V nekonečnej spleti toho, čo kedy bolo o otroctve povedané, som sa snažila nájsť to podstatné. Výsledkom môjho hľadania bola formulácia všeobecnej definície otroctva a popis niektorých jej jednotlivých prejavov v troch typických otrokárskych systémoch.

Bol to všeobecný základ, na ktorom som chcela postaviť jadro svojej práce, ktorým je otroctvo v Kórei. Tomu sa budem venovať v tejto kapitole. O komplikovanosti otroctva v najširšom slova zmysle som sa už zmieňovala. Toto samozrejme platí aj o otroctve v Kórei. Existuje obrovské množstvo prameňov, z ktorých je možné pri skúmaní problematiky vychádzať. Už len zorientovať sa v nich, je neľahká úloha. Situáciu ešte komplikuje fakt, že pramene, z ktorých je možné čerpať poznatky spadajú do rôznych historických a spoločenských období. Vytvoriť kompaktný obraz vzniku, fungovania a postupného vytrácania sa inštitúcie otroctva v kórejských dejinách je teda do veľkej miery závislé na možnostiach pracovať s prístupnou literatúrou. Existuje obrovské množstvo autorov a tomu zodpovedajúce množstvo názorov, popisujúcich charakter otroctva v Kórei. Prv, než sa budem venovať kórejskému otroctvu z historického hľadiska, považujem za potrebné vysporiadať sa s otázkou, ktorú by som mohla označiť ako „spor o zmysel otroctva v Kórei“. Ale aby som bola presnejšia. Predmetom sporu hlavne kórejských historikov nie je to, akú podobu otroctvo v ich krajine malo, ale v prvom rade o to, či postavenie určitých skupín kórejského obyvateľstva s obmedzenými alebo žiadnymi právami je možné vôbec považovať za otroctvo. V prvom rade mi teda pôjde o to, aby som poukázala na existenciu sporného pohľadu na existenciu kórejského otroctva a ďalej, aby som sa s týmto sporom vo svojej práci aj vysporiadala. A keďže tak chcem urobiť komparatívnu metódou s inými otrokárskymi systémami, práve v tomto by mi mala byť nápomocná predchádzajúca kapitola. Spolu s touto kapitolou, by teda mali tvoriť jeden funkčný celok.

4.1 Spor o existenciu otroctva v Kórei

„V súčasnosti sa otroci v našej krajine považujú za majetok. Ľudia sú však všetci rovnakí. Ako teda môže platiť princíp, ktorý umožňuje jednej osobe považovať tú druhú za svoj majetok?“³⁶

Kórejské otroctvo patrí bez pochyby k unikátnym inštitúciám v histórii ľudskej spoločnosti aj vďaka stále prebiehajúcim rozporom historikov a odborníkov či vôbec v tomto prípade ide o právoplatných otrokov alebo nie. Jedná sa hlavne o reakcie kórejských historikov na výskumné trendy ich západných kolegov, ktoré definujú spoločnosti Korja a Čosönu ako otrocké spoločnosti a príslušníkov najnižšej vrstvy obyvateľstva ako otrokov. Ako som už spomínala v predchádzajúcej kapitole, napriek veľkému množstvu variácií inštitúcie otroctva na svete, v zásade nie je možné postihnúť tieto početné variácie jednotnou definíciou, ktorá by bola platná pre všetky otrocké systémy.

Otroctvo v Kórei však môže byť definované ako nepríbuzný vzťah, v ktorom je jednotlivec podriadený vôli druhého jednotlivca alebo skupiny až do takej miery, že môže byť predávaný, kupovaný, darovaný alebo zdedený, čím je zbavený slobody buď na určitú dobu, alebo navždy. Jednotlivec je teda považovaný za majetok svojho majiteľa, preto sa jedná o tzv. „majetkové otroctvo“ (chattel slavery), ktorého význam a definícia sú všeobecne známe.³⁷

Zástancovia tvrdení, že v Kórei nešlo o otroctvo a otrokov v pravom zmysle slova, používajú vo svojich štúdiách týkajúcich sa tejto problematiky často výraz *nobi* (označenie pre mužského aj ženského otroka), pretože zastávajú názor, že neexistuje žiaden správny preklad, ktorý by vystihol podstatu a charakter tohto slova. Podľa nich je dôležité oprostíť sa

³⁶ PALAIS, James B. *Confucian statecraft and Korean institutions: Yu Hyöngwön and the late Chosön dynasty*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Seattle [u.a.]: Univ. of Washington Press, 1995, 624 s. ISBN 02-959-7455-9. s. 208.

³⁷ MALINA, Jaroslav. *Antropologický slovník, aneb, Co by mohl o člověku vědět každý člověk: (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění)*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2009, ISBN 978-80-7204-560-0. Dostupné z: <<http://is.muni.cz/do/1431/UAntrBiol/el/antropos/slovník.html>>; DAVIS, David Brion. *The problem of slavery in Western culture*. New York: Oxford University Press, 1988, 505 s. ISBN 01-950-5639-6. s. 29-35; SALEM, Ellen. *The Landowning Slave: A Korean Phenomenon*. In *Korean History: Discovery of Its Characteristics and Developements*. Elizabeth, NJ: Hollym, 2004, s. 185-198. ISBN 1565911776; PATTERSON, Orlando. *Slavery and social death: a comparative study*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1982, 511 s. ISBN 1802-128X s. 10-13.

od abstraktných argumentov týkajúcich sa definície otroka a analyzovať systém z právneho, sociálneho, politického a morálneho hľadiska danej krajiny. Ako dôkaz svojich tvrdení často uvádzajú komparáciu kórejského systému otroctva s americkým. Najzásadnejší rozdiel, na ktorý poukazujú, spočíva v právach otrokov týkajúcich sa majetku. Historické záznamy dokazujú, že kórejskí otroci na rozdiel od amerických, mohli vlastniť majetok vo forme pôdy, platidla a niektorí z nich mali dokonca svojich vlastných otrokov.³⁸

To, že otrok vlastnil majetok samozrejme nastoľuje otázku, či vôbec je možné takúto osobu za otroka považovať. Ellen Salem vysvetľuje, že materiálne vlastníctvo nebolo niečo, čo definovalo otroka. Otroctvo v Kórei malo skôr morálnu konotáciu. Kórejské právo neriešilo samotný fakt, že otrok vlastní majetok, ak by ho však použil k tomu aby zakryl svoj dedične nízky pôvod a vydával sa za muža vyššieho postavenia, vtedy bol náležite potrestaný.³⁹ Vo veľkom zákonníku štátu (*Kjŏngguk tädžŏn*) Čosŏn však nájdeme zákon, ktorý upravuje vlastníctvo majetku po smrti jeho majiteľa nasledovne: „*ak otrok zomrie bez potomkov, jeho pôda a otroci budú vrátení štátu...Ak sa jedná o súkromného otroka, v takom prípade o jeho majetku rozhoduje majiteľ.*“⁴⁰ Je dôležité podotknúť, že nie zákon bol proti vylepšeniu situácie otrokov ale skôr nedostatok príležitostí k nahromadeniu majetku. Otroci, ktorí vlastnili väčšie majetky boli skôr výnimkou ako pravidlom. Jednalo sa hlavne o verejných alebo súkromných otrokov, ktorí žili mimo domu svojich pánov (*ögŏ nobi*). Existujú však aj prípady, kedy súkromní otroci žijúci v rodine svojho pána vlastnili určité majetky, o ktoré sa buď starali alebo nie, pretože ich hlavné zamestnanie bolo v domácnosti svojich majiteľov. Situácia ohľadom vlastníctva pôdy otrokmi sa vylepšila až koncom 18. storočia, kedy už bolo oveľa viac otrokov schopných nahromadiť si určitý majetok.⁴¹

³⁸ I, Jöng-hun a JANG, Tonghju. *Korean Nobi in American Mirror: Yi Dynasty Coerced Labor in Comparison to the Slavery in the Antebellum Southern United States*. Institute of Economic Research, Seoul National University, Working Paper Series, 1999, No. 26. Dostupné z: <<http://147.46.167.195/~ecoeres/activity/paper/no26.pdf>>; PALAIS, James B. *Confucian statecraft and Korean institutions: Yu Hyöngwŏn and the late Chosŏn dynasty*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Seattle [u.a.]: Univ. of Washington Press, 1995, 624 s. ISBN 02-959-7455-9. s. 211

³⁹ PATTERSON, Orlando. *Slavery and social death: a comparative study*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1982, 511 s. ISBN 1802-128X. s. 183-185.

⁴⁰ SALEM, Ellen. The Landowning Slave: A Korean Phenomenon. In *Korean History: Discovery of Its Characteristics and Developements*. Elizabeth, NJ: Hollym, 2004, s. 185-198. ISBN 1565911776. s. 193.

⁴¹ PALAIS, James B. *Confucian statecraft and Korean institutions: Yu Hyöngwŏn and the late Chosŏn dynasty*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Seattle [u.a.]: Univ. of Washington Press, 1995, 624 s. ISBN 02-959-7455-9. s. 211-212; ČÖN, Hjöng- tchäk. *Čosŏn hugi nobi sinbun jöngu*. Söul Tchökpjölsi: Ildžogak, 1989, 298 s. ISBN 13-2005563003961. s. 33-39.

Ďalší argument, na ktorí sa kórejskí historici často odvolávajú v rámci práv otrokov bol stupeň uznania ich základnej humanity. Argumentujú, že síce v Amerike bolo vraždenie otrokov svojimi majiteľmi ilegálne, tresty za tieto činy boli viac menej mierne. Rozsudky väčšinou končili malou pokutou, alebo vinník bol zbavený obvinenia, pretože väčšinou jediní svedkovia týchto činov, otroci, mali zakázané svedčiť proti svojim majiteľom. V Kórei boli síce otroci právne chránení voči svojvoľnému zabíjaniu svojimi majiteľmi, ale v skutočnosti boli tieto zákony často porušované. Prvý krát sa o presadenie zákazu svojvoľného zabíjania otrokov pokúsil kráľ Sedžong (1418-1450) v roku 1444. Keďže bol tento zákon následne vynechaný z Veľkého zákonníku štátu (*Kjǒngguk tǎdžǒn* z roku 1469), bol neefektívny. Účinné predpisy zakazujúce vraždenie otrokov sa datujú do obdobia okolo polovice 18. storočia za vlády kráľa Jǒngdžo (1724-1776).⁴²

Na druhej strane Mark Peterson v svojej štúdiu *Korean Slavery* dáva do pozornosti aj humánnu stránku niektorých kórejských vlastníkov otrokov, ktorí nemali v záľube zbavovať sa svojich nepotrebných otrokov tak, že by ich zabíjali. Ak došlo k tomu, že sa otrok zranil alebo ochorel a tak nemohol poriadne vykonávať svoju prácu, ostal majiteľovi na príťaž. Ten však namiesto toho aby ho zabil, sa buď o neho postaral alebo ho nechal utiecť. Pri pravidelnom sčítaní ľudu uvádzali majitelia otrokov okrem aktuálneho počtu aj počet utečených otrokov. V niektorých prípadoch bolo pri mene utečeného otroka aj miesto jeho súčasného pobytu, čo znamenalo, že aj keď majiteľ otroka vedel, kde sa nachádza, bolo pre neho pravdepodobne nevýhodné dostať ho späť.⁴³

Ďalší významný fakt, ktorí dávajú niektorí historici do pozornosti pri vykresľovaní charakteru kórejského otroka bola aj možnosť udať alebo svedčiť proti svojim majiteľom. Ako som už spomínala vyššie, čo sa týka amerických otrokov, tí si také niečo dovoliť nemohli. Podľa čínskej právnej tradície, ktorá inšpirovala aj zákony Korja, bolo však zakázané aby otrok obvinil svojho majiteľa alebo proti nemu svedčil. Aj keď bol tento zákon často porušovaný, kráľ Kwangdžong (949-975) ho toleroval, pretože v tom videl dobrý prostriedok ako sa prostredníctvom otrokov zbaviť svojich rivalov. Významné sú aj petície a súdne spory,

⁴² I, Jǒng-hun a JANG, Tonghju. *Korean Nobi in American Mirror: Yi Dynasty Coerced Labor in Comparison to the Slavery in the Antebellum Southern United States*. Institute of Economic Research, Seoul National University, Working Paper Series, 1999, No. 26. Dostupné z: <<http://147.46.167.195/~ecores/activity/paper/no26.pdf>>.

⁴³ PETERSON, Mark A. *Korean Slavery*. International Forum Series, 2000, 7s. Dostupné z: <<http://kennedy.byu.edu/papers/Peterson.pdf>> .

ktoré podávali nezákonne zotročení roľníci proti svojim majiteľom, špeciálne v časoch mongolských vpádov. Súdne spory vtedy dosahovali obrovských čísel a vďaka silnému vplyvu mocných rodín, ktoré ich vlastnili, neboli súdy účinné, lebo rozsudky boli opäť ignorované. Súdne spory otrokov so svojimi majiteľmi boli zakázané v roku 1422, ale záznamy dokazujú, že otroci mohli ďalej svedčiť alebo dokonca aj udať na súd hocikoho okrem ich majiteľa.⁴⁴ V Análoch kráľa Sedža (1455-1468) sa spomína prípad jedného verejného otroka z roku 1461. Otrokom menom Hwaman, ktorý patril mestu Asan-hjun (provincia Čchungčchonöng) obvinil Hwangsusina (zverencia hlavného kancelára), že sa nelegálne zmocnil časti pozemku, ktorý bol do permanentnej údržby pridelený jeho otcovi. Nasledujúci súdny spor Úradu hlavného inšpektora s Hwangsusinom dokazuje, že otrokom bolo skutočne udelené legálne právo obviniť vyššie postavenú osobu.⁴⁵

Rozdiely v charaktere amerického a kórejského otroka sa prejavovali aj v náplni ich práce. Časť americkej otrockej populácie bola využívaná na rôzne práce v domácnosti svojho pána ako kuchári, sluhovia, záhradníci alebo pracovali vo farmárskych dielňach svojich majiteľov ako kováči, tesári, maliari atď. Drvivá väčšina z nich však pracovala na farmách alebo plantážach a ich pracovná sila bola organizovaná do takzvaného skupinového alebo úlohového systému v závislosti na druhu plantáže. Úlohy, ktoré dostávali museli byť vykonávané rýchlo a precízne aby sa zaručil maximálny možný profit. Pozrime sa však na povinnosti otrokov v Kórei.⁴⁶

Otroci v Kórei sa rozdeľovali na verejných (*kongnobi*) a súkromných (*sanobi*). Či už boli verejní alebo súkromní, podľa povinností, ktoré im prináležali sa delili na prácu vykonávajúcich/slúžiacich (*ibjök*) a namiesto služby platiacich tribút (*napgong*).⁴⁷ Verejní otroci boli majetkom kráľovskej rodiny (*nänobi*) alebo vlády (*sinobi*). Každý vládny úrad vlastnil nejakých otrokov, ktorí pre ne vykonávali rôzne druhy prác, jednalo sa teda o „*ibjökknobi*“. Predpokladá sa, že práve verejní otroci mali najlepšie postavenie z toho

⁴⁴ PALAIS, James B. *Confucian statecraft and Korean institutions: Yu Hyöngwön and the late Chosön dynasty*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Seattle [u.a.]: Univ. of Washington Press, 1995, 624 s. ISBN 02-959-7455-9. 215-221; I, Jöng-hun a JANG, Tonghju. *Korean Nobi in American Mirror: Yi Dynasty Coerced Labor in Comparison to the Slavery in the Antebellum Southern United States*. Institute of Economic Research, Seoul National University, Working Paper Series, 1999, No. 26. Dostupné z: <<http://147.46.167.195/~ecores/activity/paper/no26.pdf>> .

⁴⁵ Tamtiež.

⁴⁶ Tamtiež.

⁴⁷ I, Jöng-hun. Hanguksae issösö nobidžeüi čchuiwa sönggjök. In *Nobi, nongno, noje: jesongminüi pigjosa*. 1-pchan. Söul Tchükpjölisi: Ildžogak, 1998, s. 304-422 ISBN 8933703438. s. 383-386.

dôvodu, že boli schopní zakladať svoje vlastné domácnosti s relatívne vysokým stupňom autonómie. Jednalo sa predovšetkým o otrokov žijúcich mimo paláca (*ögo nobi*). Otroci slúžiaci kráľovskej rodine sa väčšinou starali o jej pohodlie alebo obrábali štátne polia. Niektorí verejní otroci mali funkcie správcov pozemkov a ženy slúžili ako pomocnice v domácnosti alebo sa z nich stávali kurtizány. Ďalší verejní otroci slúžili krajským úradom (*kwannobi*) alebo poštovým staniciam (*jöknobi*). Okrem nich však existovali aj otroci patriaci chrámom (*kjonobi*).⁴⁸

Súkromí otroci boli majetkom jednotlivcov alebo rodiny. Jednalo sa predovšetkým o vysoko postavených úradníkov a bohatých jangbanov. Väčšina z nich žila v spoločnej domácnosti so svojim majiteľom a takto žijúci otroci sa zaraďovali do skupiny *ibjök nobi* ale hovorilo sa im aj *solgö nobi*. Druhá skupina súkromných otrokov, *ögö nobi*, žila mimo domu majiteľa. Takto žijúci otroci vytvárali rodiny a okrem platenia tribútu majiteľovi žili vlastne celkom nezávisle, preto sa zaraďujú do skupiny *napgong nobi*. Túto nezávislosť im však majiteľ mohol hocikedy prekaziť, keď ich zavolať do služby pre seba alebo svojich blízkych. Na rozdiel od nich u súkromných otrokov žijúcich v spoločnom dome s ich pánom nebolo až tak časté vytvárať rodinné jednotky. *Sölgö nobi*, majúci rodiny žili väčšinou v bezprostrednej blízkosti domu svojho majiteľa aby mu v prípade potreby boli plne k dispozícii. Niektorí z nich pracovali u svojho pána permanentne, iní len dočasne a popri tom vykonávali činnosti pre svoju vlastnú potrebu alebo svoju prácu ponúkali iným pánom.⁴⁹

Pozrime sa však bližšie na rozdelenie *ibjök nobi*, žijúcich v spoločnej domácnosti so svojim pánom. Otroci, ktorí pracovali priamo v dome svojho majiteľa ako sluhovia, kuchári, pomocníci sa nazývali *kanä nobi* a tí, ktorí boli využívaní na poľnohospodárske práce na pozemkoch svojich majiteľov sa nazývali *kajak nobi*. Nasledujúci typ *čakkä nobi* je špeciálny názov pre otrokov, ktorým boli pridelené políčka ako kompenzácia za ich prácu. V časoch kedy bolo relatívne dostatok pôdy oproti obyvateľstvu, odmena za prácu bola vydávaná vo forme malých políčok. I Jöng-hun a Jang Tonghju v svojej štúdií spomínajú prípad majiteľa statku An, ktorý: „*sa snažil zakázať svojmu otrokovi v Padžu (provincia Kjönggi), aby predal svoje súkromné políčko bez jeho povolenia, čo nepriamo naznačuje, že aj*

⁴⁸ SALEM, Ellen. The Landowning Slave: A Korean Phenomenon. In *Korean History: Discovery of Its Characteristics and Developments*. Elizabeth, NJ: Hollym, 2004, s. 185-198. ISBN 1565911776.

⁴⁹ I, Jöng-hun. Hanguksae issösö nobidžeüi čchuiwa sönggjök. In *Nobi, nongno, noje: jesongminüi pigjosa*. 1-pchan. Söul Tchükpjölisi: Ildžogak, 1998, s. 304-422 ISBN 8933703438. s. 383-386; KIM, Ki-džung. Unheard Voices: The Life of the Nobi in O Hwi - mun's Swaemirok. In *Korean Studies*, 2003, Vol. 27, No. 1, s.108-137.

*keď bola pôda v jeho legálnom vlastníctve zároveň bola v zvykovom využití jeho otroka.*⁵⁰ Korene tohto spôsobu prideľovania pôdy otrokom siahajú do 14. storočia a v 15. až 16. storočí sa stal jedným z hlavných spôsobov spravovania veľkých fariem po celej zemi, samozrejme nemôžeme zabudnúť na tradičný spôsob obrábania pôdy otrokmi *kajak*. Netreba však zabúdať, že aj americkým otrokom bola občas prideľovaná časť pôdy, kde mohli chovať dobytok alebo pestovať rôzne plodiny. Ich majitelia si ale dávali veľmi dobrý pozor aby si otroci nenahromadili príliš veľa majetku tým, že políčka, ktoré dostávali boli veľmi malé, pracovať na nich mohli len obmedzený čas, väčšinou cez víkendy a rovnako nemohli pestovať, čo sa im zachcelo. Posledným typom *ibjŏk nobi* boli tzv. *pjŏngjak nobi*. Pôvodne však išlo o dohodu medzi majiteľom pôdy a roľníkom, ktorá určovala, že polovica produkcie bude patriť majiteľovi pôdy a polovica roľníkovi. Postupne sa tento spôsob začal využívať aj medzi pánom a jeho otrokom, ale plne sa rozvinul až po 18. storočí, v čase rozpadu celého otrockého systému.⁵¹

Zvláštna pozornosť historikov je však venovaná práve *napgong nobi* (*ögo nobi*), teda otrokom žijúcim mimo obydlija svojho majiteľa, ktorí boli povinní platiť ročný tribút v podobe ryže alebo látky. Okrem toho nemali na starosti žiadne poľnohospodárske aktivity na pozemkoch svojho pána. Miesto bydliska *napgong nobi* nezáviselo na bydlisku ich majiteľov, kľudne mohli bývať v inom meste alebo provincii. Práve fakt, že žili v podstate nezávisle je častým argumentom zástancov názoru, že sa v ich prípade vôbec nejednalo o otrokov. *Napgong nobi* patrili väčšinou kráľovskej rodine alebo vysoko postaveným úradníkom. Samozrejme existujú aj prípady nižších úradníkov, medzi, ktorých sa zaraďuje aj O Hŭi-mun o ktorom si bližšie povieme neskôr. Majiteľov, alebo ak chceme, otrokárov, v podstate ani veľmi nezaujímal ako ich otroci žijú, ani koľko majetku vlastnia, kým platili ročný tribút. Okrem tribútu svojim majiteľom platili ešte iné rôzne dane a rovnako boli nútení vykonávať verejné práce. Tieto povinnosti sa od povinností prostých poddaných líšili len v tom, že *napgong nobi* neboli povinní vykonávať vojenskú službu.⁵² Rovnako aj v tomto

⁵⁰I, Jöng-hun a JANG, Tonghju. *Korean Nobi in American Mirror: Yi Dynasty Coerced Labor in Comparison to the Slavery in the Antebellum Southern United States*. Institute of Economic Research, Seoul National University, Working Paper Series, 1999, No. 26. Dostupné z: <<http://147.46.167.195/~ecores/activity/paper/no26.pdf>> .

⁵¹Tamtiež; FOGEL, Robert W. *Without consent or contract: the rise and fall of American slavery*. Reissued. New York: Norton, 1994. 539 s. ISBN 03-933-1219-4. s. 189-193.

⁵²KIM, Ki-džung. Unheard Voices: The Life of the Nobi in O Hwi - mun's Swaemirok. In *Korean Studies*, 2003, Vol. 27, No. 1, s.108-137; s.110-11; I, Jöng-hun a JANG, Tonghju. *Korean Nobi in American Mirror: Yi Dynasty Coerced Labor in Comparison to the Slavery in the Antebellum Southern United States*. Institute of Economic

prípade obdobné prípady nájdeme aj v Amerike medzi černoškými otrokmi. David Davis uvádza prípad otrokyne, ktorá získala súhlas svojho majiteľa aby odišla bývať a pracovať do mesta. To samozrejme pod podmienkou, že bude odvádzať dopredu stanovenú čiastku z toho, čo zarobí. Otrokyňa sa darilo tak dobre, že aj napriek peniazom, ktoré odvádza svojmu majiteľovi bola schopná ušetriť dostatok na to, aby vykúpila z otroctva svoju dcéru. Majiteľ však odmietol dcéru prepustiť, pretože podľa jeho názoru všetky peniaze vlastne aj tak patrili jemu. Až súd nakoniec rozhodol, že majiteľ má právo len na takú sumu peňazí, na ktorej sa pred odchodom vopred dohodli. Všetko navyše, čo otrokyňa zarobila prináležalo právoplatne jej a teda za tieto peniaze mohla dcéru z otroctva vykúpiť.⁵³ Voľnosť a pozícia *napgong nobi* je odborníkmi skúmajúcimi túto tematiku prirovnávaná k pozícií slobodných roľníkov, a teda názov otroci pre nich nie je to správne pomenovanie. Avšak aj spomínaný prípad černoškej otrokyne dokazuje, že podobné praktiky boli možné aj v Amerike, kde sa status otrokov nespochybňuje.

Dôležitým rituálom zotročenia novozískaných kórejských otrokov bola zmena ich pôvodného mena novými majiteľmi. Charakteristickým znakom a takisto aj poznávacím znamením otrokov bolo to, že nemali priezvisko, čím sa ich pôvod stával ľahko rozpoznateľný. Mená otrokov boli jednoduché a väčšinou sa skladali z dvoch znakov. Z jedného z nich sa bez ohľadu na význam v klasickej čínštine využíva len jeho zvuk, ktorý evokuje význam slova v kórejčine. Napríklad v ženských menách prepísaných do kórejčiny 분개 (*Pungä*) alebo 춘개 (*Čchungä*) je význam druhej slabiky 개 (*kä*) pes. V menách mužských otrokov 송노 (*Songno*) alebo 텅노 (*Töngno*) je význam druhej slabiky 노 (*no*) otrok (mužský). V prípade mužského mena 막정 (*Makdžöng*) je význam prvej slabiky 막 (*mak*) hociktorý/všetci a druhá slabika 정 (*čong*) označuje pomocníka/robotníka vo veku medzi 16. a 60. rokom života. V kombinácií tieto dve slabiky znamenajú niečo ako „sluha pre všetko“. Medzi otrokmi sa však našli aj takí, ktorí priezvisko mali, v týchto prípadoch sa jednalo o osoby z vyšších vrstiev, ktoré do otroctva upadli. Fakt, že otroci nemali priezviská navodzuje dojem, že pre spoločnosť nebolo dôležité organizovať ich do určitých rodových skupín. Historické záznamy z obdobia Korjŏ však dokazujú, že manželstvá medzi nimi boli

Research, Seoul National University, Working Paper Series, 1999, No. 26. Dostupné z: <http://147.46.167.195/~ecores/activity/paper/no26.pdf> .

⁵³ DAVIS, David Brion. *The problem of slavery in Western culture*. New York: Oxford University Press, 1988, 505 s. ISBN 01-950-5639-6. s. 269.

uznávané a zapisované v registroch ich majiteľov. Rodiny a domácnosti sa však formovali skôr v prípade *ögö nobi*. V prípade otrokov žijúcich v spoločnej domácnosti s majiteľom samozrejme existovali takéto prípady, ale neboli veľmi časté, pretože majiteľ otroka mal kedykoľvek možnosť novo vytvorenú rodinu rozbiť tým, že individuálne predal niektorého jej člena.⁵⁴

Spomínané akty len potvrdzujú tvrdenia viacerých historikov, že otroci boli počas dlhej histórie pre svojich majiteľov hlavne majetkom, až potom ľudskými bytosťami. Podľa môjho názoru podstata, a vôbec celková filozofia otroctva v Kórei bola v zásade veľmi podobná otroctvu v zmysle, v akom bolo vnímané aj v ďalších otrokárskych štátoch. Dôležitý je pritom práve moment možnosti pána, neberúc ohľady na otroka ako človeka, kedykoľvek na základe svojej vlastnej vôle, ktorá bola na vôli otroka absolútne nezávislá, previesť s otrokom ľubovoľnú majetkovú dispozíciu. To, že sa tak fakticky v kórejských pomeroch nestávalo často, je už iná otázka, ktorá skôr súvisí s konkrétnou aplikáciou, prípadne neaplikáciou (využívaním - nevyužívaním) svojho práva nakladať s otrokom ako s vecou. Každopádne možnosť ekonomicky s otrokom nakladať mal aj otrokár v Kórei. Teda presne tak isto, ako v antickom Grécku, Ríme, či v Spojených štátoch. Ochota uznania základnej humanity otroka však neznamená, že jeho postavenie sa tým mení. Snahy kórejských odborníkov vykresliť *nobi* niečo ako nevoľníkov alebo ich vo viacerých prípadoch prirovnávať k slobodným občanom nie je na mieste. Ak je raz niekto považovaný za majetok a môže byť kedykoľvek predaný alebo kúpený, je jedno čo robí alebo kde a ako žije, môžeme o ňom hovoriť len ako o otrokovi. To je aj najdôležitejším rozdielom v porovnaní so slobodnými roľníkmi, aj keď mohli v niektorých prípadoch viesť podobný štýl života, roľníkov nemal nikdy nikto právo predať alebo kúpiť. Aj najsilnejší argument, že otroci mohli vlastníť majetok je len ďalším dôkazom rôznorodosti otrokárskych spoločností. Sám o sebe však znamená len rozdiel oproti iným otrokárskym spoločnostiam. Možno ešte vypovedá o už vyššie naznačenom rozdiel medzi existujúcim právom otrokára a miere jeho skutočného vykonávania. Celkom iste však táto skutočnosť nemôže sama o sebe vyčleniť spoločenský systém Kórei spomedzi tých spoločenských systémov, ktorým hovoríme otrokárske. Vo svojej podstate totiž v Kórei podľa

⁵⁴ PALAIS, James B. *Confucian statecraft and Korean institutions: Yu Hyöngwön and the late Chosön dynasty*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Seattle [u.a.]: Univ. of Washington Press, 1995, 624 s. ISBN 02-959-7455-9. s. 211; KIM, Ki-džung. Unheard Voices: The Life of the Nobi in O Hwi - mun's Swaemirok. In *Korean Studies*, 2003, Vol. 27, No. 1, s.108-137. s. 110-11.

môjho názoru išlo celkom iste o otroctvo (aj keď v špecifickej forme a s istými odchýlkami). To isté je však možné povedať aj o rozdieloch, ktoré nepochybne existovali medzi systémami v antickom Grécku a Ríme.

5. Rozdelenie tradičnej kórejskej spoločnosti

5.1 Obraz spoločnosti obdobia Troch kráľovstiev a kráľovstva Korjō

Preto, aby sme mohli otroctvo v Kórei presne popísať a aby sme ho dokázali pochopiť skrz jeho niekoľko storočí trvajúci vývoj, je viac než potrebné zasadiť tieto informácie do historických a geografických reálií vzťahujúcich sa k obdobiu. Jedine takéto objasnenie širších súvislostí, akokoľvek bude zjednodušené, nám pomôže kórejské otroctvo vnímať aj inak, ako iba nič nehovoriace slovo na papieri.

Skôr ako pristúpime k samotnému rozdeleniu spoločnosti kráľovstva Čosŏn, mali by sme nahliadnuť do minulosti, aby sme si uvedomili odkiaľ sa vlastne vzali základy tejto spoločnosti. V tomto smere by som začala od obdobia Troch kráľovstiev, konkrétne kráľovstva Silla, kde hlavné postavenie v spoločnosti držalo v rukách niekoľko aristokratických rodov, z ktorých pochádzali králi a kráľovné. V roku 520 vtedajší kráľ Silla, Pōphŭng (514-540), zaviedol dedičný spoločenský systém, tzv. „systém kostí“ (*kolpchum*), ktorý presne určoval usporiadanie aristokratickej spoločnosti. Príslušnosť k určitej „kosti“ označovala ako blízko je daná osoba spojená s členmi kráľovskej rodiny a tým aj jeho práva a privilégia v spoločnosti. Na vrchole „systému kostí“ bola tzv. svätá kosť (*sŏnggol*) do ktorej patrili členovia kráľovskej rodiny Kim a len tí sa mohli stať kráľom alebo kráľovnou. Hneď pod nimi bola tzv. „pravá kosť“ (*čingol*), kde patrili ostatní členovia kráľovského rodu Kim spolu s mocnými rodmi Pak a Sok. Len oni mohli stáť na čele vysokého štátneho úradu, alebo zastávať najvyššie vojenské hodnosti. Rovnako svadby boli dovolené len medzi členmi určitej kosti, napríklad člen pravej kosti si nemohol zobrať za manželku členku nižšieho hodnostného stupňa, aj keď z týchto rád väčšinou pochádzali ich konkubíny. Ostatná časť spoločnosti sa delila na šesť hodnostných stupňov. Členovia šiesteho stupňa dosahovali relatívne vysoké úradnícke hodnosti, členovia piateho a štvrtého stupňa menej významné hodnosti a členovia tretieho stupňa a nižšie boli pravdepodobne z rád prostých občanov. Prevažnú časť obyvateľstva tvorili slobodní roľníci, ktorí boli povinní platiť daň v obilí, museli vykonávať nútené práce a požadovala sa od nich aj vojenská služba v prípade vojenskej hrozby. So zhoršujúcimi sa ekonomickými podmienkami niektorých roľníkov vznikala vrstva

bezzemkov, ktorí sa nechávali najímať na prácu. V neposlednej rade to boli spomínaní otroci z rád vojnových zajatcov, kriminálnikov alebo ľudí neschopných platiť dane. Okrem obyčajných dedín však existovali aj komunity tzv. neslobodných ľudí, ktoré tvorili vojnoví zajatci alebo zločinci proti štátu. Ich postavenie bolo v podstate zhodné s postavením otrokov.⁵⁵

„Systém kostí“ zrušil kráľ Mujöl (654-661), ktorý sa ujal vlády po dvoch kráľovných Söndok (632-647) a Čindok (647-654), ktoré nastúpili na trón z dôvodu, že svätá kosť nemala vhodného mužského nástupcu. Mujöl bol potomkom syna kráľa Čindžiho (576-579) a dcéry kráľa Činpchjonga (579-632), takže ako potomok kráľovskej rodiny patril do línie „svätej kosti“. Zvrat prišiel keď jeho otec Kim Jong-su stratil moc a bol porazený bratom kráľa Činpchjonga. Aby prežil, musel sa stať členom línie „pravej kosti“, čím stratil nárok na trón on aj jeho syn Mujöl. Keďže kráľovná Čindok bola posledným potomkom „svätej kosti“, dostal sa na trón Mujöl, pretože aj keď bol v tom čase oficiálne členom „pravej kosti“, ako jediný spĺňal nástupnícke práva na trón. Jeho vládou sa výrazne posilnila kráľovská moc na úkor aristokratických rodín a Mujölovi nástupcovia boli priamymi potomkami jeho rodu.⁵⁶

Obdobie Zjednotenej Silly (668-935) bolo okrem iného poznačené aj súperením medzi dovtedajším štátnym náboženstvom budhizmom a úplne odlišným myšlienkovým systémom, konfucianizmom. Konfucianizmus bol vládnuou vrstvou prijatý už v období Troch kráľovstiev nie len ako dôležitý prvok čínskeho učenia ale aj ako prostriedok ako si udržať svoje postavenie a poriadok. Na druhej strane bol však v protiklade k hodnotám tradičného usporiadania podľa „systému kostí“ a teda proti tomu, aby boli najvyšší úradníci volení len z línie „pravej kosti“. V roku 682 bola založené Štátne konfuciánske učilište, ktoré mohli navštevovať okrem príslušníkov aristokracie aj tí, ktorí nemali žiadnu úradnícku hodnosť.⁵⁷ Konfuciánski učenci presadzovali konfucianizmus ako alternatívny systém učenia a argumentovali *„zvrchovanou dôležitosťou sústavy morálnych zásad aplikovateľných*

⁵⁵ I, Ki-bäk . *A new history of Korea*. Preklad Edward W. Wagner, Edward J. Shultz. Cambridge, Mass./Söul: Harvard University Press/Ildžogak, 1984, 464 s. ISBN 06-746-1576-X. s. 50-52; ECKERT, Carter J. *Dějiny Koreje*. Preklad Marta Bušková, Štěpánka Horáková, Miriam Löwensteinová. Praha: Lidové noviny, 2001, 387 s. ISBN 80-710-6411-4. s. 41.

⁵⁶ ECKERT, Carter J. *Dějiny Koreje*. Preklad Marta Bušková, Štěpánka Horáková, Miriam Löwensteinová. Praha: Lidové noviny, 2001, 387 s. ISBN 80-710-6411-4. s. 36-42.

⁵⁷ ČÖNG, Edward Y. J. *The Korean Neo-Confucianism of Yi T'oebye and Yi Yulgok: A Reappraisal of the "Four-Seven Thesis" and Its Practical Implications for Self-cultivation*. Albany, NY: SUNY Press, 1995, 325 s. ISBN 0791499111. s. 1-2.

na všetky ľudské záležitosti a tvrdili, že konfucianizmus ponúka oveľa užitočnejší systém verejnej morálky a sociálnych hodnôt ako budhizmus so svojim dôrazom na osobnú spásu a posmrtný život⁵⁸.

Rovnako aj založenie systému štátnych skúšok v roku 788 odráža pranie, aby sa základom pre výber štátnych úradníkov stalo skôr konfuciánske učenie ako šľachtický pôvod.⁵⁹ Avšak v hlboko zakorenenom systéme, podľa ktorého boli úradníci menovaní podľa spomínaného systému založenom na pôvode, mali úradnícke skúšky len malý vplyv na vládu.

Zmena prišla až v období kráľovstva Korjŏ (918-1392), kedy sa podľa reforiem kráľa Kwangdžonga menovali do úradov literáti bez ohľadu na pôvod, ktorí však museli úspešne zložiť úradnícke skúšky. Tak vznikol nový druh úradníka, tzv. vzdelaného muža. V období Korja sa taktiež začali rozmáhať aristokratické rody, ktoré boli tesne spojené aj s politickým systémom. Aj napriek tomu, že pôvodne mal prístup ku skúškam každý bez ohľadu na pôvod, vyvinul sa tzv. „systém privilegovaného menovania do úradu“. Ten synom vysokých úradníkov umožňoval prednostný prístup k určitým úradníckym miestam. Slobodní roľníci ani najnižšie postavení otroci sa o žiaden úrad uchádzať nemohli. Na druhej strane existujú prípady, kedy boli vojenské skupiny doplňované aj z rád nižšie alebo najnižšie postavených občanov. Takýmto spôsobom bolo možné, že aj otrok mohol na základe úspechov v službe získať určitú vojenskú hodnosť.⁶⁰

To, že slobodní roľníci alebo otroci nemohli oficiálne získať žiaden úrad bolo preto, že sociálna hierarchia v ktorej má každý človek svoje miesto je súčasťou univerzálneho poriadku, ktorý nemôže byť porušovaný. Ak by sa aj niekomu z týchto ľudí podarilo získať úrad, pre vyššie postavených bolo dôležité dokázať, že je na takúto činnosť morálne nespôsobilý. Sociálny status bol rozhodujúci aj čo sa týka uplatňovania zákonov. Zákon mal

⁵⁸ ECKERT, Carter J. *Dějiny Koreje*. Preklad Marta Bušková, Štěpánka Horáková, Miriam Löwensteinová. Praha: Lidové noviny, 2001, 387 s. ISBN 80-710-6411-4. s. 42.

⁵⁹ ČŮNG, Edward Y. J. *The Korean Neo-Confucianism of Yi T'oegye and Yi Yulgok: A Reappraisal of the "Four-Seven Thesis" and Its Practical Implications for Self-cultivation*. Albany, NY: SUNY Press, 1995, 325 s. ISBN 0791499111. s. 2.

⁶⁰ ECKERT, Carter J. *Dějiny Koreje*. Preklad Marta Bušková, Štěpánka Horáková, Miriam Löwensteinová. Praha: Lidové noviny, 2001, 387 s. ISBN 80-710-6411-4. s. 55-58.

zabezpečiť, aby každý človek zastával svoje správne miesto. Samozrejme tresty voči aristokracii boli oveľa miernejšie ako voči „nízko“ postaveným.⁶¹

Korjô bolo závislé na poľnohospodárstve a tým aj na roľníkoch, ktorí obrábali väčšinu štátnej pôdy. Z tej museli odvádzať daň v hodnote štvrtiny úrody. Pôdu okrem štátu vlastnili aj úradníci, ktorí ju získavali na základe svojej hodnosti alebo za zásluhy. Túto pôdu pre nich obrábali nájomní roľníci, avšak aj tí museli majiteľovi odovzdávať väčšinu toho, čo vypestovali. Okrem časti úrody boli roľníci povinní platiť daň aj v podobe tkanín a zúčastňovať sa nútených prác. Na najnižšom stupni spoločnosti sa nachádzali otroci, ktorí boli v službách kráľovskej rodiny, štátu, štátnych úradníkov, aristokracie alebo chrámov. Okrem otrokov existovala ešte aj tzv. skupina vyvrhnutých. Do nej patrili ľudia s tými povolaniami, ktorými spoločnosť opovrhovala. Jednalo sa predovšetkým o mäsiarov, košíkárov a bavičov.⁶²

Zlé podmienky v ktorých sa kvôli vysokým daniam a zdieraniu miestnymi úradníkmi ocitli slobodní roľníci vyústili do vážnych nepokojov. Začiatky 12. storočia sú poznačené častými útekmi z pôdy, vytváraním zbojníckych skupín a organizovaním povstaní. Nebúrili sa však len roľníci ale aj niektorí vojaci a otroci, ktorí už nemohli zniesť podmienky, v ktorých sa nachádzali. Medzi prvé povstania patrí povstanie v provincii Pchjŏngan, z roku 1172 kedy sa miestni obyvatelia vzbúrili proti nekalým praktikám úradníkov. Povstanie bolo okamžite potlačené štátnymi vojenskými jednotkami. Známe je aj povstanie z roku 1176, kedy rebeli Mangi a Mangsoi viedli revolt v distrikte nútených prác Mjŏnghak-so, získali kontrolu nad Kongdžu a pokračovali smerom na sever ku Käsŏngu, skupina sa udržala viac ako rok, kým štátne vojenské jednotky neurobili ich revolte koniec niekde v oblasti provincie Čchungčchŏng a Kjŏnggi v roku 1177. Ďalšie významné povstanie sa uskutočnilo v roku 1182 v Ččondžu, kde kvôli ťažkým podmienkam povstali vojaci aj štátni otroci. Tím sa podarilo obsadiť mesto na 40 dní. V tom čase vznikali aj iné menšie povstania hlavne v južných častiach polostrova. Povstania, ktoré vypukli v 70. a 80. rokoch 12. storočia sa odohrávali len v miestnych merítkach z dôvodu neúnosnosti vtedajšej situácie. Nie však spôsobom, že by viaceré skupiny spojili svoje sily a vydali sa do boja za slobodu. Zmena prišla v roku 1193,

⁶¹ SALEM, Ellen. The Landowning Slave: A Korean Phenomenon. In *Korean History: Discovery of Its Characteristics and Developments*. Elizabeth, NJ: Hollym, 2004, s. 185-198. ISBN 1565911776. s.188.

⁶² ECKERT, Carter J. *Dějiny Koreje*. Preklad Marta Bušková, Štěpánka Horáková, Miriam Löwensteinová. Praha: Lidové noviny, 2001, 387 s. ISBN 80-710-6411-4. s. 60-62.

kedy sa spojili povstalecké jednotky Kim Sa-miho a Hyosima. Prvý začal povstanie Kim Sa-ho v dnešnom meste Čchöngdo (provincia Severný Kjöngsang) a nezáväzne na ňom začal iné povstanie Hjosim v oblasti dnešného Ulsanu. Neskôr sa tieto dve skupiny spojili a vytvorili silnú frontu. Toto spojené povstanie bolo porazené už v roku 1194, po tom ako sa Kim Sa-mi vzdal štátnym vojenským jednotkám a Hjosim bol zajatý. O tom aké masívne povstanie spolu vytvorili svedčí aj počet skoro 7000 mŕtvych povstalcov.⁶³

K povstaniam však nedochádzalo len na vidieku, ale aj v hlavnom meste Käsöng. Najznámejšie z nich bolo povstanie naplánované jedným z Čchö Čchung-hönových súkromných otrokov menom Mandžök v roku 1198. Strhujúce slová, ktoré Mandžök vyriekol pred zhromaždeným davom súkromných aj štátnych otrokov v Severných horách pri Käsöngu sa zachovali v historickej kronike Korjösa⁶⁴:

„Od udalostí roku 1170 a 1173 vzišlo z radov otrokov mnoho vysokých úradníkov. Sú snád generáli a ministri zrodení k tejto sláve? Nie! Keď nastane správny čas, každý sa môže ujať týchto úradov. Prečo by sme sa my mali len udrieť k smrti a trpieť pod ranami biča?“ Otroci s ním súhlasili. Natrhali niekoľko tisíc kusov žltého papiera, každý označili ich symbolom, znakom čöng (spravodlivosť) a zaviazali sa: „ Začneme od vstupnej haly kláštora Hüngguk a budeme pokračovať na plochu póla (konské pólo). Keď sa všetci zhromaždia, začnú bubnovať a kričať, enuchovia v paláci určite odpovedia. Verejní otroci sa silou zmocnia paláca a my vyvoláme povstanie vo vnútri hlavného mesta, zabijeme Čchö Čchung-höna a ostatných. Ak každý otrok zabije svojho pána a spáli záznamy o svojom otrockom postavení, už nebudú žiadni otroci v našej zemi a z nás sa môžu stať ministri alebo generáli.“ V deň stretnutia však ich počet nepresiahol niekoľko stoviek, a tak so strachom, že by nemuseli uspieť zmenili svoje plány a dohodli sa, že sa stretnú v chráme Podže. Všetkým bolo prikázané: „ Ak táto záležitosť nezostane utajená, neuspejeme. Dávajte si pozor, aby ste ju neprezradili.“ Sundžöng, otrok doktora práv Han Čchung-jua, mu tento incident prezradil. Han Čung-ju to povedal Čchö Čchung-hönovi, ten zajal Mandžöka a asi stovku ďalších a hodil ich do rieky. Čchung-ju bol povýšený na dozorca Kráľovského archívu a Sundžöng bol odmenený osemdesiatimi „jang“ bieleho zlata a povýšený na status slobodného občana. Keďže nebolo

⁶³ KIM, Čin-ung. *A history of Korea: from "land of the morning calm" to states in conflict*. Bloomington, Ind: Indiana University Press, 2012, 684 s. ISBN 02-530-0024-6. s. 162-163.

⁶⁴ SETH, Michael J. *A history of Korea: From antiquity to the present*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2010, 552 s. ISBN 07-425-6717-6. s. 123-126.

*možné popraviť všetkých zostávajúcich členov sprisahania, kráľ nariadil tento prípad nechať tak.*⁶⁵

Po tomto významnom povstaní nasledovalo ešte mnoho ďalších, ako napríklad povstanie roľníkov v Kangnungu (provincia Kangwŏn), ktorí v roku 1199 obsadili mesto Samčchŏku (provincia Kangwŏn) a Uldžin (provincie Severný Kjŏngsang), postupovali na juh, kde sa spojili s povstalcami v Kjŏngdžu. Povstanie bolo potlačené v roku 1200.⁶⁶

Spočiatku vznikali povstania slobodných roľníkov a otrokov hlavne kvôli ťažkej životnej situácii a útlaku zo strany miestnych úradníkov. V prípade Mundžŏkovho povstania už otroci nebojovali len kvôli zlému zaobchádzaniu a ťažkým podmienkam. Žiadali zmenu sociálneho poriadku a chceli sa raz a navždy vymaniť z dedičného otrockého postavenia. Aj keď boli všetky povstania nakoniec potlačené, mali veľký význam. Možno aj úspešná vzburá vojenských hodnostárov v tom období podnietila nižšie postavené vrstvy k boju za zmenu svojho spoločenského postavenia.

5.2 Štruktúra obyvateľstva kráľovstva Čosŏn

Počiatok kráľovstva Čosŏn sa datuje rokom 1392, kedy vojenský generál I Sŏng-gje posmrtné meno – Tchädžo, 1392–1398), skoro nekrvavým spôsobom získal politickú, vojenskú aj ekonomickú moc, zvrhol kráľa a založil novú dynastiu. Trón sa mu však nepodarilo získať len vďaka vojenskej sile, ale aj podpore neokonfuciánskych literátov - úradníkov. Práve vďaka nim sa konfuciánske ideály, metódy a princípy stali riadiacimi elementmi kráľovstva Čosŏn. Kvôli dodržovaniu konfuciánskeho sociálneho poriadku boli vytvorené spoločenské triedy, ktoré mali pevne dané svoje povinnosti a právomoci. Od roku 1425 boli všetci muži zaznamenaní v registroch povinní nosiť tzv. identifikačný štítok (*hopchä*), na ktorom sa uvádzalo meno, rok narodenia, status a bydlisko. Na základe toho

⁶⁵ Tamtiež. s. 124-125.

⁶⁶ KIM, Čin-ung. *A history of Korea: from "land of the morning calm" to states in conflict*. Bloomington, Ind: Indiana University Press, 2012, 684 s. ISBN 02-530-0024-6. s. 162-163.

bolo oveľa jednoduchšie zistiť od koho je potrebné vyberať dane, alebo kto sa môže zúčastniť povinných prác a vojenskej služby.⁶⁷

Na vrchole spoločenskej hierarchie bola kráľovská rodina, ktorá nemusela nosiť identifikačné štítky. Pod nimi sa nachádzali tzv. jangbani, čo boli civilní a vojenský úradníci. Civilní úradníci mali však oveľa väčšiu prestíž ako vojenský. Práve oni rozhodovali o vláde ekonomike aj kultúre v krajine na základe čoho sa o spoločnosti obdobia Čosön hovorí ako o „jangbanskej spoločnosti“. Jangbani nemuseli platiť dane a ich jedinou úlohou bolo štúdium a samovzdelávanie, aby mohli čo najlepšie slúžiť ľuďom v štátnej službe. Podľa ich presvedčenia, pestovanie ľudskej morálky malo položiť základ ideálneho konfuciánskeho štátu. Vyššie postavení jangbani nosili tzv. slonovinový štítok (*apchä*), vďaka ktorému mohli porušovať rôzne obmedzenia a nemuseli platiť dane. Svadby uzatvárali výlučne len medzi sebou aby si rodiny zachovali svoje postavenie a aby sa jangbanské rady veľmi nerozširovali. Vďaka tomu boli značne obmedzené možnosti prístupu k civilným skúškam. Pod jangbanmi sa nachádzala spoločenská vrstva *čunginov* (tzv. strední ľudia). Tí prešli tzv. štyrmi „zmiešanými skúškami“ (*čapkwa*), na základe ktorých sa vyberali prekladatelia, tlmočníci, liečitelia, astronómovia, súdni úradníci, pisári alebo kráľovskí maliari a umelci. Nosili malé drevené štítky (*samokpangpchä*), na základe ktorých im boli udeľované drobné privilégia. Pod čunginmi sa nachádzala spoločenská trieda tzv. *sangminov* (prostí ľudia), ktorá sa skladala z roľníkov, farmárov, rybárov, obchodníkov a remeselníkov. Aj keď boli často chudobní, nebolo nimi opovrhované, pretože svojou prácou produkovali jedlo alebo potrebné tovary. To sa však nedá povedať o obchodníkoch, ktorí boli považovaní za parazitov, pretože nič neprodukovali len sa obohacovali kúpou alebo výmenou tovaru. Obchodníci museli platiť aj vyššie dane aby sa predišlo nahromadeniu až príliš veľkého majetku. Na konci spoločenského rebríčku stála najpočetnejšia skupina tzv. „nízkych ľudí“ (*čchomin*) pozostávajúca hlavne z otrokov. Tí nosili veľké drevené štítky (*tämokpangpchä*)

⁶⁷ ECKERT, Carter J. *Dějiny Koreje*. Preklad Marta Bušková, Štěpánka Horáková, Miriam Löwensteinová. Praha: Lidové noviny, 2001, 387 s. ISBN 80-710-6411-4. s. 78-83; URL: <<http://www.instrok.org/instrok/lesson1/page04.html?thisChar=6>> [cit. 2013-02-08].

a ich postavenie bolo dedičné. Medzi „nízkych“ sa však zaradovali aj mäsiari, herci, šamani, a ženské spoločníčky (*kisäng*)⁶⁸.

Ako som už spomínala, pozícia jedinca v spoločenskom rebríčku bola jasne daná. Svadby medzi jednotlivcami sa odohrávali väčšinou v rámci spoločenskej triedy. To platilo hlavne pre jangbanov a čunginov. Stávalo sa však, že si jangbani brali za konkubíny alebo vedľajšie manželky spoločensky nízko postavené *kisäng*. Deti, ktoré sa narodili z takýchto zväzkov však nikdy nezískali status jangbana. Bolo to preto, že ak by dieťa malo po správnosti zdediť status po matke, stal by sa z neho čchomin. Pre jangbanov však bolo neprípustné aby ich deti boli otrokmi ale ani to, aby získali rovnaké postavenie ako deti hlavnej manželky. Čo sa týka prostých občanov a otrokov, tu už boli tzv. medzitriedne svadby častejšie. Deti takýchto zväzkov získavali status nízkeho, aj keď len jeden z rodičov bol otrok.⁶⁹

Pozícia v spoločenskom rebríčku nebola udávaná len pôvodom ale aj inými faktormi ako vzdelanie, povolanie, majetok a miesto bydliska. Možnosti vzdelania však neboli pre všetkých rovnaké. K skúškam do štátnej správy mali prístup len deti z jangbanských rodín. Tie museli pred skúškami odovzdať zoznam svojich predkov z otcovej aj matkinej strany až do štvrtého pokolenia, aby sa zabránilo prístupu ku skúškam deťom konkubín, skorumpovaných úradníkov alebo znovu vydatých vdov. Povolanie bolo ďalším sociálnym ukazovateľom. Podľa konfuciánskej ideológie ten, kto pracoval hlavou bol na oveľa vyššej úrovni ako ten, čo pracoval rukami. Pre jangbanov bolo jediným prijateľným povolaním služba v štátnej správe a teda vládnutie ostatným. Práve preto patrili na najvyššiu pozíciu spoločenského rebríčka. K najnižším zase patrili ľudia živiaci sa manuálnou prácou ako farmári, remeselníci a otroci. Najvyššie spoločenské pozície sa spájali aj s vlastníctvom najväčších majetkov. Keďže jangbani nemuseli platiť dane bolo pre nich veľmi jednoduché nahromadiť si ho. Naopak slobodní roľníci alebo otroci kvôli daniam, ktoré odvádzali štátu alebo svojim majiteľom, nemali veľa príležitostí k získaniu väčšieho majetku. Ako som už spomínala, existovali však aj otroci, ktorí okrem pôdy vlastnili aj iných otrokov alebo disponovali takým množstvom tovarov, že sa boli schopní z otroctva vykúpiť. Takéto prípady sa vyskytovali veľmi ojedinele. Ďalším sociálnym ukazovateľom bolo miesto bydliska. Najväčšia prestíž pre jangbanské

⁶⁸ URL: <<http://www.instrok.org/instrok/lesson1/page04.html?thisChar=6>> [cit. 2013-02-08]; ECKERT, Carter J. *Dějiny Koreje*. Preklad Marta Bušková, Štěpánka Horáková, Miriam Löwensteinová. Praha: Lidové noviny, 2001, 387 s. ISBN 80-710-6411-4. s.84-88.

⁶⁹ URL: <<http://www.instrok.org/instrok/lesson1/page04.html?thisChar=6>> [cit. 2013-02-08].

rodiny bolo bývať v hlavnom meste, Soule. Existovali však aj také jangbanské rodiny, ktoré žili na vidieku. Pre nich bolo vytvorené špeciálne pomenovanie hjangban, aby sa hneď vedelo, že nebývajú v hlavnom meste. Prostí občania žili väčšinou na vidieku, kde si obrábali svoje polia. Čo sa týka najnižšej skupiny obyvateľstva otrokov, miesto ich bydliska záviselo od práce ktorú vykonávali. A to buď pre štát alebo pre rodiny, ktoré ich vlastnili. Skupina tzv. „vyvrhnutých“ patriaca do najnižšej spoločenskej vrstvy, rovnako ako otroci, žili väčšinou v getách mimo hlavného mesta. Neplatilo to však pre *kisäng*, ktoré ako som už spomínala mohli žiť v spoločnej domácnosti s jangbanmi.⁷⁰

⁷⁰ Tamtiež; I, Uk. The Yangban`s perception of the ideal economic life during the mid-Chosŏn era. In *International Journal of Korean History*, Dec 2007, Vol.11, s. 117-148. Dostupné z: <
http://bk21khistory.korea.ac.kr/bbs/table/koreanhistory/upload/06-IJKH11_UkYI.pdf>

6. Počiatky otroctva v Kórei

Tak ako som naznačila vyššie, úvod popisu kórejskej otrokárskej spoločnosti mal patriť sporu o to, či v Kórei otroctvo vlastne existovalo. Na základe analyzovaných zdrojov a porovnávania základných aspektov jednotlivých skúmaných systémov je podľa môjho názoru možné konštatovať, že systém vytvorený v Kórei, bol otrokársky v zmysle najširšej definície tohto slova. Ako tento systém vznikol a ako sa od svojich počiatkov vyvíjal, bude predmetom tejto kapitoly.

Podľa rôznych historických zdrojov korene otroctva v Kórei siahajú až do dôb čínskeho múdreho muža a bájneho vládcu Kidžu (v čínskych textoch spomínaný ako Jizi), ktorý počas obdobia raného Chou získal územie Chaoxienu (starobylý čínsky názov pre oblasť starého Čosönu) ako léno a prišiel ho spravovať. Práve tu ustanovil Osem článkov zákonov, čím položil základy vlády a kultúrnej premeny obyvateľov tohto územia. Medzi spomínanými zákonmi sa objavuje otroctvo ako trest za krádež.⁷¹

„Keď cesta Yin (spôsob vlády dynastie Shang) upadla, Jizi odišiel do Chaoxienu a vzdal jeho ľud obradmi a zmyslom pre správne, systémom studničných polí a naučil ich hodvábnictvo a tkanie. Ak sa ľud Lelangu a Chaoxienu previní voči Ôsmym článkom zákonov, potom ak zabije niekto človeka, ihneď zaplatí smrťou. Keď zraní druhého, zaplatí obilím. Keď mu ukradne, je uvrhnutý do otroctva u onej domácnosti a žena a deti sa stanú otrokmi... Preto sa ľud nakoniec navzájom neokrádal, nebolo dverí zavretých na závoru. Manželky sú verné a nepáchajú nemravnosti a ľud na poliach je a pije z misiek.“⁷²

Práve tento trest za krádež sa spomína v prológu ku dodatku o otroctve v pojednaní o trestoch oficiálnej kroniky Korjōsa, v ktorej jeden z kompilátorov, Čöng In-dži, nesprávne vysvetľuje, že zotročovanie zlodejov položilo základ dedičného otroctva v Kórei. Dedičné otroctvo tu však nie je komentované negatívne, práve naopak, je považované za užitočné pre spoločnosť, pretože striktné určuje rozdiely medzi mužom a ženou, hierarchické rozdelenie

⁷¹ PALAIS, James B. *Confucian statecraft and Korean institutions: Yu Hyöngwön and the late Chosön dynasty*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Seattle [u.a.]: Univ. of Washington Press, 1995, 624 s. ISBN 02-959-7455-9. s. 212; GLOMB, Vladimír. Reflexe otroctví v kórejském konfucianismu. In *Studia Ethnologica Pragensia* 2011, čís. 2, s. 121-136.

⁷² GLOMB, Vladimír. Reflexe otroctví v kórejském konfucianismu. In *Studia Ethnologica Pragensia* 2011, čís. 2, s. 121-136.

šľachty a nízkych a praktikovanie obradov. Na túto Čöng In-džiovu nesprávnu pripomienku sa v budúcnosti mylne odvolávali aj iní oficiálni historici.⁷³

Z Ju Hjöng-wönových⁷⁴ (1622-1673) záznamov sa dozvedáme, že skúmanie historických dokumentov z obdobia Troch kráľovstiev (57 p.n.l. - 668 n.l.) nepotvrzuje ani jeden prípad dedičného otroctva.⁷⁵ Je jasné, že otroctvo stále existovalo, ale podobne ako aj v iných štátoch otroci pochádzali hlavne z vojenských stretov (*pchoro nobi*), išlo teda o zotročovanie vojnových zajatcov alebo ako už bolo spomínané ľudia upadali do otroctva za trest kvôli lúpežiam (*hjöngbon nobi*), alebo kvôli dlhom (*čchämu nobi*).⁷⁶

Tu je dôležité podotknúť, že aj keď je kórejské otroctvo známe tým, že je jedným z mála, ktoré zotročovalo svoj vlastný národ, vojenski zajatci z ktorých sa stávali otroci neboli len Kórejci. Je logické, že počas bojov jedného kmeňa alebo kráľovstva s druhým, získaval víťaz okrem dobytého územia aj jeho obyvateľov. V období keď Tri kráľovstvá uplatňovali svoju expanzívnu politiku z času na čas podnikali výpravy aj proti Číne alebo Mandžusku, preto je viac menej isté, že časť otrokov pochádzala aj z týchto oblastí. Na základe zachovaných správ teda môžeme konštatovať, že v spomínaných historických obdobiach existujúci otrokárske systémy v Kórei sa nijako podstatne nelíšili od otrokárstva v antickom Grécku, alebo Ríme. Identické sú zdroje otrokov a dokonca aj spôsoby, akým bolo možné v danom historickom období možné upadnúť do otroctva. Od pradávna boli hlavnými zdrojmi otroctva všeobecne vojny, obchod a dlhy. Paralelu môžeme vidieť aj v dochovaných právnych predpisoch. Tak ako v Ríme zákon dvanástich tabúl, v Kórei podáva dochované svedectvo o otroctve Osem článkov zákonov, ktoré spomínajú otroctvo za trest.

Z uvedeného vyplýva, že počiatky dedičného otroctva sa datujú až začiatkom 10. storočia s príchodom kráľovstva Korjö. Jeho zakladateľ kráľ Tchädžo (vlastným menom Wang Kön, 918-943) hral dôležitú úlohu pri odôvodnení dedičného otroctva v Kórei. Historické záznamy v Korjösa spomínajú, že Tchädžo mal po vytvorení novej dynastie v roku 918 v pláne

⁷³ PALAIS, James B. *Confucian statecraft and Korean institutions: Yu Hyöngwön and the late Chosön dynasty*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Seattle [u.a.]: Univ. of Washington Press, 1995, 624 s. ISBN 02-959-7455-9. s. 212-213.

⁷⁴ Významný neokonfuciánsky učenec a predstaviteľ hnutia Sirhak. Rovnako ako iní učenci tohto hnutia za „praktické vedy“ sa spočiatku angažoval vo vidieckych oblastiach ale významnejšie sú jeho návrhy a riešenia rôznych ekonomických, technických a sociálnych problémov neskoršieho obdobia dynastie I.

⁷⁵ Tamtiež. s. 208-217.

⁷⁶ KO, Kjöng-sök. *Samguk mitch tchongillsillagiüi nobie tähan kočchal*. Söul, 1992. Diplomová práca na Soulskej národnej univerzite, katedra národných dejín. s. 4-12

prepustiť vojnových zajatcov, no nemohol tak spraviť pretože, jeho hlavní stúpeni už dostali množstvo z nich za zásluhy. To je možné považovať za potvrdenie faktu, že otroctvo bolo už v tomto období považované za veľmi dôležitý a bohato využívaný inštitút. Ak si teda kráľ Tchädžo nechcel pohnevať svojich stúpencom tým, že prídu o to, čo im už raz bolo darované, musel od tohto plánu upustiť. Okrem toho, otroci mu slúžili aj na uplácanie svojich rivalov aby podporili jeho nové kráľovstvo. Napriek tomu, že sa Tchädžovo meno viaže s vykúpením viac ako tisíc ľudí z otroctva zo zdrojov kráľovskej pokladnice, faktom zostáva, že bol skeptický voči ich lojálnosti. Svojich nástupcov varoval predovšetkým pred menovaním otrokov do úradov. Báľ sa totiž, že by sa jeho bývalí rivali alebo ich potomkovia, poznačení minulosťou, mohli dostať k moci a tú využiť k pomste. Práve toto varovanie použili nasledujúce generácie ako odôvodnenie dedičného otroctva.⁷⁷

Tézu potvrdzuje aj časť listu, ktorý v roku 1300 poslal kráľ Čchungnjöl (1274-1308) vládcovi dynastie Jüan po tom, ako dostal nariadenie aby Korjō zmenilo svoje prísne otrocké zákony.

„Zakladateľ nášho národa zanechal svojim nástupcom nariadenie ktoré hovorí: Všetci, ktorí sa zaraďujú do kategórie „nízkych“, sú iní od nás. Dajte si pozor a nenechajte ich stať sa slobodnými. Ak sa im podarí získať postavenie slobodných následne zaplnia vládne úrady a postupne budú požadovať aby sa stali úradníkmi a budú sa búriť aby narušili poriadok v krajine. Ak budete ignorovať toto nariadenie, ohrozíte náš sociálny poriadok“⁷⁸

Tieto slová sú jasným dokladom minimálne dvoch vecí. Prvou je skutočnosť, že práca otrokov musela byť v tomto období v kráľovstve Korjō skutočne bohato využívaná (minimálne pre verejné ciele). Druhou je skutočnosť, že vedúca vrstva spoločnosti si bola veľmi dobre vedomá rizík plynúcich z prepustenia otrokov na slobodu a ich menovania a pôsobenia v rôznych verejných úradoch a inštitúciách. Toto je koniec koncov nám už dobre

⁷⁷ PALAIS, James B. *Confucian statecraft and Korean institutions: Yu Hyöngwön and the late Chosön dynasty*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Seattle [u.a.]: Univ. of Washington Press, 1995, 624 s. ISBN 02-959-7455-9. s. 213-214.

⁷⁸ SALEM, Ellen. The Landowning Slave: A Korean Phenomenon. In *Korean History: Discovery of Its Characteristics and Developments*. Elizabeth, NJ: Hollym, 2004, s. 185-198. ISBN 1565911776. s.195; LEE, Peter H a DE BARY, William T. *Sources of Korean Tradition: From early times through the sixteenth century*. New York: Columbia University Press, 1997, vol. 1, 480s. ISBN 02-311-2031-1. s. 188.

známy problém, ktorý boli nútení riešiť slobodní občania antického Grécka, Ríma a tiež Spojených štátov. Vďaka Tchädžovmu varovaniu pred možnými neblahými následkami, ktoré mohlo spôsobiť prepúšťanie otrokov boli do zákona kráľovstva Korjō pridané nasledujúce obmedzenia: „*hocikto, koho krv bola pošpinená otroctvom až do ôsmej generácie mal zakázané držať úrad; status otroka sa prenášal na dieťa aj v prípade, že bol len jeden s rodičov otrok; deti prepustených otrokov zostávajú stále otrokmi a nezískavajú „dobrý“ status ako ich rodičia; ak majiteľ otroka zomrie, jeho otroci sa nestávajú slobodnými, ale budú pridelení niekomu z rodovej línie majiteľa.*“⁷⁹ Je jasné, že Tchädžo svojou obavou o možnú pomstu zotročených rivalov nemal na mysli zavedenie takto tvrdých praktík. Rovnako ako tomu bolo v prípade Kidžovho zákona, Tchädžovi nástupcovia si len nesprávne vyložili jeho odkaz, čím z neho urobili zástancu dedičného otroctva. Opatrenia, ktoré zaviedol, pritom vôbec nemuseli byť dôkazom toho, že by dedičné otroctvo skutočne podporoval. Skôr sa mohlo jednať o nutnosť reakcie vzhľadom k ďalšiemu možnému vývoju kráľovstva Korjō.

Vráťme sa však späť do druhej polovice 10. storočia, kedy na trón nastúpil kráľ Kwangdžong. Na rozdiel od svojho otca Wang Kōna, sa mu prostredníctvom reforiem podarilo upevniť centralizovanú kráľovskú moc a oslabiť moc aristokracie. Významnou reformou bolo napríklad vydanie zákona o revízii otrokov z roku 956. Jeho cieľom bolo navrátenie slobody ľuďom, ktorí neprávom upadli do otroctva počas bojov Neskorých Troch kráľovstiev alebo boli uvrhnutí do otroctva kvôli dlhom. To sa samozrejme nepáčilo vojenským ani civilným úradníkom, ktorí získali veľké množstvo otrokov ako odmenu za podporu kráľa Wang Kōna pri zakladaní nového kráľovstva. Množstvom otrokov sa samozrejme zvyšovala ich hospodárska sila a tomu bolo treba zabrániť. Úradníci sa proti týmto opatreniam bránili, a tak nasledovala politická čistka, ktorá neušetrila nikoho, kto sa odmietol podriaďiť kráľovskej autorite, bez ohľadu na postavenie alebo zásluhy.⁸⁰

⁷⁹ PALAIS, James B. *Confucian statecraft and Korean institutions: Yu Hyōngwōn and the late Chosōn dynasty*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Seattle [u.a.]: Univ. of Washington Press, 1995, 624 s. ISBN 02-959-7455-9. s.214

⁸⁰ ECKERT, Carter J. *Dějiny Koreje*. Preklad Marta Bušková, Štěpánka Horáková, Miriam Löwensteinová. Praha: Lidové noviny, 2001, 387 s. ISBN 80-710-6411-4. s. 53 PALAIS, James B. *Confucian statecraft and Korean institutions: Yu Hyōngwōn and the late Chosōn dynasty*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Seattle [u.a.]: Univ. of Washington Press, 1995, 624 s. ISBN 02-959-7455-9. s. 214-215.

Počas vlády kráľa Wöndžonga (1260-1274) boli v roku 1269 založené špeciálne komisie, ktoré mali za úlohu prešetrovať pôvod otrockého statusu. Tento zákon bol východiskom ukludnenia sporov medzi otrokmi požadujúcimi slobodu kvôli násilnému zotročeniu ich majiteľmi, pretože zákony, ktoré zakazovali svojvoľné násilné zotročovanie slobodných roľníkov boli často porušované. Nárast otrockej populácie nenastal len kvôli samotnému zotročovaniu, ale aj kvôli tomu, že mnoho slobodných roľníkov sa dobrovoľne ponúkalo do otroctva aby sa vyhli drancovaniu vyberačov daní, ktorí ich dostávali do existenčných problémov. Chöng To-jön⁸¹ (1337-1398), opisuje situáciu konca kráľovstva Korjō nasledovne⁸²:

„Pre ľudí neexistovala možnosť usadiť sa v bezpečí a niektorí z nich pravdepodobne zomreli hladom a zimou. Populácia sa znižovala každým dňom a tí, ktorí ostali nemohli niesť bremeno daní a povinných prác, tak sa vzdali a dobrovoľne sa ponúkali do otroctva bohatých rodín alebo ľuďom so silou a vplyvom. Niektorí sa zaoberali remeslami a obchodom alebo ušli a potulovali sa. Tak sa asi 50 až 60% populácie stratilo (pravdepodobne zo záznamov platičov daní) a to ešte nezahrňa počet ľudí, ktorí sa stali verejnými alebo súkromnými otrokmi budhistických kláštorov.“⁸³

Zvyšovanie otrockej populácie išlo ruka v ruke s postupným uvoľňovaním obmedzenia otrokov získať úrad. V tomto prípade hovoríme špeciálne o období mongolskej nadvlády nad Korjōm ku koncu 13. storočia. Boje s Mongolmi (dynastia Jüan) skončili podpísaním mieru v roku 1271 a od tej doby dochádzalo k stále väčšiemu obmedzovaniu kráľovskej moci. Kráľ Wöndžong s cieľom posilniť kráľovskú autoritu v krajine žiadal mongolského vládcu Kublai Khana aby dal svoju dcéru za manželku jeho synovi, budúceho kráľovi Čchungnjölovi. Kublai

⁸¹ Chöng To-jön (1337-1398) patril medzi najvplyvnejších jangbanov a politikov dynastie I a hral dôležitú úlohu pri zakladaní kráľovstva Čosön. Bol žiakom významného neokonfuciánskeho učenca I Säka a vďaka nemu získal veľké znalosti neo-konfucianizmu a vynikal aj vo vojenskej taktike, geografii a práve. V roku 1362 prešiel civilnými skúškami ale jeho výsledky neboli veľmi brané do úvahy vďaka nízkemu statusu jeho matky. Stal sa štábnym dôstojníkom I Söng-gjeho a vďaka svojim znalostiam hral dôležitú úlohu pri budovaní základov vládnucej ideológie novej dynastie I. Položil základy politického systému dynastie I, tým, že aktívne propagoval systém založený na Neo-konfuciánskych praktikách. V roku 1397 boli jeho názory a učenia skompilované do „Veľkého zákonníku štátu“ (Kjöngguk tädžon) a značne ovplyvnili politiku kráľovstva Čosön. V roku 1398 bol zavraždený, I Söng-gjeho piatym synom, IPang-wönom. Zdroj:

<http://world.kbs.co.kr/english/program/program_koreanstory_detail.htm?lang=e¤t_page=11&No=19746> ; PRATT, Keith a RUTT, Richard. *Korea: a historical and cultural dictionary*. Richmond: Curzon Press, 1999, 568 s. ISBN 07-007-0463-9. s. 58-59.

⁸² PALAIS, James B. *Confucian statecraft and Korean institutions: Yu Hyöngwön and the late Chosön dynasty*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Seattle [u.a.]: Univ. of Washington Press, 1995, 624 s. ISBN 02-959-7455-9. s. 216.

⁸³ HONG, Süng-gi. *Korjō sidä nobi jöngu*. Söul: Hangukjönguwön, 1981, s. 229.

Khan mu vyhovel a toto manželstvo dalo počiatok tradícií, že si kórejskí princovia brali za prvé manželky mongolské princezné. Pôvodný plán kráľa Wöndžonga nevyšiel kvôli zavedeniu praktiky, že kórejskí korunní princovia budú pobývať v Pekingu až kým nenastúpia na trón a ešte aj potom ho budú často navštevovať. Postupom času sa kórejský dvor prispôbil mongolskému dvoru v štýle obliekania, česania vlasov a dokonca prijali mongolské mená a jazyk. Obdobie, kedy boli kórejskí králi nezávislými panovníkmi v svojom kráľovstve sa týmto skončilo. Mongolská nadvláda nad kórejským dvorom dala priestor aj rozvoju novej vládnucej triedy, ktorá pozostávala z aristokratov, úzko či už vojensky alebo politicky spolupracujúcich s dynastiou Jüan. Vďaka svojej účasti vo vláde získavali veľké panstvá a množstvo otrokov. Práve v tomto období, kedy kórejskí panovníci strácali podporu aristokracie sa ich najbližšími stávali práve ich súkromní otroci a eunuchovia, čo im umožnilo získať prístup k rôznym úradom alebo vojenským pozíciám. Proti tomu sa samozrejme ohradili konfuciánski byrokrati, ktorí s týmito praktikami nesúhlasili a považovali ich za porušovanie Tchädžovho nariadenia.⁸⁴

Ako uvádza Ellen Salem: „*preukázateľný dôkaz niekoho „dobrého“ statusu bola úradnícka pozícia (držanie úradu). Dovoľiť niekomu nízkeho pôvodu získať úrad by znamenalo poprieť morálne opodstatnenie spoločenského rozvrstvenia.*“ Aj v Korjōsa sa spomínajú prípady otrokov, alebo synov otrokov, ktorým sa podarilo počas kráľovstva Korjō získať úrad. Hlavnou úlohou kompilátorov ich biografí však bolo dokázať, že síce sa im podarilo získať určitú pozíciu, ale pre tú neboli morálne schopní a zároveň predstaviť ich v čo v najhoršom svetle. Ich biografie sa väčšinou nachádzajú v sekciách mužských spoločníkov, eunuchov a rebelov. Salem uvádza nasledujúce príklady takýchto úradníkov: „*Čchö An-do, ktorý presvedčil vládu Yüan, aby nepripojila Korjō k Číne ako jednu zo svojich provincií; Pä Čön, ktorý získal svoj post vďaka sexuálnym záľubám kráľa Čchunghje (1330-1332, 1339-1344) alebo príbeh Kang Junga, ktorý sa pomstil Kim Kä-mulovi, za to, že mu nadával do otrokov.*“⁸⁵

Vedúce postavenie promongolských rodín sa podarilo oslabiť až kráľovi Kongminovi (1351-1374), ktorý sa chopil príležitosti vytlačiť Mongolov z Kórey práve v období, keď sa

⁸⁴ I, Ki-bäk . *A new history of Korea*. Preklad Edward W. Wagner, Edward J. Shultz. Cambridge, Mass./Söul: Harvard University Press/Ildžogak, 1984, 464 s. ISBN 06-746-1576-X. s. 155-159, PALAIS, James B. *Confucian statecraft and Korean institutions: Yu Hyöngwön and the late Chosön dynasty*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Seattle [u.a.]: Univ. of Washington Press, 1995, 624 s. ISBN 02-959-7455-9. s. 216.

⁸⁵ SALEM, Ellen. The Landowning Slave: A Korean Phenomenon. In *Korean History: Discovery of Its Characteristics and Developements*. Elizabeth, NJ: Hollym, 2004, s. 185-198. ISBN 1565911776. s. 194-196

novej silnejúcej čínskej dynastii Ming podarilo zatlačiť dynastiu Jüan na sever. Kráľ Kongmin okamžite zrušil dôležité jüanské úrady, odstránil niektorých úradníkov z projüanskej frakcie a v roku 1356 sa mu podarilo získať späť severovýchodné územie Ssangsong (jüanský vojenský okruh, provincia Hamgjöng), ktoré bolo pod mongolskou nadvládou. Silnú pozíciu promongolských rodín oslabilo aj zrušenie existujúceho úradu *Čöngbang*, založeného ešte počas vojenskej vlády rodu Čchö, ktorý mal na starosti politiku štátu a výber úradníkov do štátnych úradov. Tieto akty samozrejme vyprovokovali jüanského vládcu aj jeho kórejských prívržencov do takej miery, že sa kráľa Kongmina chystali zavraždiť, jemu sa však podarilo atentátu uniknúť. Po smrti svojej mongolskej manželky v roku 1365 sa utiahol do ústrania a naplno sa oddal budhizmu. V tom istom roku prijal do štátnej správy prostého mnícha Sin Tona, založil pre neho úrad tzv. hlavného ministerského zmocnenca a pod jeho záštitou prebehli veľké reformy vlády. Sin Ton odstránil z úradov príslušníkov mocných rodín a so súhlasom kráľa v roku 1366 založil Úrad na prehodnotenie vlastníctva poľnohospodárskej pôdy a obyvateľstva (*Čönmipjödžöngdogam*). Tento úrad mal za úlohu prešetrovanie a vrátenie ukoristenej pôdy a otrokov ich pôvodným majiteľom. Niektorí otroci dostávali aj slobodu. Jeho počínanie malo medzi obyčajnými ľuďmi veľký úspech a naopak u mocných rodín vyvolal veľké antipatie. Mních Sin Ton bol neskôr zapletený do rôznych prečinov a zneužívania kráľovskej moci. Potom ako stratil dôveru kráľa Kongmina proti nemu dokonca chystal sprisahanie. Za tento čin bol vyhostený do Suwönu (na juh od Soulu) a popravený v roku 1371. Kráľ Kongmin čo najskôr po založení čínskej dynastie Ming v roku 1368 prijal promingský postoj a začal s výmenou poslov. Nakoniec bol v roku 1374 zabitý aj samotný Kongmin jedným so svojich eunuchov. Aj keď sa mu podarilo vymaniť kráľovstvo z mongolskej nadvlády, oslobodenie spoločnosti od mocných rodín nebolo úspešné. Rovnako aj nariadenia súdov aby mocné rodiny vrátili otrokov boli ignorované.⁸⁶ Z hľadiska predmetu tejto práce je dôležité dodať, že aj napriek dlhotrvajúcim mocenským bojom medzi rôznymi mocenskými skupinami, ktoré navyše veľmi často podliehali vonkajším mocenským vplyvom susedných štátnych útvarov, aj napriek z času na čas sa objavujúcim snahám reformovať spoločnosť, nikdy nič z toho nevedlo odstráneniu alebo aspoň k oslabeniu otroctva v krajine. Tento záver opätovne potvrdzuje domnienku, že spoločenské

⁸⁶ KIM, Čin-ung. *A history of Korea: from "land of the morning calm" to states in conflict*. Bloomington, Ind: Indiana University Press, 2012, 684 s. ISBN 02-530-0024-6. s. 170-175; I, Ki-bäk. *A new history of Korea*. Preklad Edward W. Wagner, Edward J. Shultz. Cambridge, Mass./Sóul: Harvard University Press/Ildžogak, 1984, 464 s. ISBN 06-746-1576-X. s. 157-162; DUNCAN, John B. *The origins of the Chosön dynasty*. Seattle: University of Washington Press, 2000, 395 s. ISBN 02-959-7985-2. s. 175-180.

zriadenie kráľovstva Korjŏ bolo až príliš závislé od otrockej práce. Táto roky vytváraná závislosť nemohla len tak zrazu vymiznúť. Preto aj napriek čulému politickému boju pretrvala. Pretože všetky politické boje končia tam, kde sa politické záujmy najvyšších spoločenských vrstiev pretínajú. Teda v zabezpečení si vlastnej ekonomickej prosperity prácou iných. Najlepšie tých, ktorí nemajú žiadne práva.

6.1 Obraz otroctva dynastie I

Z pohľadu existencie a fungovania otroctva na konci kráľovstva Korjŏ a na začiatku kráľovstva Čosŏn je možné konštatovať, že s dynastickou výmenou nedošlo k výraznejšej zmene v postavení otrokov. Vzhľadom na dôvody uvádzané v predchádzajúcich kapitolách sa vlastne ani nie je čomu diviť. Politický celok, nech už bol ovládaný akoukoľvek dynastiou, vo svojej podstate fungoval na rovnakých spoločenských a ekonomických princípoch. Akákoľvek zásadná zmena v tomto ohľade by mala potenciál otriasť vtedajšou spoločnosťou v jej základoch. Je pritom celkom prirodzené, že najvyššie vrstvy spoločnosti netúžili po ničom menej, ako po prípadnom využití takéhoto potenciálu. Preto musela nová dynastia v rámci existujúcich spoločenských pomerov umne lavírovať medzi záujmami jednotlivých spoločenských skupín a za každú cenu predísť možným stretom, ktoré by mohli vzájomné súžitie týchto spoločenských skupín nejako narušiť. K opatrnosti vyzývala hlavne skutočnosť, že vrstva otrokov bola pomerne početná.

Otázkou vysokého podielu otrockej populácie v spoločnosti sa I Sŏng-gje a jeho prívrženci začali zaoberať v podstate hneď po založení nového kráľovstva Čosŏn v roku 1392. Ich cieľom však nebolo zrušenie otroctva ani jeho výrazné obmedzenie, ale skôr udržanie súčasného stavu. Dôkazom toho bolo aj znovu potvrdenie v podstate neúčinného zákona platného ešte počas kráľovstva Korjŏ o zákaze manželstiev medzi otrokmi a prostými občanmi. Už v období Korja sa tento zákaz často porušoval, a tak vláda v roku 1039 rozhodla o prijatí zákona dedenia statusu po matke, aby deťom narodeným z nezákonných manželstiev slobodného a otrokyne zaručili otrocký status. Tento zákon slúžil teda hlavne ako prostriedok na zvýšenie otrockej populácie a čo je zaujímavé rovnaký zákon v neskoršom období dynastie I mal presne opačný účinok, ale k tomu sa vrátíme neskôr. Postupnom času,

hlavne v neskoršom období dynastie Korjŏ bol oficiálne platný zákon z roku 1039 porušovaný do takej miery, že potomkovia zmiešaných manželstiev získavali status otroka ak hociktorý z rodičov bol otrok. Tieto praktiky zvýšili otrockú populáciu ešte oveľa výraznejšie. Vráťme sa späť do obdobia kráľovstva Čosŏn. Učencov - úradníkov dynastie I napadla ako jediná možnosť zredukovania podielu otrokov, ktorí svoj status zdedili tým, že potomkovia zmiešaných manželstiev budú dediť svoj status striktne po otcovi alebo matke. Otázkou však zostávalo ku ktorej možnosti sa prikloniť. Obhajcovia zákona dedenia statusu po matke argumentovali, že je lepšie aby dieťa získavalo status matky, pretože otcovstvo sa dokazuje oveľa ťažšie a rovnako sa predíde tomu, aby matky svojvoľne zbavovali otrockého statusu svoje deti tým, že budú klamlivo za otca vyhlasovať slobodného občana. Tento návrh sa však nepozdával viacerým jangbanom, pretože bolo neprípustné aby deti, ktoré mali s nízko postavenými konkubínami, získali ich nízky status. Kráľ Tchädžo aj keď úplne nesúhlasil s ustanovením zákona dedenia statusu po matke, vyhovel vysokej triede vlastníkov otrokov aspoň tým, že vydal nariadenie, ktoré zaručovalo deťom jangbanov a konkubín - otrokyní dobrý status. Trošku odľahčene by teda bolo možné povedať, že pokiaľ by sme záujmy vysokej triedy vlastníkov otrokov označili za „vlčie“, tak deti jangbanov a konkubín môžeme v tejto súvislosti celkom pokojne označiť za „ovce“. A to z toho jednoduchého dôvodu, že opatrením kráľa Tchädža sa vlk najedol a ovca ostala celá. V roku 1414 kráľ Tchädžong (1400-1418) prijal modifikovanú verziu zákona dedenia po otcovi s tým, že povolil ženám otrokyniam brať si slobodných (prostých) mužov, ale zakázal mužom otrokom brať si slobodné (prosté) ženy. Tento skutok sa nepáčil viacerým (spoločenských zvykov znalým) úradníkom, pretože sa obávali, že ak by zákon zostal dlho v platnosti, postupne by celá otrocká populácia vymizla. Preto nasledujúcemu kráľovi Sedžongovi (1418-1450) navrhli, aby buď zakázal svadby otrokyní a prostých mužov alebo opäť prijal zákon dedenia statusu po matke.⁸⁷ Je skutočne zaujímavé sledovať tieto „legislatívne piruety“ z bezpečnej vzdialenosti, navyše cez závoj niekoľkých storočí. Aj cez tento závoj je totiž celkom jasne vidieť, že všetky uskutočnené, alebo len zamýšľané zákonné opatrenia mali za cieľ zvýhodnenie slobodného (najmä vysoko postaveného) obyvateľstva a podporiť záujmy tejto časti obyvateľstva a ich spôsob života. Čo vlastne nie je až také prekvapivé, keďže hnacou silou legislatívnych zmien

⁸⁷ PALAIS, James B. *Confucian statecraft and Korean institutions: Yu Hyŏngwŏn and the late Chosŏn dynasty*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Seattle [u.a.]: Univ. of Washington Press, 1995, 624 s. ISBN 02-959-7455-9. s. 221-223.

ešte aj v našej dobe veľmi často bývajú veľmi podobné pohnútky, snažiace sa zlepšiť postavenie niektorých častí obyvateľstva.

Kráľ Sedžong spočiatku odmietal obidve možnosti, ale v roku 1432 zmenil názor kvôli častým praktikám otrokýň, ktoré falšovaním statusu otca svojich detí porušovali konfuciánske tradície. Tým, že skutočný otec s nízkym statusom bol často zapretý, deti si nemohli plniť svoje povinnosti ctiť a rešpektovať ho. Okrem toho bol skeptický prijať zákon dedenia po matke, pretože to by bolo v protiklade k snahe jeho otca znížiť otrockú populáciu. Nakoniec sa rozhodol, že právo žien otrokýň brať si prostých mužov nezruší úplne, ale takéto zväzky budú vyžadovať špeciálne povolenie, aby sa zabránilo svojvoľnej zámene statusu otca ich detí. Výnimku mali iba vysokí vojenský a civilní úradníci, potomkovia vysokých úradníkov s ochrannými privilégiami a slobodní občania vo veku 40 rokov a viac, ktorí ešte nemali žiadneho syna. Jednalo sa teda vyslovene o jangbanskú vrstvu, ktorej chcel zaručiť, aby ich deti s konkubínami - otrokyňami nezískali nízky status.⁸⁸

Za vlády kráľa Sedža (1455-1468) sa z dôvodu častého porušovania Sedžongovho zákazu zväzkov otrokýň a prostých mužov opäť otvorila otázka dedenia statusu po jednom z rodičov. Úradníci tvrdili, že aj keď zákon dedenia statusu po otcovi zvýšil populáciu slobodných občanov, ale falošné vyhlasovanie otcovstva pokračovalo naďalej. Kráľ Sedžo nakoniec poslúchol rady svojich úradníkov a zaviedol pravidlo dedenia statusu po matke v roku 1468. Opätovné zvýšenie otrockej populácie, ktoré zo zákona vyplývalo sa však dalo vykompenzovať možnosťou vykúpením detí jednotlivcov z otroctva. Výnimku mali opäť len vysokopostavení jangbani, ktorých deti splodené vedľajšou ženou (konkubínou - otrokyňou) získavali dobrý status.⁸⁹

Snaha vyvarovať sa prílišnému zvyšovaniu otrockej populácie však bola márna aj vďaka svojvoľnému zotročovaniu sa prostých občanov kvôli neúnosným daniam a povinnej vojenskej a štátnej službe. K tomu dopomohli aj praktiky vlastníkov otrokov, ktorí si robili nároky na deti splodené ich otrokmi s prostými občanmi. Otázkami ako účinne zvýšiť populáciu slobodných občanov sa učenci - úradníci zaoberali už začiatkom 16. storočia.

⁸⁸ Tamtiež. s. 223-224.

⁸⁹ Tamtiež. s. 224-225.

Odvážny plán prišiel v roku 1543, na sklonku vlády kráľa Čungdžonga (1506-1544), ktorý sa rozhodol povoliť deťom slobodných mužov a žien otrokýň získať status slobodného občana. Aj keď bol zákon oficiálne zakomponovaný v právnom zákonníku, úradnícka vrstva aj majitelia otrokov ho ignorovali a často porušovali.⁹⁰

Od konca 16. storočia sa medzi učencami začal šíriť názor, že problém neustáleho zvyšovania otrockej populácie by mohlo zastaviť prijatie zákona dedenia po matke. Zástanca tohto názoru bol aj významný konfuciánsky učenec a kráľovský sekretár Julgok⁹¹ (1536-1584), ktorý v správnom prijatí spomínaného pravidla videl možnosť zastaviť zotročovanie slobodných občanov bohatými rodinami. Jeho návrh bol však napadnutý inými úradníkmi, ktorí boli za zachovanie dedenia statusu po otcovi podľa konfuciánskej tradície. Najväčšiu zásluhu pri opätovnom prijatí zákona v roku 1669 mal vodca Západnej frakcie Song Si-jöl (1609-1689). Práve on presvedčil kráľa Hjöndžonga (1659-1674), že dedenie statusu po matke v zmiešaných manželstvách je účinnejšie než dedenie statusu po otcovi hlavne z praktického hľadiska kvôli nejednoduchému určovaniu otcovstva u detí. Aj napriek ostrej kritike zo strany držiteľov otrokov, ktorí sa obávali straty svojho majetku, bol podľa Song Si-jöla zákon dedenia statusu po matke najlepším a najspravodlivejším spôsobom ako zvýšiť populáciu slobodných občanov. V období frakčných sporov Západnej a Južnej (časť bývalej Východnej frakcie) frakcie bol zákon opakovane rušený a zase prijatý podľa toho, ktorá frakcia bola momentálne pri moci. Kým príslušníci Západnej frakcie, teda prívrženci Julgokových a Song Si-jölových praktík zastávali názor, že zákon dedenia statusu po matke zníži otrockú populáciu a zvýši počet slobodných občanov vhodných pre vojenskú službu, Južná frakcia zastávala záujmy vrstvy držiteľov otrokov. Zákon dedenia po matke bol nakoniec opätovne prijatý až kráľom Jöngdžom (1724-1776) v roku 1731. Kráľ sa vďaka stále častejším praktikám slobodných mužov, ktorí sa radšej sami uvrhli do otroctva len aby sa

⁹⁰ PALAIS, James B. *Confucian statecraft and Korean institutions: Yu Hyöngwön and the late Chosön dynasty*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Seattle [u.a.]: Univ. of Washington Press, 1995, 624 s. ISBN 02-959-7455-9. s. 225.

⁹¹ I bol jedným z najvýznamnejších učencov, politikov a sociálnych reformátorov dynastie I. Čo sa týka neokonfucianizmu, zdôrazňoval harmóniu medzi telom a dušou, etikou a ekonomikou, ideálmi a realitou, teóriou a praxou. V časoch frakčných sporov bol menovaný do úradu a kráľovi navrhol spôsob ako udržať úradníkov pod kontrolou a rovnako navrhol nový daňový systém aby odľahčil bremeno slobodných ľudí. Počas svojho života zastával viacero dôležitých funkcií ako napríklad inšpektor-generál, minister daní, minister trestov atď. Ako minister vojny, navrhol uskutočniť nábor vojakov v prípade vojenskej hrozby. Jeho slová však boli ignorované a krajina na to doplatila o pár rokov po jeho smrti tým, že nebola dostatočne pripravená na Imdžinskú vojnu. Dostupné z: <<http://korea.prkorea.com/wordpress/english/2012/03/21/yi-i/>> .

vyhli svojim služobným povinnostiam nakoniec rozhodol, že zákon prijme. Nedostatok mužov vhodných pre vojenskú službu riešila vláda aj dopĺňaním vojenských jednotiek otrokmi, ale o tom si bližšie povieme neskôr.⁹²

⁹²PALAIS, James B. *Confucian statecraft and Korean institutions: Yu Hyöngwön and the late Chosön dynasty*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Seattle [u.a.]: Univ. of Washington Press, 1995, 624 s. ISBN 02-959-7455-9. S. 231-248, ČÖN, Hjöng- tchäk. *Čosön hugi nobi sinbun jöngu*. Söul Tchükpjölsi: Ildžogak, 1989, 298 s. ISBN 13-2005563003961. s. 134-136, 238-239.

7. Postoj neokonfuciánskych učencov k otroctvu

Neokonfucianizmus sa ako špecifická forma filozofického konfucianizmu začal v Kórei šíriť už ku koncu obdobia kráľovstva Korjō. Počas mongolskej nadvlády bol neokonfucianizmus prevzatý od dynastie Jüan ako nová politická ideológia. Počiatky neokonfucianizmu siahajú až do obdobia Severných Sungov, kedy bola založená významným čínskym filozofom Ču Sim (čín. 朱熹). Tento nový druh konfucianizmu obsahoval aj budhistické a taoistické predstavy a pôvod človeka a vesmíru vysvetľoval v metafyzických termínoch. Neokonfuciánska politická etika zdôrazňovala vzájomné vzťahy panovníkov a svojich poddaných. Nová skupina literátov ktorá vznikla ku koncu kráľovstva Korjō prijala neokonfucianizmus za svoju duchovnú doktrínu, pretože v budhizme ani tradičnom konfucianizme naplnenie nenašli. Ako prvý začal v Kórei šíriť neokonfuciánsku doktrínu filozof An Hjang, ktorý sa v roku 1290 vrátil z Jüanu. Štúdium konfucianizmu sa rozvinulo hlavne počas vlády kráľa Kongmina a neokonfuciánske učenie sa stávalo stále populárnejšie. Neokonfuciánski učenci začali postupne odsudzovať budhizmus, pretože odtrhnutie sa jedinca od rodiny aby sa stal mníchom bolo v priamom protiklade ku konfuciánskemu ideálu silných rodinných a sociálnych väzieb. Neskorší radikálnejší neokonfuciánci ako napríklad spomínaný Čöng To-džön videli budhizmus ako zničujúci nástroj štátu a keďže pomáhali I Söng-gjemu pri zakladaní novej dynastie, vplyv budhizmu v novom kráľovstve prirodzene ubúdala.⁹³ Tento fakt bol dôležitý z pohľadu založenia a udržania novej dynastie. Žiadna mocenská sila sa totiž nemôže zaobísť bez ideologického základu. A platí to aj naopak. Žiadna ideológia nepretrvá, pokiaľ za sebou nemá reálnu silu, ktorá by ju bola schopná v prípade potreby presadiť.

13. storočie sa však nevyznačuje len zavedením neokonfucianizmu v krajine ale aj zvyšovaním otrockej populácie vďaka mongolským vpádom alebo vykorisťovaním roľníkov mocnými rodmi. Odhaduje sa, že ku koncu kráľovstva Korjō tvorilo otrockú populáciu až 30% obyvateľstva. Aj keď sa I Söng-gje spolu so svojimi úradníkmi snažil objasniť súdne spory, ktoré vznikli počas predchádzajúcej dynastie ohľadom statusu a vlastníctva otrokov, jeho

⁹³ ECKERT, Carter J. *Dějiny Koreje*. Preklad Marta Bušková, Štěpánka Horáková, Miriam Löwensteinová. Praha: Lidové noviny, 2001, 387 s. ISBN 80-710-6411-4. s. 78-84; KIM, Čin-ung. *A history of Korea: from "land of the morning calm" to states in conflict*. Bloomington, Ind: Indiana University Press, 2012, 684 s. ISBN 02-530-0024-6. s. 176-177; GRAYSON, James H. *Korea: a religious history*. Rev. ed. New York: Routledge, 2002, 288 s. ISBN 07-007-1605-X.

neokonfuciánski učenci - úradníci boli proti reforme otroctva. Sám Čong To-džon vlastnil veľké množstvo otrokov a preto nebol v otázke otroctva veľmi radikálny. Dôkazom toho, že sa nová dynastia nesnažila zredukovať otrockú populáciu svedčí aj fakt, že po zatvorení budhistických kláštorov neboli ich skonfiškovaní otroci prepustení na slobodu, ale stali sa z nich verejný otroci, pracujúci pre štát. James Palais uvádza, že ich bolo okolo 80 000. Ďalším dôvodom prečo neboli konfuciánci proti zrušeniu otroctva bol ten, že otroctvo bolo potrebné na udržanie sociálneho poriadku založeného na princípe „mjöngbun“. Kim Si-süp⁹⁴ vysvetľuje význam slova mjöngbun nasledovne⁹⁵:

„ ...Čo znamená „mjöng“? Odpovedá synovi nebies, aristokratom, súdnej šľachte, učencom a obyčajným ľuďom. Čo znamená slovo „pun“? Znamená rozdielnosť medzi vyšším a nižším, vysokým a nízkym, a urodzeným a prostým. Rozdiely v statuse už existujú, ale ak nebude existovať patričný zákon aby sa dodržiavali, zákon a poriadok nebudú udržiavané v súlade a rozdielne statusy by sa stali zbytočné a neschopné kontroly. Práve preto syn nebies vládne aristokratom; aristokrati vládnu súdnej šľachte; súdna šľachta vládne učencom a obyčajným ľuďom. Urodzený riadi nízkeho a nízky sa riadi urodzeným. Tak ako hlava a oči ovládajú ruky a nohy, tak vyšší riadia nižších. Tak ako vetvy a listy chránia kmeň a korene, tak nižší slúžia vyšším. Ak si budú vyšší a nižší navzájom pomáhať, tak prostriedok a účel sa budú vzájomne podporovať. Ak je krajina založená na tomto princípe, bude riadená sama sebou. Ak bude dom postavený na tomto, bude riadený sám sebou. Práve preto aristokrat je aristokratom a poddaný poddaným, otec otcom, syn synom, muž mužom, žena ženou, starší starším a mladší je mladším. Potom pôjdu nariadenia hladko...“⁹⁶

Kim Si-süp jasne tvrdí, že sociálne rozdelenie obyvateľstva podľa princípu mjöngbun je potrebné k správne fungovaniu štátu aj rodiny. Jangbani spokojní s pozíciou

⁹⁴ Kim Si-süp (1435-1493) bol kórejský učenec, úradník a spisovateľ. Počas vlády kráľa Tandžonga (1450-1452) pracoval v súdnej administratíve. Po zvrhnutí Tandžonga budúcim kráľom Sedžom sa stal potulným mníchom, pretože odmietal slúžiť násilnému uzurpátorovi. Aj keď presadzoval jednotu Konfucianizmu, Budhizmu a Taoizmu, najvýznamnejšie sú jeho neokonfuciánske názory. Dostupné z: <<http://what-when-how.com/writers/kim-shi-sup-kim-sisup-writer/>; <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1548227/Kim-Sisup>>

⁹⁵ KJE, Süng-pom. Confucian perspectives on egalitarian thought in traditional Korea. In *International Journal of Korean History*, Aug. 2008, vol. 12, s. 57-87; PALAIS, James B. *Confucian statecraft and Korean institutions: Yu Hyöngwön and the late Chosön dynasty*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Seattle [u.a.]: Univ. of Washington Press, 1995, 624 s. ISBN 02-959-7455-9. s. 217-218.

⁹⁶ KJE, Süng-pom. Confucian perspectives on egalitarian thought in traditional Korea. In *International Journal of Korean History*, Aug. 2008, vol. 12, s. 57-87. s. 66.

a povinnosťami v rámci svojej spoločenskej triedy použili tento princíp na ideologické odôvodnenie otroctva. Aj keď Kim nespomína v svojom opise vzťah pána a otroka, úradníci a učenci svoj vzťah k otrokom prirovnávajú k vzťahu poddaných k vladárovi. A netreba sa ani veľmi snažiť, aby bolo možné vzťah medzi otrokom a jeho pánom z citovaného spisu kedykoľvek odvodiť.

Ďalším zaujímavým faktom je, že učenci- úradníci boli kvôli zväčšeniu svojho otrockého majetku ochotní zabudnúť na neokonfuciánske princípy. Dôkazom tohto tvrdenia je aj tolerancia zákona dedenia otrockého statusu po matke alebo tzv. zmiešaný zákon, kedy dieťa dedilo otrocký status aj v prípade, že matka bola prostá a otec otrok. Dôvodom zavedenia alebo ponechania si týchto zákonov bol aj fakt, že viedli k zvyšovaniu otrockej populácie. Niektorí učenci však trvali na zavedení zákona dedenia po otcovi, ale väčšinou boli prehlasovaní z dôvodu, že v prípade takéhoto zákona by bolo veľmi ťažké dokazovať otcovstvo dieťaťa. Matka otrokyňa by mohla kedykoľvek prehlásiť, že dieťa má so slobodným občanom, čím by sa otrockého statusu zbavilo. Viacero podobných prípadov by znamenalo zredukovanie otrockej populácie, čo samozrejme neokonfuciánski učenci nechceli dopustiť. Práve preto sa poistili aj zákonom o zmiešaných manželstvách, ktoré som spomínala v úvode odstavca. Aby zväčšili svoju otrockú základňu snažili sa organizovať svadby medzi svojimi otrokmi a prostým obyvateľstvom. Slobodní občania kvôli nedostatku jedla, dlhom alebo neschopnosti platiť dane nemali koľko krát inú možnosť ako pristúpiť k spomínaným väzkom. Zvyšovanie otrockej populácie malo samozrejme aj svoje nevýhody ako napríklad zmenšovanie populácie slobodných občanov schopných platiť dane štátu.⁹⁷

Konfuciánski učenci - úradníci boli proti zrušeniu otroctva aj z dôvodu zachovania dedičského majetku, ktorí zaručí pokračovanie klanu. Zákony o dedení majetku otca najstarším synom však existovali ešte pred založením dynastie Čosön. Ak by chcela hlava rodiny nejakých otrokov prepustiť, darovať budhistickým kláštorom alebo predať nebolo to možné, pretože právo dediť po otcovi bolo dôležitejšie ako osobné majetkové právo. Otroci sa mohli predávať len ak sa rodina ocitla v zlej ekonomickej situácii a dostala k tomu špeciálne povolenie z vyššieho úradu. V roku 1392 Úrad pre otrokov (*Togwan*) vydal

⁹⁷ KJE, Sŭng-pom. Confucian perspectives on egalitarian thought in traditional Korea. In *International Journal of Korean History*, Aug. 2008, vol. 12, s. 57-87; Či, Sŭng-džong. *Čosön čöngi nobi sinbun jöngu*. Söul Tchŭkpjölši: Ildžogak, 1995, 402 s. ISBN 89-337-0173-7. s. 59.

nariadenie, ktoré dovoľovalo rodine bez mužských potomkov, ponechať si otrokov len do doby kedy bude na žive buď hlava rodiny alebo jeho manželka. Po ich smrti boli otroci darovaní blízkym príbuzným. Novšie zákony z roku 1397 a 1405 nariaďovali aby si každá hlava rodiny ešte pred smrťou zadovážila potrebné dokumenty, ktoré presne stanovovali dedenie otrokov a majetku. Ak by táto „posledná vôľa“ neexistovala, štát prideli otrokov a majetok podľa dedičského práva najbližším príbuzným podľa vzťahov k danej rodine. Aj štát má právo zmocniť sa otrokov rodín, ktorých príbuzenské vzťahy nie sú jasné, alebo neexistujú žiadny príbuzní až do štvrtého kolena.⁹⁸

Z uvedeného vyplýva, že konfuciánska doktrína nehrala v podstate žiadnu úlohu pri odstraňovaní otroctva v Kórei. Tí čo ho kritizovali, boli sami vlastníkm otrokov a preto ich kritika pramenila skôr z ekonomických alebo praktických dôvodov. Nie však morálnych. Postupný úpadok otroctva v 17. a 18. storočí bol výsledkom stále častejších útekov a oslabenia kontroly vlády nad verejnými otrokmi. Za nimi nasledovali socioekonomické zmeny, ktoré prichádzali so zdokonaľovaním poľnohospodárskej produktivity, rastom obchodu a remeselnej výroby. Jednoduchšie získavanie pôdy otrokmi, ich podiel vo vojenskej službe alebo zmazanie rozdielov v platení daní rovnako prispeli k tomuto úpadku. To, že sa postupne stierali rozdiely medzi otrokmi a slobodnými občanmi malo za následok rozpad tradičného spoločenského poriadku. Následné oslobodzovanie otrokov bol už len nevyhnutý krok vyplývajúci z danej situácie.

7.1 Konfucianizmus ako diskriminácia vedľajších synov

Otázky zákonov a privilégií synov vedľajších manželiek (*sŏŏl*) neboli predmetom riešenia až do príchodu novej dynastie I spolu s neokonfuciánskou doktrínou. Počas obdobia kráľovstva Korjŏ bolo legálne a v skutku rozšírené, že mal muž viacero manželiek. To však neplatilo pre spoločnosť novej dynastie I, ktorá ako konfuciánska spoločnosť nedovoľovala takéto praktiky. Kľúčovú úlohu v zmene rodinných tradícií hrala kniha „Rodinné rituály“, ktorú napísal Ču Si so svojimi žiakmi. Neokonfuciánskym učencom - úradníkom dynastie

⁹⁸ PALAIS, James B. *Confucian statecraft and Korean institutions: Yu Hyŏngwŏn and the late Chosŏn dynasty*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Seattle [u.a.]: Univ. of Washington Press, 1995, 624 s. ISBN 02-959-7455-9. s. 217-218

I slúžila kniha ako príručka k určovaniu vzťahov v rodine a správne vykonávaniu svadieb, pohrebov, rodinných obradov a uctievanu predkov. Aj keď sa v knihe kládol dôraz na „monogamiu“, v Kórei existovali rodiny, predovšetkým jangbanské v ktorých mohol mať muž okrem hlavnej ženy aj vedľajšie. Zákon z roku 1413 nariaďoval úrad držiacim jangbanom, že môžu mať len jednu hlavnú ženu (čchŏ). Tento kontrast doterajších polygamných manželstiev a nového zákona „monogamnej“ rodiny viedol k silnej diskriminácii vedľajších manželiek aj ich detí. Tie boli klasifikované ako konkubíny (čchŏp) a vo väčšine prípadov pochádzali z nízkych spoločenských vrstiev. Deti, ktoré vznikli s takýchto zväzkov, však nemali rovnaké práva ako deti hlavných manželiek. Keďže ich krv bola „poškvrnená“ krvou nízkych, nebolo možné aby získali status jangbana podľa svojho otca. Diskriminácia vedľajších synov bola teda úzko spojená s novým zákonom o monogamných manželstvách a rozdielnym sociálnym statusom ich rodičov.⁹⁹

Dlho trvajúci zákon z roku 1039, ktorý určoval status potomkov zmiešaných zväzkov slobodných mužov a nízkych žien (otrokýň) ako nízkych sa samozrejme nepáčil niektorým novým neokonfuciánskym moralistom, ktorí požadovali, aby deti zmiešaných manželstiev získavali status po otcovi. Hlavným dôvodom prečo trvali na zavedení nového zákona vychádzal skôr z potreby získať dobrý status pre deti svojich konkubín ako dodržiavanie neokonfuciánskych tradícií, podľa ktorých má dieťa povinnosť otvorene uznať a ctiť svojho otca. Na základe týchto požiadaviek kráľ Tchädžo (1392-1398) vydal v roku dekrét, ktorý umožňoval synom jangbanov a konkubín získať dobrý status aj bez uzákonenia práva dedenia statusu po otcovi.¹⁰⁰ Tento akt prišiel až v roku 1414, kedy kráľ Tchädžong (1400-1418) uzákonil nasledovanie statusu detí zmiešaných manželstiev po otcovi. Aby sa však zamedzilo rýchlej sociálnej mobilite, bol dodatočne v roku 1415 vydaný zákon, ktorý povoľoval svadby len v rámci svojej spoločenskej triedy. Práve z toho dôvodu nemal zákon dedenia statusu po otcovi pre vedľajších synov veľký význam.¹⁰¹

⁹⁹ KJE, Sŭng-pom. Confucian perspectives on egalitarian thought in traditional Korea. In *International Journal of Korean History*, Aug. 2008, vol. 12, s. 57-87; KAWASHIMA, Fujiya. Review on *korean adoption and inheritance: case studies in the creation of a classic confucian society* by Mark A. Peterson. In *The Journal of Asian Studies*, Aug. 2001, vol. 60, no. 3, s. 894-896.

¹⁰⁰ PALAIS, James B. *Confucian statecraft and Korean institutions: Yu Hyŏngwŏn and the late Chosŏn dynasty*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Seattle [u.a.]: Univ. of Washington Press, 1995, 624 s. ISBN 02-959-7455-9. s. 221-226.

¹⁰¹ DEUCHLER, Martina. „Heaven does not discriminate“: A study of secondary sons in Chosŏn Korea. In *The Journal of Korean Studies*, 1988-89, Vol. 6, s. 121-163.

Diskriminácia vedľajších synov na základe neokonfuciánskych hodnôt ako morálka alebo dedičné postavenie vyústili aj do zákazu prístupu k štátnym skúškam v roku 1471. Aj keď sa samozrejme našli výnimky, nariadenie trvalo len do obdobia kedy krajinu začala sužovať vojna s Japonskom (1592-1598) a štát sa ocitol v núdzi nielen o jedlo, ale aj o ľudské zdroje v štátnych úradoch. Medzi tými, kto sa kladne vyjadril v prospech vedľajších synov bol aj uznávaný konfuciánsky úradník Čchö Mjöng-gil (1586-1647) slovami: ¹⁰²

„Zákon vhodnosti nebol v starovekej Číne striktné presadzovaný. Diskriminácia medzi synmi hlavných žien a konkubín fungovala len v rodinách, nebola daná súdom. Rozdielnosť v pôvode a bydlisku neboli dôležité v súde šiestich ministerstiev: keď bol niekto menovaný (do úradu) pýtali sa ho len na meno otca, nie matky. Keď nebo a zem splodili talent, nerobili rozdiely medzi urodzeným a nízkym. Keď (morálny) kráľ zamestnáva poddaných, neberie do úvahy ich rodinné vzťahy ani bydlisko. To je prirodzený princíp nebies, jediný, ktorý viacerí králi nezmenili...“¹⁰³

Čchö Mjöng-gil zastával názor, že talent jednotlivca nesúvisí z jeho spoločenským postavením a preto by rozdiely medzi hlavnými a vedľajšími synmi mali zostať v len domácej rovine napríklad v rámci rodinných rituálov. Vláda by mala ignorovať sociálne postavenie človeka a zamerať sa skôr na jeho talent a kvality. Rovnaký názor zastávali aj iní konfuciánski učenci, na základe čoho kráľ Indžo (1623-1649) vyhlásil v roku 1625 nové zákony, ktoré sa už v podstate spomínali v polovici 16. storočia. Zákon teda povoľoval aby vnuci zväzkov jangban/vedľajšia slobodná žena a pravnuci zväzkov jangban/konkubína boli pripustení k úradníckym skúškam. Najskôr sa jednalo o „podradnejšie“ úrady ale postupom časom sa ich postavenie vylepšovalo.¹⁰⁴

¹⁰² KJE, Söng-pom. Confucian perspectives on egalitarian thought in traditional Korea. In *International Journal of Korean History*, Aug. 2008, vol. 12, s. 57-87; DEUCHLER, Martina. „Heaven does not discriminate“: A study of secondary sons in Chosön Korea. In *The Journal of Korean Studies*, 1988-89, Vol. 6, s. 121-163.

¹⁰³ KJE, Söng-pom. Confucian perspectives on egalitarian thought in traditional Korea. In *International Journal of Korean History*, Aug. 2008, vol. 12, s. 57-87.

¹⁰⁴ DEUCHLER, Martina. „Heaven does not discriminate“: A study of secondary sons in Chosön Korea. In *The Journal of Korean Studies*, 1988-89, Vol. 6, s. 121-163.

Na záver je treba dodať, že nie všetci konfuciánski učenci schvaľovali zvoľnenie diskriminačných zákonov proti vedľajším synom, teda pripúšťanie ich ku skúškam do úradov. Významný kórejský učenec I Hwang¹⁰⁵ (1501-1570) argumentuje nasledovne: „...*täbang* nemôže byť naraz zničený...*Takzvaný täbang* znamená schopnosť rozlišovať hlavných a vedľajších synov a hierarchiu medzi urodzenými a nízkymi. Vďaka *täbangu* môže byť štát aj rodina založené na pevných základoch a níзки sa neopovážia pohrdať urodzenými. Ak sa *täbang* zničí, vedľajší synovia budú môcť znemožňovať hlavných a nížko postavení sa budú pozeráť na urodzených z výšky. Ako môžeme takto unáhlene zmeniť (zákon vhodnosti)?...*Keď sa štát podujme zničiť täbang a bude k tomu navádzat' (ľudí), ako to potom skončí?...* V našej krajine talentovaní len tu a tam vziať z vedľajších synov, ale je to len jeden z tisícov alebo stoviek. To skôr darebáci vziať z vedľajších synov. Ako môžeme zničiť *täbang*, ktorý vychádza zo staroveku?...“¹⁰⁶ I Hwang ako aj ďalší zástancovia podobného názoru kladú oveľa väčší dôraz na zachovanie sociálneho poriadku založeného na konfuciánskych zásadách ako na talent niektorých vedľajších synov. Ako som už spomínala vyššie, postavenie vedľajších synov sa síce menilo ale veľmi pomaly, pretože striktný rozdiel medzi vysoko a nížko postavenými bol veľmi silno podporovaný jangbanskou vrstvou obyvateľstva.

¹⁰⁵ I Hwang (1501-1570) bol podobne ako I I jedným z najvýznamnejších neokonfuciánskych učencov dynastie I. Počas svojho života zastával rôzne nižšie vládne úrady a keď mal možnosť nastúpiť na vyššiu pozíciu, radšej založil súkromnú konfuciánsku akadémiu a pokračoval v štúdiách a vzdelávaní svojich žiakov. Jeho učenci neskôr zastávali najvýznamnejšie štátne pozície a tak sa jeho filozofia a učenie stalo známe po celej krajine. I Hwang je veľmi uznávaný aj preto, že ako jeden z mála viedol život presne odpovedajúci jeho učeniu. Dostupné z: <<http://korea.prkorea.com/wordpress/english/2012/03/21/yi-hwang/>>.

¹⁰⁶ KJE, Sŭng-pom. Confucian perspectives on egalitarian thought in traditional Korea. In *International Journal of Korean History*, Aug. 2008, vol. 12, s. 57-87. s. 63

8. Možnosti prepustenia otrokov

V nasledujúcej kapitole si bližšie priblížime možnosti otroka zbaviť sa svojho nízkeho statusu. Najviac príležitostí k úniku z otroctva vznikalo v časoch vojenských hrozieb alebo vojen samotných. Povinnosť vojenskej služby ležala predovšetkým na krku slobodných občanov a niektorých verejných otrokov. Súkromní otroci, patriaci bohatým jangbanom nemuseli preukázať takúto službu štátu, pretože slúžili výhradne svojim pánom. Či už mocné rody násilne zotročovali slobodných poddaných alebo sa slobodní občania sami uvrhli do otroctva z dôvodu neschopnosti platiť dane alebo vyhnutiu sa povinnej službe, otrocká populácia sa neustále zvyšovala. Vďaka zúfalej situácii bežného vojska v stave núdze sa na sklonku obdobia Korjŏ vytvorili pomocné jednotky (*pchočchunggun*), zložené aj zo súkromných otrokov. Počet pomocných jednotiek sa vďaka vysokej populácii otrokov stále zvyšoval a v polovici 15. storočia k nim pribudli aj vojaci z radov potomkov vysokých úradníkov a *kisäng*. Za vlády kráľa Sedža (1455-1468) sa vytvorili jednotky pod názvom Čangiöngdä a Mangangdä, ktoré pozostávali s prepustených verejných aj súkromných otrokov, ktorí sa dokonca po splnení určitých povinností mohli uchádzať aj o úrad. Na základe sťažností úradníkov, že dané možnosti umožňujú bývalým otrokom dostať sa na spoločensky vyššiu pozíciu ako ich majitelia, boli jednotky v roku 1471 zrušené. Zvrat nastal opäť v polovici 16. storočia, kedy na Kóreu začali útočiť Ďžurdženské kmene zo severu a japonskí piráti z juhu. Nedostatok vojenských síl kompenzovala vláda možnosťou prepustiť otroka výmenou za vojenskú službu, rovnako ako aj v období Korja. Silné protesty majiteľov otrokov, ktorí takto prichádzali o svoj majetok prinútili vládu obmedziť prepúšťanie otrokov len na tých, ktorí sa priamo zúčastnili boja. Aj keď prepúšťanie otrokov narušovalo sociálny systém v krajine, iná možnosť nebola.¹⁰⁷ Práve v tomto strete záujmov vládnucej vrstvy a silných vlastníkov otrokov sa v plnej miere prejavuje dôležitosť otrokov pre celý sociálny systém krajiny. Nemohli sa bez nich zaobísť ani vlastníci otrokov, ktorí ich využívali na súkromné účely, právnický by sa dalo povedať, že vlastne využívali svoj vlastný majetok, ale bez otrokov sa nemohol zaobísť ani štát, ktorý otrokov potreboval na plnenie rôznych verejných účelov vrátane obrany krajiny. Vybalansovanie aktuálnych potrieb štátu a vlastníkov otrokov do veľkej miery určovalo ich počet. Ľudsky povedané tiež ich osud. Štát

¹⁰⁷ PALAIS, James B. *Confucian statecraft and Korean institutions: Yu Hyöngwön and the late Chosön dynasty*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Seattle [u.a.]: Univ. of Washington Press, 1995, 624 s. ISBN 02-959-7455-9. s. 226-229.

totiž mohol otroka za preukázané vojenské služby prepustiť na slobodu. Toto vzájomné zápasenie o otrokov v neposlednej rade tiež napomáhala rozlíšiť vzájomný pomer rozloženia síl medzi štátom a vlastníkmi otrokov v jednotlivých obdobiach.

Imdžinská vojna v rokoch 1592-1598 otvorila otrokom ďalšie možnosti ako sa zbaviť svojho statusu tým, že získavali slobodu za účasť v boji, udatnosť alebo hrdinské činy. Po tom ako kráľ Söndžo (1567-1608) so svojimi vysokými úradníkmi utiekli zo Soulu v roku 1592, založili rozhnevaní otroci z hlavného mesta požiar v Ministerstve trestov a spálili otrocké registre. Zúfalá situácia vojska prinútila kráľa Söndža hneď nasledujúci rok povoliť prístup verejným aj súkromným otrokom k vojenským skúškam a ich úspešné zloženie znamenalo prepustenie z otroctva a prijatie do zvláštnych kráľovských hliadok. Nespokojnosť bývalých majiteľov otrokov bola kompenzovaná príslubom kráľa o vylepšení ich postavenia, či už menovaním do úradu alebo zvýšením hodnosti. Otroci boli prijímaní do vojenských plukov zložených s prostých slobodných mužov, ale kvôli tradičným predsudkom voči nim boli jednotky zložené z otrokov držané oddelene od jednotiek zložených z prostých občanov. Nedostatok mužov schopných boja viedol aj k znižovaniu nárokov na spôsobilosť až do tej miery, že na prepustenie z otroctva stačilo priniesť určitý počet hláv nepriateľa. Na základe toho im boli provinčnými úradníkmi pridelené tzv. červené povolenia (*hongpchä*), ktoré ich zbavovali nízkeho statusu. Práve tento spôsob bol často zneužívaný, pretože v čase vojny nebol pre otrokov problém zneužiť situáciu prinesením hláv vlastných ľudí. Okrem toho mali otroci v roku 1593 možnosť pripojiť sa k novo otvorenému úradu pre vojenský tréning a slúžiť v boji bok po boku so slobodnými mužmi a jangbanmi. Kráľ Söndžo však musel tento úrad v roku 1603 zatvoriť, pretože otroci, ktorí utiekli svojim majiteľom ho využívali ako úkryt. Nasledujúce nájazdy Mandžuov v rokoch 1627 a 1637 utvrdili vládu v tom, že vojsko musí byť vždy pripravené. Neustále rozširovanie možností verejných aj súkromných otrokov nahradiť slobodných občanov vo vojenskej službe malo za následok, že v 18. storočí tvorili vojenské pluky hlavne otroci.¹⁰⁸

Vstup do vojenskej služby však nebol jediným spôsobom ako sa človek mohol v období vojenských konfliktov vyslobodiť z otroctva. V čase vojen keď krajina trpela nedostatkom

¹⁰⁸ Tamtiež. s. 226-229; PALAIS, James B. *Politics and policy in traditional Korea*. 2. print. Cambridge, Mass: Harvard Univ. Press, 1991, 390 s. ISBN 06-746-8771-X. s. 88-90.

jedla sa našli aj takí otroci, ktorí mali dostatočné zásoby. Išlo predovšetkým o štátnych otrokov, žijúcich mimo paláca. Vláda počas Imdžinskej vojny umožňovala otrokom vykúpiť sa z vojenskej služby (ktorú mali niektorí povinnú) za dotáciu obilnín v objeme 100 *sŏm* (jednotka miery, približne 180 litrov) a z otroctva za 500 *sŏm*. Počas vpádov Mandžuo v polovici 17. storočia sa v dôsledku nedostatku štátnych príjmov otrokom predávali aj úrady alebo hodnosti. Cena za vykúpenie z otroctva klesla ku koncu 17. – zač. 18. stor. na 50 *sŏm* a nižšie na základe veku otroka. Faktom zostáva, že otrokov, ktorí si mohli dovoliť vykúpiť sa nebolo veľa a keďže tým, že získali slobodu, museli platiť dane a poskytovať služby štátu, len hŕstke z nich sa podarilo uniknúť opätovnému upadnutiu do otroctva. Praktiky vykupovania sa prostredníctvom dotácie pšenice existovali nielen v časech vojen ale aj v časech hladomorov. Uvádza sa napríklad, že cena za prepustenie otroka v roku hladomoru 1553 sa pohybovala od 50 do 100 *sŏm* pšenice. Ako náhle však kríza pominula, úradníci sa postarali o to, aby sa vykupovanie z otroctva zastavilo. Z uvedeného vyplýva, že k ústretovým krokom voči otrokom sa pristupovalo v len situácii kedy bolo blaho kráľa a vyšších vrstiev ohrozené nejakou nepriaznivou situáciou. Kritici prepúšťania otrokov mali strach z oslabenia sociálneho poriadku z dôvodu, že prepustení otroci, ktorí získali vojenské úrady by mohli na svojich bývalých majiteľov pozeráť z „hora“, organizovať proti nim rebélie alebo ich dokonca zavraždiť. Ďalší problém nastal aj poklesom počtu verejných otrokov, ktorí boli prepustení z otroctva, pretože sa výrazne znížilo množstvo tribútu, ktoré odvádzali štátu rovnako aj počet ľudí vykonávajúcich služby pre štát. Na základe toho sa vysokí úradníci snažili obmedziť počet prepúšťaných otrokov na minimum.¹⁰⁹

¹⁰⁹ PALAIS, James B. *Confucian statecraft and Korean institutions: Yu Hyŏngwŏn and the late Chosŏn dynasty*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Seattle [u.a.]: Univ. of Washington Press, 1995, 624 s. ISBN 02-959-7455-9. s. 226-230; ČÖN, Hjŏng- tchäk. *Čosŏn hugi nobi sinbun jŏngu*. Sŏul Tchŏkpjŏlsi: Ildžogak, 1989, 298 s. ISBN 13-2005563003961. s. 267

9. Zrušenie otroctva v Kórei

V nasledujúcej kapitole si bližšie popíšeme dôležité faktory, ktoré viedli k postupnému zrušeniu otroctva v Kórei. Ako som už spomínala vyššie premena otrokov na slobodných občanov začala výraznejšie prebiehať už v 15. stor. a počet prepustených stále narastal. Vojenské konflikty počas 16. a 17. storočia si žiadali stále viac vojakov a keďže populácia slobodných občanov sa neustále znižovala, bolo treba tento stav zvrátiť. Chýbajúce miesta vo vojskách boli dopĺňané otrokmi, ktorí boli okrem iného následne prepúšťaní aj na základe svojich vojenských kvalít. Spomínané možnosti prepúšťania boli sprevádzané aj rôznymi spoločensko-ekonomickými zmenami. Zdokonaľujúce sa poľnohospodárske systémy viedli k rastu produkcie a tým aj možnosti otrokov nahromadiť dostatok majetku, aby sa mohli z otroctva vykúpiť. Najväčší pokles začal v 18. storočí a pokračoval až do úplného zrušenia otroctva reformami *kabo* v roku 1894.

V roku 1718 vláda prvý krát povolila verejný otrokom vykúpiť sa z otroctva v prípade ak naraz zaplatia také množstvo tribútu, ktoré by normálne mali platiť až do svojich 65 rokov. Pre vládu bol tento krok veľmi výhodný nie len preto, že naraz obdržali relatívne vysoký výnos ale zároveň získali nového slobodného občana, ktorý musel rovnako platiť dane a vykonávať služby pre štát ako ostatní slobodní občania. Objavujú sa však aj prípady kedy si bol bohatý otrok schopný za seba zadovážiť náhradu tým, že na miesto seba kúpil iného otroka alebo otroci dokonca podplácali miestnych úradníkov aby v registroch obyvateľstva sfaľovali ich pôvod. Ďalšia významná cesta k slobode sa odohrávala prostredníctvom útekov otrokov od svojich majiteľov a následné skrývanie sa. Vďaka čoraz menšiemu rozdielu medzi otrokmi a slobodnými bolo jednoduchšie zatajiť sa pred registrátormi otrokov, ktorých relatívne laxný prístup k registrovaniu otrokov ešte viac motivoval k úteku. Utečení otroci sa následne nechali najímať na prácu u iných vlastníkov pôdy a postupne si hromadili majetok. Samozrejme našli sa aj takí, ktorí chceli svojich otrokov získať späť ale ich pátranie po nich bolo často neúspešné.¹¹⁰

¹¹⁰ PALAIS, James B. *Confucian statecraft and Korean institutions: Yu Hyöngwön and the late Chosön dynasty*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Seattle [u.a.]: Univ. of Washington Press, 1995, 624 s. ISBN 02-959-7455-9. s. 248-252; RODRIGUEZ, Junius P. *The Historical encyclopedia of world slavery*. A-K, 1. print. Santa Barbara, Calif.: ABC-CLIO, 1997, 805 s. ISBN 08-743-6885-5. s. 392-393.

Právo dedenia statusu po matke , ktoré bolo navrhnuté kvôli zvýšeniu populácie prostých občanov v roku 1731 pravdepodobne neprinieslo až taký veľký nárast ako sa predpokladalo aj napriek tomu, že sa opäť často porušovalo. Majitelia otrokov považovali deti svojich mužských otrokov a slobodných žien za svoj majetok alebo od nich minimálne požadovali nejaký tribút. Výrazné zníženie počtu verejných otrokov sa odzrkadlilo aj na nedostatku pracovnej sily niektorých úradov rovnako ako chýbal dostatočný počet verejných otrokov v minulosti slúžiacich ako vojaci. Vláda tieto straty kompenzovala porušovaním zákona dedenia statusu po matke tým, že deti bývalých verejných otrokov zastávajúcich spomínané pozície nie len že museli pokračovať v „šľapajach“ svojich otcov, ale dokonca museli prijať aj ich status. V roku 1791 sa táto prax stala povinnou pre deti otrokov slúžiacich na poštových staniach. Historici predpokladajú, že zákon dedenia statusu po matke síce prispel ku zvýšeniu populácie prostých občanov, ale jeho efektívnosť bola výraznejšie dosiahnutá až na konci 18.storočia.¹¹¹

9.1 Postavenie a povinnosti štátnych otrokov v 18. storočí

Na začiatku dynastie I boli verejní otroci rozdelení na tých, ktorí vykonávali prácu priamo pre palác alebo rôzne úrady (*ibjök nobi* – služobní otroci alebo *sönsang nobi* – otroci privezení do hlavného mesta aby pracovali pre vládu) a na tých, ktorí žili mimo hlavného mesta, napríklad na vidieku a namiesto priamej práce platili štátu tribút (*napgong nobi* – tribút platiaci otroci alebo *ögö nobi* – sídlili mimo hlavné mesto). Od polovice 17. storočia sa verejní otroci slúžiaci štátu začali postupne meniť na tribút platiacich otrokov. Pôvodne bol tribút určený na 2 *pchil* látky (zvinutá látka) pre mužov a 1,5 *pchil* látky pre ženy. Koncom 17. storočia sa vláda rozhodla uľahčiť ich daňové zaťaženie z dôvodu pribudnutia vojenskej služby k dovtedajším povinnostiam na 1,5 *pchil* látky pre mužov a 1 *pchil* látky pre ženy. Zníženie dane spolu s celkovým znížením počtu verejných otrokov z dôvodu oslobodenia malo za následok nedostatočné vládne príjmy. Ústredná vláda preto vyslala registrátorov aby priniesli presné záznamy otrokov, ktorí by mali tribút platiť. Registrátori videli v pridelenej

¹¹¹ PALAIS, James B. *Confucian statecraft and Korean institutions: Yu Hyöngwön and the late Chosön dynasty*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Seattle [u.a.]: Univ. of Washington Press, 1995, 624 s. ISBN 02-959-7455-9. s. 248-252.

úlohe povinnosť zvýšiť výnos za akúkoľvek cenu. Od otrokov požadovali poplatky a rôzne príplatky spojené s registráciou. Okrem toho neprávom registrovali aj utečených otrokov za ktorých museli tribút platiť ich susedia alebo príbuzní.¹¹²

Kráľ Jöngdžo (1724-1776) sa snažil zastaviť tieto nekalé praktiky tým, že registráciou otrokov poverí skôr miestnych úradníkov. Jeho rozhodnutie však neprinieslo veľké zmeny, pretože úplatní úradníci naďalej falšovali registre a sami sa pritom obohacovali. V roku 1745 kráľ Jöngdžo predstavil takzvaný provinčný systém kvót týkajúci sa hlavne verejných otrokov, pridelených ústredným vládny úradom . Na základe tohto systému malo byť pomocou pomeru medzi počtom otrokov určitej oblasti a celej provincie určené množstvo tribútu, ktoré majú otroci štátu odviešť. Systém najskôr fungoval len v niektorých provinciách a v roku 1778 sa rozšíril po celej krajine. Ako to už býva zvykom, aj v tomto prípade sa dobrý úmysel nezdaril a svoje miesto si opäť vydobyla korupcia. Medzi časom však došlo aj k iným ústretovým krokom voči verejným otrokom. V roku 1774 boli verejné otrokyne pracujúce pre vládne úrady a poštové stanice oslobodené od platenia tribútu. Okrem nich sa táto úľava vzťahovala aj na ženy - šamanky. Podnet na zrušenie tribútu prišiel zo strany učencov, ktorí tvrdili, že takéto praktiky nie sú správne, pretože nevychádzajú z historickej tradície. Odporcovia zmeny poukazovali hlavne na veľké straty príjmov, ktoré vláda nebude schopná vykompenzovať. A mali pravdu. Zrušenie tribútu pre verejné otrokyne išlo ruka v ruku so znížením mužského tribútu o polovicu štôčiku látky, čím sa vlastne platbou dane vyrovnali dani, ktorú platili slobodní občania namiesto služby. Ku koncu 18. storočia bol systém verejného otroctva výrazne narušený nie len preto, že veľa otrokov bolo prepustených, daňová záťaž bol zmiernená alebo verejné otrokyne nemuseli platiť dane ale aj preto, že veľa verejných otrokov pred svojimi povinnosťami utiekalo.¹¹³

Zásadnejšie zmeny v charaktere verejných otrokov prišli aj počas vlády kráľa Čöngdža (1776-1800). Viacerí kráľovskí úradníci čoraz častejšie kritizovali otroctvo a poukazovali na chyby, ktorých sa dopustili ich predchodcovia tým, že si zle vysvetlili Kidžove zákony. Pôvodne mienené zotročenie zlodejov nemalo nič spoločné s dedičným otroctvom, ktoré sa

¹¹² ČÖN, Hjöng-tchäk. *Čosön hugi nobi sinbun jöngu*. Söul Tchökpjölsi: Ildžogak, 1989, 298 s. ISBN 13-2005563003961. s.175-17; PALAIS, James B. *Confucian statecraft and Korean institutions: Yu Hyöngwön and the late Chosön dynasty*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Seattle [u.a.]: Univ. of Washington Press, 1995, 624 s. ISBN 02-959-7455-9. s. 257-259.

¹¹³ PALAIS, James B. *Confucian statecraft and Korean institutions: Yu Hyöngwön and the late Chosön dynasty*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Seattle [u.a.]: Univ. of Washington Press, 1995, 624 s. ISBN 02-959-7455-9. s. 257-261.

v krajine rozvinulo a volali po jeho zrušení. Niektorí verili, že časté úteky verejných otrokov sa dajú výrazne obmedziť alebo aj zastaviť ak ich zbavia spoločenskej stigmy, teda prestanú ich nazývať otrokmi. To by znamenalo, že by sa medzi nimi a slobodnými občanmi už úplne streli všetky rozdiely, pretože aj dane, ktoré platili boli rovnaké. Proti nim stáli konzervatívni úradníci, ktorí sa obávali, že ak dostanú verejní otroci slobodu, to isté budú požadovať aj súkromní. Báli sa, že vypukne rebélia a prídu o svoj majetok. Kráľ Čongdžo dal za pravdu konzervatívcom a odmietol zrušiť pomenovanie „otrok“ aj napriek dlhej tradícii jeho používania. Na druhej strane sa snažil vyjsť otrokom v ústrety a rokovať o tom aby získali prístup k štátnym skúškam a ak budú úspešní, nebudú ich viac volať otroci ale pomocné vojenské jednotky. Tým vytvorili určitý medzičlánok medzi vojakmi z rád slobodných a otrokov. Okrem toho sa malo pristúpiť k prepúšťaniu otrokov ak by jednorázovo zaplatili celkovú čiastku tribútu, ktorý by normálne museli platiť až do „dôchodku“. V roku 1797 kráľ nakoniec zrušil pomenovanie „otrok“ aspoň pre vojakov slúžiacich v špeciálnych provinčných jednotkách a uvažovalo sa aj o zmene pomenovania ostatných verejných otrokov. Tým, že sa otrokom prestalo hovoriť otroci z nich prakticky spravilo slobodných občanov, čo je jedným z najvýraznejších posunov v súvislosti s nimi.¹¹⁴

Oficiálne zrušenie časti verejných otrokov prišlo až za vlády kráľa Sundža (1800-1834). Kráľ vydal v roku 1801 nariadenie prepustiť skoro všetkých otrokov pracujúcich pre kráľovskú rodinu, ich príbuzných a hlavné vládne úrady. Ostatní verejní otroci slúžiaci provinčným a miestnym úradom alebo poštovým staniciam zostali naďalej v službe. Prepustenie sa samozrejme absolútne nedotklo súkromných otrokov. Výrazný posun nastal aj v pohľade na súčasný stav rozdelenia spoločnosti. Kráľ Sundžo vydal edikt v ktorom zdôrazňoval a vyzdvihoval princíp, že kráľ by mal zo všetkými svojimi poddanými zachádzať rovnako a nie uprednostňovať jedných pred druhými. Avšak aj napriek liberálnym názorom súkromní otroci, tvoriaci väčšinu otrockej populácie zostávali stále na svojich miestach. Povinnosti verejných otrokov pracujúcich pre palác alebo úrady v tej dobe spočívali nie v priamej službe ale v platení tribútu. Ich tribút bol využívaný na pokrytie nákladov úradov hlavného mesta alebo lokálnych (miestnych) úradov, palácov atď. Keďže štát o ich tribút prišiel, náklady spojené s ich udržiavaním boli kompenzované zo všeobecných štátnych príjmov. Značný pokles zaznamenala aj populácia súkromných otrokov, ktorú mali na svedomí skôr úteky ako

¹¹⁴ Tamtiež. s. 265-266.

svojevoľné prepúšťanie ich majiteľmi. Potom ako sa situácia otrokov vylepšila a prakticky už medzi nimi a slobodnými občanmi neexistovali žiadne rozdiely, bolo ich vlastníctvo viac menej neekonomické. Aj napriek veľkému úbytku celkovej otrockej populácie, zotročovanie ako forma trestu bolo stále akceptované aj najliberálnejšími konfuciánskymi učencami.

Za vlády kráľa Kodžonga (1864-1907) došlo v roku 1886 k zrušeniu dedičného otroctva, ale otroctvo samo o sebe ešte stále fungovalo ďalej. Kodžong, rovnako ako niektorí jeho predchodcovia odsudzoval otroctvo ale aj napriek tomu ho nebol schopný úplne zrušiť z dôvodu zachovania platného spoločenského rozdelenia. To sa podarilo až počas reforiem *kabo* v roku 1894 kedy kórejskú politiku ovládlo Japonsko. V tom čase začalo rozsiahle reformné obdobie kedy okrem mnoho iných oblastí došlo aj na sociálnu otázku. Sociálny status bol zrušený, čo znamenalo, že sa zrušili aj triedne rozdiely medzi jednotlivými spoločenskými skupinami. Odstránenie sociálneho pôvodu otvorilo dvere k úradom mnohým talentovaným ľuďom aj z nižších vrstiev. Tradičná štruktúra kórejskej spoločnosti na čele s jangbanskou vrstvou bola zrušená. Ako som už načrtla vyššie, po dlhých stáročiach bola konečne zrušená aj inštitúcia otroctva a obchodovanie z ľuďmi bolo zakázané.¹¹⁵

¹¹⁵ PALAIS, James B. *Confucian statecraft and Korean institutions: Yu Hyöngwöñ and the late Chosön dynasty*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Seattle [u.a.]: Univ. of Washington Press, 1995, 624 s. ISBN 02-959-7455-9. s. 266-270; ECKERT, Carter J. *Dějiny Koreje*. Preklad Marta Bušková, Štěpánka Horáková, Miriam Löwensteinová. Praha: Lidové noviny, 2001, 387 s. ISBN 80-710-6411-4. s. 137-143.

10. *Pramene z ktorých je možné rekonštruovať podobu kórejského otroctva*

V nasledujúcej kapitole sa pokúsím poskytnúť prehľad prameňov, ktoré slúžia ako podklady pri skúmaní podoby kórejského otroctva. Aj keď najlepší pohľad na život otroka by určite poskytol samotný otrok, v dôsledku absencie primárnych zdrojov to nie je možné. Dôvodom prečo tieto zdroje chýbajú „*nevyplýva len z faktu, že veľká časť otrokov bola pravdepodobne negramotná ale aj z nedostatku mentálnych aj psychických zdrojov ako napríklad voľný čas, súkromie, papier, tuš alebo štetec.*“¹¹⁶

Medzi prvé historické zdroje vzťahujúce sa k problematike otroctva patrí Kim Pu-sikova (1075-1151) *Samguk sagi*, Dejiny Troch kráľovstiev z roku 1145, ktoré sú hlavným prameňom kórejského pôvodu pre dané obdobie. Dielo je písané v tradičnej čínštine a skladá sa z 50 zväzkov. Zväzky obsahujú okrem historických záznamov hlavných udalostí Troch kráľovstiev (najviac Silla, potom Kogurjo a najmenej Päkče) zoradených chronologicky od založenia cez vzostup a pád aj chronologické tabuľky, monografie týkajúce sa etnografie, geografie rozličných rituálov, hudby, obydľia, dopravy, oficiálnych úradov a biografie 50 osôb (najviac zase z kráľovstva Silla). Dejiny Troch kráľovstiev sú konfuciánske dielo, ktorého úlohou bolo vyplniť medzery v dovtedajších poznatkoch o ére Troch kráľovstiev a raz a navždy ukotviť kórejskú históriu. Kompilátori vyzdvihujú predovšetkým kráľovstvo Silla ako morálne dokonalého predchodcu kráľovstva Korjō. Otroci sa spomínajú aj v druhom veľmi dôležitom prameni, zachytávajúcom nie len obdobie Troch kráľovstiev, ale aj udalosti a štáty pred, počas a po tomto období. Jedná sa o dielo s názvom *Samguk jusa*, Nepominuteľné udalosti Troch kráľovstiev od budhistického mnícha Irjōna (1206-1289). Tieto neoficiálne dejiny skôr ako fakty obsahujú hlavne mýty, legendy či historiky. Dielo pochádza z roku 1281 a rovnako ako *Samguk sagi* je písane tradičnou čínštinou. Päť dielov postupne zachytáva zakladateľské mýty kráľovstiev (prvý krát sa spomína mýtus o Tangunovi), kráľovské historiky, zavedenie budhizmu do Troch kráľovstiev, zakladanie budhistických kláštorov (stavby pagod, zhotovovanie zvonov), príbehy o slávnych budhistických mníchoch a ich nadprirodzených

¹¹⁶ KIM, Ki-džung. *An introduction to classical Korean literature: from hyangga to p'ansori*. Armonk, N.Y.: M.E. Sharpe, 1996, 231 p. ISBN 15-632-4786-0. s.109.

schopnostiach. Okrem toho sa objavujú aj rôzne nadprirodzené bytosti a ku koncu aj konfuciánske príbehy synovskej oddanosti.¹¹⁷

Keďže kórejské kroniky a historické záznamy boli písané podľa vzoru čínskych kroník, objavovali sa v nich vo veľkej miere pasáže venované významným a dôležitým postavám kórejskej histórie a zmienky o otrokoch boli len minimálne. Bolo to aj preto, že vyššie postavené spoločenské skupiny nezaujímalo čo sa deje okolo nižšie postavených tried pokiaľ pre nich neznamenali potenciálne nebezpečenstvo. Takto sa napríklad v Korjōsa spomína aj Mundžōkovo povstanie. História Korja, Korjōsa sa skladá z 139 zväzkov, z ktorých prvých 46 zväzkov chronologicky zachytáva dôležité udalosti vlády všetkých kráľov Korja (od Tchädža až po Kongjanga). Vláda kráľov U a Čchanga je však zachytená v časti biografii. Nasledujúcich 39 zväzkov má skôr encyklopedický charakter. Nachádzajú sa tu astronomické informácie, informácie o kalendári, prírodných kalamiťach, produktoch jednotlivých provincií, svadbách, pohreboch, hudbe, obliekaní, úradoch, skúškach do úradov, byrokracii, pôde, daniach, peniazoch, ekonomickom a vojenskom systéme a kriminálnom práve. Nasledujúce 2 zväzky tvoria chronologické tabuľky kráľov Korja a posledných 50 zväzkov obsahuje biografické záznamy kráľovien, členov kráľovskej rodiny, obyčajných ľudí, dobrých aj zlých úradníkov, oddaných synov, remeselníkov, eunuchov a rebelov. Kompiláciou Dejín Korja boli kráľom Sedžongom (1418-1450) poverení Kim Čong-sō a Čōng In-dži, avšak kráľ sa už finálnej verzii nedožil pretože krátko pred jej vydaním v roku 1451 zomrel.¹¹⁸

Ako som už spomínala v predchádzajúcich kapitolách, téme otroctva boli venované viaceré pasáže. Či už sa jednalo o zvláštny dodatok k otroctvu v pojednaní o trestoch alebo sa otroci spomínali v častiach biografii kráľov alebo rebelov, zmienky o nich boli oveľa častejšie ako v kronikách Troch kráľovstiev. Aj keď by sa ako príklad dalo použiť veľmi veľa citácií, ja som si vybrala ten, ktorý otrokov priamo definuje.

„...otroci, aj keď sú „nízky“(nízkeho postavenia) sú to stále ľudia. Podľa zákona alebo precedensu sú majetok. Sú pokojne kupovaní a predávaní, alebo vymieňaní za voly alebo

¹¹⁷ URL: <http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Samguk_Sagi> [cit. 2013-03-22]; URL: <http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Samguk_Yusa> [cit. 2013-03-22]; KIM, Ki-džung. *An introduction to classical Korean literature: from hyangga to p'ansori*. Armonk, N.Y.: M.E. Sharpe, 1996, 231 s. ISBN 15-632-4786-0. s. 49-72 ; KIM, Tai-džin. *A bibliographical guide to traditional Korean sources*. Sōul: Korea University Press, 1976, s.30-34.

¹¹⁸ KIM, Tai-džin. *A bibliographical guide to traditional Korean sources*. Sōul: Korea University Press, 1976, s. 108-112.

*kone. Za jedného koňa dostanete dvoch až troch ľudí a to stále nie je dostatočná náhrada. A to je pohroma, že vôl alebo kôň je považovaný za dôležitejšieho ako človek.*¹¹⁹ Uvedený citát nám poskytuje dôkaz, že otroci boli skutočne právne definovaní ako majetok a tým sa nedá pochybovať o tom, že sa jedná o otrokov v pravom zmysle slova.

Za najplodnejšie obdobie čo sa týka zmienok o otroctve patrí nepochybne obdobie dynastie I. Nie len kroniky štátu, anály, právne zbierky ale aj samotní konfuciánski učenci spomínali otroctvo vo svojich dielach. Medzi najvýznamnejšie diela tohto obdobia určite patrí *Čosŏn wangdžo sillok*, Anály kráľovskej dynastie Chosŏn. 1893 kníh análov zachytáva 472 rokov trvajúcú vládu 25 panovníkov počnúc kráľom Tchädžom a končiac kráľom Čchöldžongom. Toto historické dielo patrí medzi najcennejšie dochované záznamy, pretože zachytáva najdlhšie nepretržité obdobie vlády jednej dynastie. Obsah análov má encyklopedický charakter pojednávajúci okrem štátnych záležitostí aj o sociálnom systéme, ekonomike, náboženstve, astronómii, geografii, hudbe, vede, vojenských záležitostiach, doprave, umení, zahraničných vzťahoch aj o právnych vzťahoch medzi jednotlivými vrstvami obyvateľstva. Denné záznamy úradníkov slúžili ako hlavný zdroj ku kompilácií análov. Ich náčrtky nemohol čítať nikto, dokonca ani kráľ. Aj keď tieto tvrdé opatrenia dodávajú dielu značnú dôveryhodnosť, nemožno s úplnou istotou povedať, že sa králi nesnažili s náčrtkami manipulovať. Rôzne zmienky o otrokoch alebo otroctve nájdeme v značnej miere prakticky počas vlády každého jedného panovníka. Ďalším dôležitým dielom obdobia Chosŏn v ktorom nájdeme rôzne zmienky o otroctve je *Kjŏngguk tädžŏn*, Veľký zákonník štátu. Zákonník kráľovstva Chosŏn bol zverejnený počas vlády kráľa Sŏngdžonga (1469 – 1494) v roku 1471 a okrem zákonov obsahuje aj rôzne zvyky a nariadenia platné až do reforiem *kabo* v roku 1894. *Kjŏngguk tädžŏn* bol založený podľa vzoru 6 zákoníkov Tchangskej Číny. Nájdeme v ňom definície a riadenie byrokracie, systém menovania do úradov ale aj prepúšťania z úradov, spomínajú sa v ňom aj financie a ekonomika štátu, mapovanie pôdy aj disponovanie s ňou, rodinné registre, dane, vzdelanie, rituály, ceremónie, zahraničné vzťahy, vojenské predpisy, rôzne druhy trestov a trestné riadenie. Za zmienku určite stojí aj dielo z názvom *Čŏngbomunhŏnpigo*, ktoré bolo skompilované v roku 1770 za vlády kráľa Jŏngdža. Rovnako ako aj vyššie spomínané historické záznamy je toto dielo dôležitým prameňom pri skúmaní rôznych kórejských inštitúcií a kultúry hlavne neskoršieho obdobia

¹¹⁹ SALEM, Ellen. The Landowning Slave: A Korean Phenomenon. In *Korean History: Discovery of Its Characteristics and Developments*. Elizabeth, NJ: Hollym, 2004, s.185-198. ISBN 1565911776.

dynastie I. Poskytuje chronologické zápisy všetkých dôležitých udalostí a postupné dodatky poskytujú informácie o zmenách, ktoré sa v danom období udiali. V diele sa objavujú záznamy z rôznych sfér. Informácie o astrológii, geografii, rituáloch, hudbe, vojenských otázkach, otázkach spravodlivosti, daniach, štátnych výdajoch, populácii, výbere úradníkov, vzdelaní a hierarchii štátnych úradov boli postupne doplnené informáciami o palácoch, genealógiách kráľov, menách klanov, zahraničných vzťahoch, posmrtných tituloch, umení a literatúre.¹²⁰

Ako som už spomínala vyššie, zmienky o otrokoch, ich postavení a problémoch, ktoré sa s nimi spájali sa objavovali aj v dielach známych konfuciánskych učencov. Ja som sa v mojej diplomovej práci rozhodla spomenúť len pár z nich, z môjho pohľadu najdôležitejších. Ako prvé by som uviedla dielo *Sambong-džip*, ktorého autorom je jeden z najvplyvnejších štátnikov a neokonfuciánskych učencov počiatku dynastie I, Čong To-džön. *Sambong-džip* je kompiláciou básní, esejí a článkov. V 14 zväzkoch nájdeme rôzne spisy týkajúce sa politiky štátu, či už ide o štruktúru centrálnej vlády, povinnosti úradníkov, vojenské otázky, lokálne štruktúry a povinnosti ich úradníkov. Ďalej sa autor venuje právnym otázkam, kritike budhizmu, oslave konfucianizmu a ponúka zásady správnej vlády panovníka. Medzi najvýznamnejších učencov ktorí sa venovali otázke otroctva patril aj predstaviteľ hnutia *Sirhak*, Ju Hjöng-wön (1622-1673). Práve on sa zaraďuje k jedným z najdôležitejších postáv svojej doby. Jeho dielo *Pangje surok* nám ponúka náhľad na problémy vtedajšej doby, ktoré autor kritizuje a ponúka možné riešenia. Vyjadruje sa k otázkam systému pôdy, rozoberá štátne inštitúcie, menovanie úradníkov a dokonca aj ich platy. Okrem toho sa venuje aj otázkam vojenskej správy a sociálneho systému. Kritizuje dedičné otroctvo, ktoré je nie len v rozpore s konfuciánskym učením ale aj v rozpore s precedensom daným múdrymi mužmi čínskeho staroveku. Za zmienku určite stojí aj Ju Hjöng-wönov obdivovateľ, významný učenec, I Ik. Jeho dielo *Söngho säšöl* má encyklopedický charakter a nájdeme v ňom informácie z každej sféry. Či už sa jedná o astronómiu, geografiu, zvyky, rituály, učenie alebo pojednáva o úradoch, úradníkoch, spôsoboch vlády, etike, financiách, šatách, jedle, praktických vedách, umení, literatúre alebo o vzťahoch medzi jednotlivými spoločenskými

¹²⁰ URL: <<http://sillok.history.go.kr/etc/english.jsp>>; DEUCHLER, Martina. *The Confucian transformation of Korea: a study of society and ideology*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1992, 439 s. ISBN 06-741-6089-4. s. 139-140; KIM, Tai-džin. *A bibliographical guide to traditional Korean sources*. Söul: Korea University Press, 1976, s. 61-65, 140-143, 385-386; LEE, Peter H a DE BARY, William T. *Sources of Korean Tradition: From early times through the sixteenth century*. New York: Columbia University Press, 1997, vol. 1, 480s. ISBN 02-311-2031-1. s. 157-159.

skupinami, je toto dielo významným historickým prameňom pri skúmaní neskoršieho obdobia dynastie I. Rovnako ako u Ju Hjŏng-wŏna v ňom nájdeme zmienky a možné riešenia otázok týkajúcich sa otrokov.¹²¹

Medzi veľmi dôležité pramene z ktorých je možné čerpať informácie o otroctve v Kórei patria bezpochyby registre obyvateľov tzv. *hodžŏk*. Zachované registre nám poskytujú obraz o štruktúre spoločnosti danej oblasti počas určitého obdobia. Rodiny boli registrované podľa toho, kde sa nachádzalo ich bydlisko. Každý záznam obsahoval mená, titul, povolanie, vek a predchodcov (až po 4 generáciu) hlavy rodiny a jeho manželky. Ďalej v ňom boli zaznamenané rovnaké informácie o ich deťoch a ostatných členoch domácnosti. Ak rodina vlastnila otrokov v registroch sa uvádzali ich mená, vek aj status ich rodičov. Čo sa týka domácností, kde bola hlava rodiny otrok, uvádzali sa rovnaké informácie ako u slobodných občanov. Okrem mena, veku, povolania a predchodcov sa udávalo aj ich miesto narodenia a všetky informácie o ich majiteľovi. Ostatní členovia rodiny otroka museli byť samozrejme zaznamenaní tiež. Hlava každej rodiny mala povinnosť odovzdávať registre svojich rodín miestnym úradom každé tri roky. Privilégiá a povinnosti obyvateľov záležali na sociálnom postavení a vďaka registrom bol štát schopní okamžite určiť od koho má aké dane, prácu alebo vojenskú službu (alebo neskôr vojenskú daň) požadovať. Tieto povinnosti sa týkali hlavne slobodných prostých občanov a práve oni sa veľmi často pokúšali registre falšovať. Okrem rodinných registrov nájdeme mnoho informácií o „pohybe“ otrokov aj v dedičných listinách. Tieto záznamy ukazujú napríklad rozdelenie majetku (a teda aj otrokov) hlavou rodiny medzi svoje deti. Rovnako sa objavujú aj dokumenty o ich predaji a kúpe.¹²²

Záznamy o otrokoch sa okrem oficiálnych dokumentov objavujú aj v súkromných zápiskoch ich majiteľov. Podľa môjho názoru, práve takéto záznamy najlepšie reflektujú skutočný život otrokov a môžu čitateľovi podať jasnú predstavu o situácií v ktorej sa

¹²¹ KIM, Tai-džin. *A bibliographical guide to traditional Korean sources*. Sŏul: Korea University Press, 1976, s. 50-54, 348-350, 369-374; PALAIS, James B. *Confucian statecraft and Korean institutions: Yu Hyŏngwŏn and the late Chosŏn dynasty*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Seattle [u.a.]: Univ. of Washington Press, 1995, 624 s. ISBN 02-959-7455-9. s. 368-370.

¹²² SHIN, Susan. The social structure of Kŭmhwa county in the late seventeen century. In *Occasional papers on Korea*, April 1974, No.1, s. 9-35; PETERSON, Mark A. Slaves and Owners: or Servants and Masters? A Preliminary Examination of Slavery in Traditional Korea. In *Transactions of the Royal Asiatic Society, Korea Branch* 60, 1985, s. 31-41.

nachádzal. V nasledujúcej podkapitole som sa rozhodla rozobrať úryvky zo súkromného denníka jedného z príslušníkov jangbanskej triedy. Tento denník obsahuje zmienky o jangbanových otrokoch a to, že bol písaný počas Imdžinskej vojny jeho významnú historickú dôležitosť len potvrdzuje.

10. 1 Swämirok - Súkromný denník jangbana O Hü-muna

Väčšina spomínaných zdrojov sú oficiálne historické záznamy a teda produkty vládnucej triedy a preto veci, ktoré sa z nich o otrokoch dozvedáme, sú hlavne demografické údaje alebo údaje o ich sociálnom a právnom postavení. Názory, pocity a súkromné životy otrokov nikdy nikoho nezaujímali. Nikdy im nebolo umožnené hovoriť samým za seba. Analýza nasledujúcej štúdie, rozoberá súkromný denník *Swämirok*¹²³, jangbana O Hü-muna¹²⁴, ktorý písal od konca roku 1591 do začiatku roku 1601. *Swämirok* je dôležitým zdrojom informácií, pretože okrem detailného záznamu jangbanskej domácnosti zobrazuje udalosti z každodenného života otrokov, ich náplň práce, osobné problémy, opisuje vzťahy medzi otrokmi a vzťahy samotného majiteľa k svojim otrokom. Dôležitým faktom je aj to, že čas písania denníku sa zhoduje s obdobím Imdžinskej vojny (1592-1598). Denník nám už okrem spomínaného opisuje strastiplný život jednej rodiny a ich otrokov v ťažkých časoch japonských invázií, podľa čoho dostal aj názov.¹²⁵

Kim Ki-džung, autor štúdie z ktorej som vychádzala, odhaduje, že O Hü-mun mohol vlastniť okolo 30 otrokov z čoho je 25 *ögö nobi* (mimo domácnosť žijúci otroci), ktorých mená sú uvedené v denníku a zostávajúci 5-6 otroci sú tí, ktorí spolu s ním žili v jednej domácnosti. Ich presný počet sa v denníku neuvádza, pretože číslo sa v dôsledku smrti, útekov, nových kúpou získaných alebo svojim rodinným príslušníkom darovaných otrokov stále menilo. Informácie o jeho otrokoch sa v denníku objavujú len náhodne, ak sa udalosť

¹²³ Názov Swämirok je výňatok z jednej frázy z Knihy piesní a približný preklad je „záznam úteku a túlania sa kvôli zničujúcim účinkom vojny“. Čím mal samozrejme na mysli Imdžinskú vojnu.

¹²⁴ O živote O Hü-muna neexistuje veľa informácií. O jeho existencii sa dozvedáme z rodinných záznamov jeho klanu a zo samotného denníku. Žil v rokoch 1539-1613 a bol to vzdelaný jangban, ktoré mu sa však nikdy nepodarilo zložiť vyššie úradnícke skúšky (munkwa) a tak vďaka ministerskému postaveniu svojho najstaršieho syna Čun-gjoma, bol menovaný do funkcie nižšieho vládneho úradu.

¹²⁵ KIM, Ki-džung. Unheard Voices: The Life of the Nobi in O Hwi - mun's Swaemirok. In *Korean Studies*, 2003, Vol. 27, No. 1, s.108-137.

týkajúca sa otroka dotkla jeho alebo jeho rodiny alebo z väčšej časti pri príležitosti konfliktov, do ktorých sa s nimi O Hü-mun dostal.¹²⁶

Nasledujúci úryvok z denníka opisuje udalosť smrti jednej z O Hü-munových otrokýň počas úteku z domova 15. decembra 1594, teda v čase Imdžinskej vojny.

„Minulú noc zomrela stará otrokyňa Jölgüm. Jej choroba bola tak vážna, že ju nebolo možné zachrániť. Cítim lútosť, že musela tak dlho zostať na studenom mieste a bez dostatku jedla, pretože som nebol schopný zaobstaráť to, čo chcela. Veľa ľudí ju nemalo rado, pretože bola výbušná a rýchlo sa rozzúrila a nadávala hneď ak niečo nešlo podľa jej predstáv, chrliac veľa hrozných vecí aj pred jej majiteľom. Takže nebude nikomu chýbať. Ide o to, že bola do našej rodiny privedená už ako malá a slúžila nám dlhšie ako do svojich 70. rokov bez jediného úteku. Bola dobrá v pradení a tkaní, svedomitá, čo sa týkalo domácich prác, skromná a skutočne úprimná. Na to nemôžeme zabudnúť. Je obzvlášť smutné a poľutovaniahodné, že musela zomrieť akurát keď sme na úteku a mimo domova, a nemohla nájsť svoje miesto ani v čase smrti.“¹²⁷

Z uvedeného úryvku vyplýva, že aj keď sa jedná o smrť jednej z O Hü-munových otrokýň, jej život mu nebol úplne ľahostajný a jej smrť mu spôsobila smútok. Bude to možno preto, že otroci žili v jednej domácnosti so svojimi majiteľmi, stali sa čiastočne akoby ich vzdialenou rodinou. Respektíve medzi pánom a otrokom sa počas dlhej služby vytvoril akýsi ľudský vzťah. Toto samozrejme právne ani fakticky nemalo žiaden vplyv na postavení otroka. Aj keď denník neuvádza presne v ktorom roku svojho života zomrela, len poznámka, že bola v rodine dlhšie ako do svojich sedemdesiatych rokov svedčí o tom, že o ňu ako o otrokyňu muselo byť dobre postarané, keď sa dožila takého vysokého veku. Rovnako aj to, že si dovoľila kričať a nadávať bez potrestania pred svojim majiteľom môže znamenať, že mala v rodine určitý rešpekt.

Faktom je, že život jangbanských rodín by nebol tak privilegovaný a jednoduchý keby nemali svojich otrokov. Či už išlo o varenie, upratovanie, nakupovanie, vybavovanie všetkých majiteľových požiadaviek, pestovanie alebo zberanie úrody, vyberanie daní od mimo žijúcich otrokov, pochovávanie mŕtvych alebo zabezpečovanie každodenného chodu domácnosti,

¹²⁶ Tamtiež. s.112-113.

¹²⁷ Tamtiež. s. 113.

toto všetko ležalo na pleciach otrokov. Jangbanské rodiny boli tak zvyknuté, že sa nemuseli o nič starať, že aj keď boli otroci z rôznych príčin neprítomní alebo v nedostatku, ich najväčšími starosťami boli banálne veci typu kto im pripraví jedlo alebo kto im prinesie drevo a zakúri v dome. Nenadarmo o nich hovorili ako o svojich „sudžok“, teda rukách a nohách.¹²⁸ Tento fakt, myslím, ani nepotrebuje žiadne ďalšie vysvetlenie. Pretože každodenné využívanie práce a života iných ľudí pre zabezpečovanie svojich potrieb je predsa substanciálnou náležitosťou všetkých otrokárskych systémov. O nič iné vlastne ani nikdy nešlo.

Ako uvádza Čon Kjöng-mok vo svojom diele Ilgie natchanan Čosön sidä sadäbuüi ilsang sänghwal, otroci boli pre svojich pánov oveľa viac než ruky a nohy: „...nie len ruky a nohy jangbanov, ale boli aj ich uši, oči a nos. Zabezpečovali pre jangbana a jeho rodinu jedlo tým, že sadili a zberali úrodu; rúbali drevo a varili ich jedlá a zohrievali ich izby; nie len, že krmili ich kone ale kone boli pripravené kedykoľvek mal pán niekam vyraziť, preto boli rukami a nohami jangbanov. (A) keď boli nejaké správy, či už dobré alebo zlé, zanesli ich pánovým priateľom nech bývali akokoľvek ďaleko a rovnako tak podávali späť správy o všetkom čo počuli a videli na svojich cestách, a tak boli tiež očami, ušami a ústami jangbanských učencov a úradníkov.“¹²⁹

Príkladom toho, že otroci boli pre jangbanov ruky a nohy je z denníku *Swämirok* obzvlášť viditeľné z obdobia japonských invázií. O Hü-mun doprevádzaný svojimi dvomi otrokmi sa v novembri roku 1591 vydal na cesty po provinciách Čchungčchöng a Čolla aby navštívil svojich príbuzných a známych a popri tom vyzbieral ročný tribút od svojich otrokov, bývajúcich v týchto oblastiach. Ako uvádza denník, 16. apríla roku 1592, teda 3 dni po tom ako Japonci zaútočili na Kóreu sa o tom O Hü-mun dopočul po prvý krát. So svojou rodinou, žijúcou v Soule bol v kontakte práve skrz otrokov, ktorí ho sprevádzali. Rýchlo postupujúce japonské vojská však odrezali cestu a prerušili spojenie medzi O Hü-munom a jeho rodinou. V strachu z nevedomosti, čo sa stalo z jeho matkou, ženou a deťmi vyslal práve svojich dvoch otrokov, aby jeho rodinu našli a priniesli o nej správy. Zvesti, ktoré prichádzali z hlavného

¹²⁸ Tamtiež. s. 113-115, KIM, Jong-man. *Čosön sidä sanobi jöngu*. 1-pchan. Söul Tchükpjölsi: Čimmundang, 1997, 428 s. ISBN 89-303-0530-X. s.59, DEUCHLER, Martina. *The Confucian transformation of Korea: a study of society and ideology*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1992, 439 s. ISBN 06-741-6089-4. s. 205-207.

¹²⁹ KIM, Ki-džung. Unheard Voices: The Life of the Nobi in O Hwi - mun's Swaemirok. In *Korean Studies*, 2003, Vol. 27, No. 1, s. 108-137. s. 115.

mesta každým dňom odoberali nádej, že sa o svojej rodine niečo dozvie. Soul padol 3. marca 1592 a O Hü-munovým dvom otrokom sa dovtedy nepodarilo rodinu dosiahnuť. Dobrá správa prišla až skoro o pol roka neskôr, v septembri roku 1592, kedy jeden z otrokov, Songno, ktorý zostal v Soule, prišiel s dobrými správami o jeho rodine. O Hü-mun sa dozvedel, že jeho žena aj deti utiekli k jeho sestre do Jesanu (provincia Čchungčchöng) a matka sprevádzaná jeho mladším bratom utiekla k ďalšej sestre na západ. Na jednej strane bol šťastný, no na druhej sa obával, či sa niečo nezmenilo, kým bol Songno na ceste k nemu. Obrátil sa teda na svojho najobľúbenejšieho otroka Makdžönga a spolu s ďalším otrokom Maksönom ho vyslal na ostrov Kangwado aby priniesol správy o jeho matke, bratovi a synovcovi. O mesiac a pol sa dvaja otroci vrátili s dobrými správami, že matka aj ostatní sú v poriadku a vrátili sa opäť na pevninu. O Hü-mun sa nakoniec so svojou matkou stretol až 16. decembra 1592 a ich stretnutie je v denníku veľmi emotívne opísané.¹³⁰

Najdôležitejší nedostatok, ktorý začali počas vojny pociťovať či už jangbani alebo obyčajní ľudia, bol nedostatok jedla. V krajine zdrancovanej japonským vojskom sa už prestalo žiť ako kedysi, keď mali jangbani na stoloch toľko jedla, že zbytkami nakrmili všetkých ich otrokov až do prasknutia. Teraz ľudia všetkých vrstiev, ktorí boli nútení opustiť svoje domovy sa potulujú po krajine a chodia od domu k domu prosiť o jedlo a strechu nad hlavou. Z niektorých sa stali lúpežníci, ktorí okrádali bezmocných a ostatní ľudia umierali hladom alebo chorobami. O Hü-mun v tej dobe dočasne prebývajúcí v Hongdžu (provincia Čchungčchong) vo svojom denníku z 2. apríla roku 1593 opisuje situáciu nasledovne: *„Z obidvoch aj jangbanov, aj prostých roľníkov sa stali túlaví žobráci putujúci od dverí k dverám pridŕžajúc sa jeden druhého. Každý deň nie menej ako 15 až 16 ľudí nám kľáči pred dverami. Ich žalostný pohľad je na nevydržanie, ale keďže ja sám som žobrák, vypudený z domova, nemôžem urobiť nič, len sa trápiť.“*¹³¹

Sám O Hü-mun sa svojou rodinou a otrokmi presúval z miesta na miesto buď bližšie k príbuzným alebo priateľom, aby mu v ťažkých časoch podali mocnú ruku. Najdlhšie počas vojny zotrvali na dvoch miestach, bolo to v Imčchöne (provincia Čchungčchöng) od júna roku 1593 až do začiatku roku 1597, v blízkosti bydliska svojej najstaršej dcéry, ktorú vydali za rodinného priateľa, hlavného okresného úradníka a od začiatku roku 1597 až do februára

¹³⁰ Tamtiež. s. 115-117.

¹³¹ Tamtiež. s.117.

1601 sa presťahovali do Pchjōnggangu (provincia Kangwōn), ktorého hlavným obvodným úradníkom sa stal O Hü-munov najstarší syn Jun-gjōm, odtiaľ sa v roku 1601 konečne vrátili domov, do Soulu. Ich strastiplný život a každodenný boj o prežitie je v denníku z 1. marca 1594 opísaný nasledovne: *„Ráno sme ja a moji dvaja synovia každý zjedli pol misky sójovej kaše ale moja žena a 3 dcéry nejedli nič celý deň. Poobede si moja druhorodená dcéra od vyčerpania ľahla a nemohla vstať a až potom ako vypila misku polievky z varených bylín sa jej trochu polepšilo. Večer sme získali trochu ryže, z ktorej sme uvarili kašu, primiešali do nej byliny a rozdelili ju medzi členov rodiny. Dospelí môžu hlad nejako prežiť, ale deti, neznesiem ich vidieť takto trpieť.“* O Hü-mun opätovne vysielal svojich otrokov ku známym pre nejaké jedlo, tí sa však stále častejšie vracali s prázdnyimi rukami. Nasledujúci úryvok bol napísaný len o dva dni neskôr: *„Nič na večeru, tak sme skúšali urobiť kašu s trochou sóje. Tým, že nebola žiadna ryža, nemali sme inú možnosť ako vymeniť semenka prosa, ktoré sme si dlho odkladali za 5 hrstí ryže od suseda a ja a deti sme mali pol misky každý. Kaša bola až smiešne vodová, s troškou obilia a veľkým množstvom vody. Ale ani z tohto nezostalo nič pre otrokov, a tak všetci išli spať s prázdnyim žalúdkom. Načo budem nad tým lamentovať!¹³²*

Z predchádzajúcich úryvkov je jasné, že aj ten kúsok jedla, ktorý sa O Hü-munovi podarilo získať bol určený predovšetkým jeho najbližšej rodine a otázkou zostáva z čoho žili jeho otroci. To, že práve oni boli najčastejšie vysielaní, aby jedlo priniesli nasvedčuje tomu, že si pre seba vždy kúsok odobrali. Zdá sa mi totiž nepochopiteľné, že by oddanosť otroka voči svojmu pánovi bola až na toľko silná, že by sa sami vyhladovali na smrť, len aby ich pán mal čo do úst. Skutočnosť, že v denníku nie sú zaznamenané žiadne rozbroje medzi otrokmi a ich pánom, a to ani v tak krajnej situácii, akú denník popisuje, je ďalším dokladom toho, že medzi otrokárom a jeho otrokmi musel existovať hlbší vzťah.

Obdobie vojny neznamenal pre otrokov len hladovanie a choroby, ale aj dobrú príležitosť na útek alebo zbavenie sa svojho sociálneho postavenia. Či už tým, že sa im podarilo spáliť registre¹³³, kde bol zaznamenaný ich status alebo ich majiteľ ušiel, umrel alebo došlo vďaka zmätkom vojny k ich oddeleniu, „na slobode“ sa ocitlo veľké množstvo

¹³² Tamtiež. s. 117-118.

¹³³ Po vylodení japonských vojsk v Pusane v roku 1592 a neschopnosti vojenských generálov a armády odraziť hrozbu, utiekol vtedajší kráľ Sōndžo k hraniciam rieky Ja-lu a prosil o pomoc Mingského vládcu. Po odchode kráľa sa otroci vrhli na ministerstvo trestov a spálili všetky otrocké registre. Zdroj: ECKERT, Carter J. *Dějiny Koreje*. Preklad Marta Bušková, Štěpánka Horáková, Miriam Löwensteinová. Praha: Lidové noviny, 2001, 387 s. ISBN 80-710-6411-4. str. 107.

z nich. Jangbanov, ktorí sa báli o vlastný život a život svojej rodiny, už otroci veľmi nezaujímali. Aj keď boli od ich práce závislí, určite si uvedomovali aj to, že by to boli ďalšie krky, ktoré bude treba živiť. Naopak tí majitelia, ktorí by aj chceli svojich utečených otrokov získať späť na to nemali možnosti alebo prostriedky. Okrem toho aj vďaka vládnym nariadeniam otroci získali možnosť vymaniť sa zo svojho postavenia. Vyslobodenie sa z otroctva za určitý počet prinesených nepriateľských hláv bola pre otrokov silná motivácia. Prišli však aj ďalšie nariadenia, ktoré umožňovali vstúpiť otrokom do špeciálnych vojenských jednotiek a tým získať slobodu a rovnako aj prístup k vojenským skúškam, pretože ich pôvod už nebol ďalej rozpoznateľný. Vďaka výrazne nižšej poľnohospodárskej aktivite a s ňou spojeným nedostatkom jedla, vznikol ďalší priestor k tomu, ako sa vymaniť z otroctva. Ak bol otrok schopný zhromaždiť určité požadované množstvo obilia a priniesol ho vláde, bol z otroctva prepustený. Toto sa však podarilo len hŕstke z nich. Boje s Japoncami a Mandžunami poskytli už spomínané možnosti manumisie, čím sa výrazne zmenšila otrocká populácia v krajine. Orlando Patterson uvádza, že počet verejných otrokov v roku 1484 bol okolo 320 000 a v roku 1655 to bolo už len okolo 190 000.¹³⁴

Útek zažil aj samotný O Hü-mun, keď otroci Anson a Mjõngbok patriaci jeho druhorodenému synovi Junhä ušli aj so zásobami potravín a jediným koňom, ktorého rodina O vlastnila a v časoch vojny využívala na donášku potravín. O dva mesiace na to ich Junhä priviedol obidvoch späť, ale denník už neuvádza aký trest dostali. Čo je škoda, pretože práve táto informácia by pre cieľ, ktoré sleduje táto práca mala najväčšiu hodnotu. Po viac ako roku Mjõngbok utiekol znovu a viac sa jeho meno v denníku nespomína. Je možné, že O Hü-mun aj vedel kde sa Mjõngbok skrýva, ale už nemal záujem priviezť ho naspäť. Majitelia otrokov totiž väčšinou dobre vedeli, kde by sa mohli nachádzať, pretože mali záznamy o bydliskách ich príbuzných. Je pochopiteľné, že ich prvé cesty viedli tam. O Hü-mun nazval v svojom denníku Mjõngboka „*hlúpi a leniví*“¹³⁵. Podľa môjho názoru to tak ale vôbec nemuselo byť. Síce je to len domnienka, ale mne pripadá celá situácia ako veľmi dobre zohraná hra otroka so svojím majiteľom. Už prvým útekem jasne dokázal, že s rodinou ostať nechce. Denník presne nespomína, čo predchádzalo jeho návratu. Uvádza len, že bol

¹³⁴ KIM, Ki-džung. Unheard Voices: The Life of the Nobi in O Hwi - mun's Swaemirok. In *Korean Studies*, 2003, Vol. 27, No. 1, s.108-137; PATTERSON, Orlando. *Slavery and social death: a comparative study*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1982, 511 s. ISBN 1802-128X. s. 289.

¹³⁵ KIM, Ki-džung. Unheard Voices: The Life of the Nobi in O Hwi - mun's Swaemirok. In *Korean Studies*, 2003, Vol. 27, No. 1, s.108-137. s.122.

privedený O Hü-munovým synom. Ak bola jeho túžba po „slobode“ stále tak silná, ďalší útek si musel napláňovať lepšie. V denníku sa píše: *„Minulý mesiac odišiel podľa jeho slov predat svoje vlastné veci, keď sa však na začiatku ďalšieho mesiaca vrátil z prázdnyimi rukami, mal som podozrenie.“*¹³⁶Všetko nasvedčuje tomu, že si Mjōngbok preniesol všetky potrebné veci na iné miesto, pretože sa už neplánoval vrátiť. Tým, že sa celý rok tváril lenivo a neposlúchal pánove príkazy chcel pravdepodobne dosiahnuť to, že o neho pán stratí záujem. Vedť na čo by niekomu bol otrok, ktorý uteká, neposlúcha a ešte ho treba živiť...špeciálne v čase vojny.¹³⁷

Ako som už spomínala trest za neúspešný útek Ansona a Mjōngboka nám nie je známy. To však neplatí v prípade ďalších dvoch O Hü-munových otrokov Hanboka a Kangbi. Z denníkových záznamov je jasné, že Hanbok nepatril vždy O Hü-munovej rodine. Bol to otrok, ktorý pravdepodobne neznámym spôsobom prišiel o svojho majiteľa a aby prežil nechal sa u iných pánov z času na čas zamestnávať na drobné práce. Záznam z 20. januára 1594 už však spomína Hanboka ako manžela jednej z O Hü-munových otrokýň, Kangbi. Od tej doby sa Hanbok spomína častejšie, pravdepodobne preto, že sa svadbou s Kangbi mohol stal oficiálnym otrokom O Hü-munovej domácnosti, aj keď o tom žiadny oficiálny záznam v denníku nie je. Jeho meno sa okrem práce nespája s nejakými zvláštnymi udalosťami, teda až do júna roku 1597, kedy s Kangbi utiekol. O Hü-mun opisuje príhodu nasledovne: *„Dnes na svitaní, potom ako kohút trikrát zakikiríkal, Hanbok a Kangbi utiekli. Hneď ako som na to prišiel, vyslal som Tongnō, Čchungŕmi a Kim Tama aby ich hľadali spolu so susedmi Kim Oksu a Kim Pchungom po stopách, ktoré zanechal kōň. Našli ich ako sa o kúsok ďalej skrývajú v horách a priviedli ich naspäť. Cítim sa nahnevaný a podvedený.“*

*Ešte viac ma rozčuľuje, že Hanbok neušiel len s jednou s mojich otrokýň ale ukradol aj Hō Čchanovho (O Hü-munov príbuzný) koňa. Dal som mu 70 až 80 rán palicou po chodidlách a aj Kangbi 50. Potom ako som ho zviazal, nariadil som Tongnō a Čchungŕmi aby ho zobrali na miestny úrad s listom pre provinčného guvernéra aby bol potrestaný podľa zákona...“*¹³⁸ Hanbok sa však už z väznice nevrátil... O tom, čo presne spôsobilo jeho smrť neexistujú žiadne záznamy. Denník však spomína, že bol pár dní pred útekem vážne chorý a že rany

¹³⁶ Tamtiež. s.122.

¹³⁷ Tamtiež. s. 120-123.

¹³⁸ Tamtiež. s.124.

palicou nedostal len od O Hü-muna ale aj od Hő Čchana. My už sa nikdy nedozvieme, čo sa s ním vo väznici stalo. Či ho tam ešte poriadne zbili alebo jeho smrť mala na svedomí choroba spojená s početnými ranami palicou, ktoré dostal.¹³⁹ Aj keď nám tento príbeh z denníka nepodáva jasný obraz o možnostiach a spôsoboch trestania otrokov za neposlušnosť, respektíve útok od svojho pána, poskytuje nám prinajmenšom náhľad do reálneho života tej doby. A tiež nám ponúka popis konkrétnej situácie, kedy naozaj došlo k úteku otroka od svojho pána, za čo bol po jeho dolapení aj potrestaný. Je zaznamenaný aj spôsob potrestania. A tiež sa dozvedáme o následnej smrti otroka. Na základe zachovaných správ však už dnes nevieme posúdiť, či jeho smrť možno spájať s trestom za útek, alebo či sa tak stalo nezávisle na tejto skutočnosti.

Ďalší prípad úteku O Hü-munových otrokov bol vážnejší, pretože jeden z nich bol Songno, patriaci medzi jeho „najvzácnejších otrokov“. Práve on spolu s „hlavným otrokom“ Makdžöngom patrili k tým, ktorí boli už spomínané ruky a nohy majiteľa. V najhoršom období keď nebolo čo jesť to boli práve oni, ktorí boli vysielaní pre jedlo alebo sami sprevádzali O Hü-muna na ceste pre obživu. Makdžöng bol na rozdiel od Songno príkladným otrokom, ktorý bez reptania splnil každý jeden pánov príkaz. Songno bol konfliktnejší a často neposlúchal. Jednalo sa hlavne o jeho úteky a svojvoľné predlžovanie si pobytu mimo domova. V tomto smere ho však O Hü-mun držal v šachu, pretože mal možnosť zariadiť aby za jeho útek bola potrestaná jeho rodina. Vládny úradník, ktorý spravoval oblasť kde žila Songnova rodina bol O Hü-munov už spomínaný syn Jun-gjöm. Ten na žiadosť otca neváhal zatvoriť do väzenia Songnovu matku alebo iných jeho príbuzných, keď to bolo treba. Najhoršie však bolo, keď sa Songnovi podarilo utiecť s Pungä, Makdžöngovou ženou. V denníku sa od augusta do septembra 1595 spomínajú opakujúce pokusy Songna a Pungä o útek. Aj keď sa tomu O Hü-mun snažil všemožne zabrániť, nakoniec sa im to podarilo. Tento útek sa samozrejme najviac dotkol Madžönga, ktorý v tom čase trpel maláriou. Poníženie a sklamanie, ktoré mu manželka pripravila sa podľa denníku odrazilo aj na jeho správaní k O Hü-munovej rodine „Potom ako jeho žena Pungä utiekla, obrátil všetku svoju mrzutosť a hnev na nás, čoraz viac zanedbával svoje domáce povinnosti, neposlúchal moje príkazy, ani tie o kŕmení koňa. A bol pripravený utiecť, vždy mal pripravený balík s jedlom a toto už trvá nejakú dobu. Zostal s nami len kvôli jeho chorobe, pretože chodenie mu

¹³⁹ Tamtiež. s.123-125.

*spôsobovalo ťažkosti.*¹⁴⁰ Makdžöngova smrť prišla ani nie dva týždne od vtedy ako Pungä ušla, 15. Septembra 1595. Ťažko povedať či sa aj jej útek nepodpísal na Makdžöngovej smrti, pretože odvtedy ako odišla, často odmietal jedlo, aj keď bol vážne chorý. O Hü-mun bol akurát mimo domova, keď dostal správy o Makdžöngovi. Už len to, že okamžite vyrazil domov bol znak toho, že jeho smrť zasiahla. Jeho smrť však nebolo to posledné, kde sa jeho meno objavilo. O Hü-mun sa dozvedel, že Makdžöng vlastnil nejaké ryžové polia. Keďže nemal žiadnych potomkov, jeho vlastníctvo podľa zákona pripadlo jeho majiteľovi, teda O Hü-munovi. Ako sa spomína v štúdii: „*O-ov zať, pôvodný hlavný obvodný úradník okresu Hamjöl, sa stará o to, aby bola Makdžöngova pôda predaná jeho príbuzným za voľa a 20 rolí látky.*“¹⁴¹

To, že Makdžöng nebol O Hü-munovej rodine ľahostajný svedčí aj fakt, že v roku 1600 na počesť piateho výročia jeho smrti O Hü-mun spomína: „*Toto je deň kedy zomrel otrok Makdžöng...Obetoval som jedlo na jeho pamiatku, pretože počas svojho života preukázal našej rodine veľkú službu.*“¹⁴²

Z uvedeného vyplýva, že Makdžöngova rodina patrila pravdepodobne medzi prostých občanov, keď disponovala takým majetkom. Ak je táto hypotéza správna, otázkou zostáva ako sa Makdžöng dostal do otroctva? Na túto otázku však denník odpoveď nedáva. Za to otvára niekoľko ďalších otázok, na ktoré nie je jednoduché nájsť odpoveď. Napríklad, vlastnil Makdžöng skutočne v denníku spomínaný majetok? Alebo tento patrila jeho rodine? Ak by bol Makdžöng skutočne vlastnil nejaký majetok, predstavovalo by to hlboký zásah do vnímania postavenia otrokov v antickom Grécku a Ríme, kde bol otrok typickým príkladom hmotného objektu práva. Nefiguroval ako subjekt vlastníckych vzťahov. Denníkové záznamy však o postavení otrokov v tak širokom meradle všeobecnú správu nepodávajú.

Jeden z posledných záznamov týkajúcich sa otrokov v O Hü-munovom denníku spomína návrat otroka Songna, ktorý sa 6 rokov skrýval v dome matky Pungä. K O Hü-munovi sa vrátil v čase, keď rodina potrebovala nových otrokov. Preto mu pán odpustil a nepotrestal ho. To ako dlho zostal Songno v službe nám nie je známe. V denníku sa spomína ešte jedna

¹⁴⁰ Tamtiež. s.131.

¹⁴¹ Tamtiež. s.133.

¹⁴² Tamtiež s. 125-133.

zaujímavá správa, ktorú Songno priniesol: „Makdžöngove dcéry sú obidve mŕtve a on sám sa oženil a má dvoch synov.“¹⁴³

Toto je prvý krát, čo sa v denníku spomína, že Makdžöng mal dve dcéry. Je veľmi ťažké dokázať, či to bola pravda alebo nie. Ak aj nejaké deti mal, bolo by to možné len vtedy, že by jeho manželka Pungä bola pred útekem tehotná. Je jasné, že o tom nevedel ani samotný O Hü-mun, ktorý predal Makdžöngov majetok v presvedčení, že žiadnych potomkov nemal. Najpravdepodobnejšia verzia teda bude, že sa deti narodili pokiaľ sa Songno a Pungä skrývali u jej matky. Keďže počas šiestich rokov nemal O Hü-mun o svojich dvoch utečených otrokoch žiadne informácie, niet sa čomu diviť, že nevedel ani o Makdžöngových dcérach. Ako dlho žili alebo čo spôsobilo ich smrť sa však z denníka nedozvedáme.

¹⁴³ Tamtiež. s.133.

Záver

„Za jednu minútu človek spozná, či sa mu niekto páči. Za hodinu spozná, či by toho človeka dokázal mať rád. Za jeden deň zistí, či by s tou osobou dokázal prežiť celý život. Potom však trvá celý život, kým na tú osobu dokáže zabudnúť.“

Honoré de Balzac iste týmto výrokom nemal na mysli otrokov. Aj keby mal, a aj keby neviem ako chcel, podľa všeobecnej definície otroctva by sa na nich aj tak jeho výrok vzťahovať nemohol. Všetky otrokárske spoločnosti mali totiž spoločné to, že časť svojich obyvateľov nepovažovali ani za ľudí. Po biologickej stránke určite áno. Nie však čo do práv a dôstojnosti. A práve na tento aspekt otroctva som chcela svojou prácou primárne poukázať. V ňom totiž vidím podstatu otrokárskeho zriadenia. Všetko ostatné sú už len nánosy.

Napísať túto prácu mi trvalo niekoľko mesiacov. Prečítať ju zaberie niekoľko hodín. Je pritom iba nepatrným zrnkom v pieskovisku toho, čo už bolo o otroctve napísané.

Cieľom tejto práce preto nebolo podať o otroctve komplexnú správu. Nebolo ním ani do najmenších detailov rozobrať vývoj otroctva v Kórei. Toto vzhľadom k vyššie uvedenému podľa mojej mienky ani nie je možné.

Cieľom tejto práce bolo v prvom rade poukázať na skutočnosť, že spoločenský systém v kórejskej histórii aj napriek svojej vnútornej premenlivosti vykazoval niektoré statické javy a že medzi ne patrilo aj otroctvo. V rámci toho som sa snažila poukázať na skutočnosť, že v Kórei sa skutočne jednalo o otroctvo v pravom zmysle slova. Som presvedčená o tom, že názory objavujúce sa ešte aj v súdobej odbornej literatúre, ktoré popierajú alebo v lepšom prípade relativizujú otroctvo v Kórei, nemôžu v priamej konfrontácii s historickými faktami obstáť.

Prostriedky svojho „pátrania po otroctve v Kórei“ sa odzrkadľujú v usporiadaní mojej práce. Začala som všeobecným historickým úvodom. Nie bezúčelne. Cieľom tejto časti mojej práce bolo zachytiť základné charakteristické znaky otroctva a ich zovšeobecnením podať

všeobecne platnú definíciu otroctva aplikovateľnú aj na kórejské pomery. Za účelom prehĺbenia jednoznačnosti týchto znakov som trochu bližšie popísala tri vybrané otrokárske spoločnosti. Cieľom tejto časti mojej práce bolo poukázať na spojitosti, prípadne zachytiť odlišnosti v rámci jednotlivých systémov. Na tieto časti som bezprostredne naviazala najobsiahlejšiu a najdôležitejšiu časť mojej práce, v ktorej som z viacerých strán priblížila otroctvo v jednotlivých historických obdobiach vývoja Kórei. Celá práca má pritom slúžiť ako jeden organický celok. Mne osobne dala poznanie, že detaily jedného otrokárskeho systému je možné poznať iba na základe jeho porovnávania s inými.

Bokom som nenechala ani svoj hodnotový pohľad na otroctvo vo všeobecnosti. Z mojich vyššie formulovaných záverov je pritom zrejmé, že otroctvo v Kórei považujem za neoddeliteľnú súčasť všeobecného otroctva. Ako jednu z jeho foriem. A ako také ho považujem za negatívny jav kórejskej histórie. Koniec koncov ako negatívny jav akejkolvek histórie.

V samotnom závere by som si chcela poukázať ešte na jeden veľmi dôležitý moment. Aj keď takmer každý riadok mojej diplomovej práce vypovedá o minulosti, nemyslím si, že otroctvo ako téma patrí do časov dávno minulých. Moja práca je totiž aj o súčasnosti. Dnešný svet je totiž podľa môjho názoru plný prejavov, ktorým som v tejto práci hovorila – otroctvo. Stačí, keď sa pozorne zadívame na dnešný svet, na obrovské spoločenské a ekonomické rozdiely, neslobodu, chudobu, prácu bez nároku na slušnú mzdu, nútenú prácu či zneužívanie práce detí. Toto všetko je nepriamo tiež súčasťou mojej práce. Keďže predmetné zameranie mojej práce však bolo iné, nezmieňovala som sa o tom výslovne. Bola by som však veľmi rada, kedy však moja práca bola aspoň drobným impulzom na zamyslenie aj o týchto otázkach našej doby.

Otroctvo, nech už sa vyvinulo kdekoľvek a nech už mu dávame akékoľvek mená, je stále tým istým príbehom. Príbehom s otvoreným koncom. A jeho koniec je vpísaný v nás samotných.

Použitá literatura

ČI, Süng-džong. *Čosŏn čŏngi nobi sinbun jŏngu*. Sŏul Tchŭkpjŏlsi: Ildžogak, 1995, 402 s. ISBN 89-337-0173-7.

ČÖN, Hjŏng- tchäk. *Čosŏn hugi nobi sinbun jŏngu*. Sŏul Tchŭkpjŏlsi: Ildžogak, 1989, 298 s. ISBN 13-2005563003961.

ČÖNG, Edward Y. J. *The Korean Neo-Confucianism of Yi T'oebye and Yi Yulgok: A Reappraisal of the "Four-Seven Thesis" and Its Practical Implications for Self-cultivation*. Albany, NY: SUNY Press, 1995, 325 s. ISBN 0791499111.

DAVIS, David Brion. *The problem of slavery in Western culture*. New York: Oxford University Press, 1988, 505 s. ISBN 01-950-5639-6.

DEUHLER, Martina. „Heaven does not discriminate“: A study of secondary sons in Chosŏn Korea. In *The Journal of Korean Studies*, 1988-89, Vol. 6, s. 121-163.

DEUHLER, Martina. *The Confucian transformation of Korea: a study of society and ideology*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1992, 439 s. ISBN 06-741-6089-4.

DUNCAN, John B. *The origins of the Chosŏn dynasty*. Seattle: University of Washington Press, 2000, 395 s. ISBN 02-959-7985-2.

ECKERT, Carter J. *Dějiny Koreje*. Preklad Marta Bušková, Štěpánka Horáková, Miriam Löwensteinová. Praha: Lidové noviny, 2001, 387 s. ISBN 80-710-6411-4.

FOGEL, Robert W. *Without consent or contract: the rise and fall of American slavery*. Reissued. New York: Norton, 1994. 539 s. ISBN 03-933-1219-4.

GLOMB, Vladimír. Reflexe otroctví v korejském konfucianismu. In *Studia Ethnologica Pragensia* 2011, čís. 2, s. 121-136.

GRANT, Michael. *Dějiny antického Říma*. 1. vyd. v čes. jaz. Preklad Alena Jindrová. Praha: BB art, 1999, 472 s. ISBN 80-725-7009-9.

GRAYSON, James H. *Korea: a religious history*. Rev. ed. New York: Routledge, 2002, 288 s. ISBN 07-007-1605-X.

HONG, Sŭng-gi. *Korjŏ sidä nobi jŏngu*. Sŏul: Hangukjŏnguwŏn, 1981, 267s.

I, Jŏng-hun a JANG, Tonghju. *Korean Nobi in American Mirror: Yi Dynasty Coerced Labor in Comparison to the Slavery in the Antebellum Southern United States*. Institute of Economic Research, Seoul National University, Working Paper Series, 1999, No. 26. Dostupné z: <<http://147.46.167.195/~ecores/activity/paper/no26.pdf>>

I, Jŏng-hun. Hanguksae issŏsŏ nobidžeüi čchuiwa sŏnggjŏk. In *Nobi, nongno, noje: jesongminüi pigjosa*. 1-pchan. Sŏul Tchŭkpjŏlsi: Ildžogak, 1998, s. 304-422 ISBN 8933703438.

I, Ki-bäk . *A new history of Korea*. Preklad Edward W. Wagner, Edward J. Shultz. Cambridge, Mass./Sŏul: Harvard University Press/Ildžogak, 1984, 464 s. ISBN 06-746-1576-X.

I, Uk. The Yangban`s perception of the ideal economic life during the mid-Chosŏn era. In *International Journal of Korean History*, Dec 2007, Vol.11. s. 117-148. Dostupné z: <http://bk21khistory.korea.ac.kr/bbs/table/koreanhistory/upload/06-IJKH11_UkYI.pdf>

JOHNSON, Paul. *Zrození moderní doby: devatenácté století*. Vyd. 1. Preklad Petruška Šustrová. Praha: Academia, 1998, 869 s. ISBN 80-200-0694-X.

KANG, Man-gil. *Kočhjŏssŭn - Hanguk kŭndäsa*. 2-pchan. Pchadžu: Čchangbi, 2006, 575 s. ISBN 89-364-8232-7.

KASALOVÁ, Ivana. *Obchod s lidmi v antropologickém kontextu*. Brno, 2011. Bakalárska práca na Prírodovedeckej fakulte Masarykovej Univerzity na ústave antropológie. Vedúci bakalárskej práce Mgr. Bc. Alena Řiháková, Ph.D.

KAWASHIMA, Fujiya. Review on *korean adoption and inheritance: case studies in the creation of a classic confucian society* by Mark A. Peterson. In *The Journal of Asian Studies*, Aug. 2001, vol. 60, no. 3, s. 894-896

KIM, Čin-ung. *A history of Korea: from "land of the morning calm" to states in conflict*. Bloomington, Ind: Indiana University Press, 2012, 684 s. ISBN 02-530-0024-6.

KIM, Jong-man. *Čosŏn sidä sanobi jöngu*. 1-pchan. Söul Tchökpjölsi: Čimmundang, 1997, 428 s. ISBN 89-303-0530-X.

KIM, Ki-džung. *An introduction to classical Korean literature: from hyangga to p'ansori*. Armonk, N.Y.: M.E. Sharpe, 1996, 231 s. ISBN 15-632-4786-0.

KIM, Ki-džung. Unheard Voices: The Life of the Nobi in O Hwi - mun's Swaemirok. In *Korean Studies*, 2003, Vol. 27, No. 1, s.108-137.

KIM, Tai-džin. *A bibliographical guide to traditional Korean sources*. Söul: Korea University Press, 1976, 580 s.

KJE, Süng-pom. Confucian perspectives on egalitarian thought in traditional Korea. In *International Journal of Korean History*, Aug. 2008, vol. 12, s. 57-87.

KO, Kjöng-sök. *Samguk mitch tchongilsillagiüi nobie tähan kočchal*. Söul, 1992. Diplomová práca na Soulskej národnej univerzite, katedra národných dejín.

LEE, Peter H a DE BARY, William T. *Sources of Korean Tradition: From early times through the sixteenth century*. New York: Columbia University Press, 1997, vol. 1, 480s. ISBN 02-311-2031-1.

MALINA, Jaroslav. *Antropologický slovník, aneb, Co by mohl o člověku vědět každý člověk: (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění)*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2009, ISBN 978-80-7204-560-0. Dostupné z:

<<http://is.muni.cz/do/1431/UAntrBiol/el/antropos/slovník.html>>

OBROVSKÁ, Lucie. *Otrok v římském právu*. Brno, 2011. Dizertačná práca na Právnickej fakulte Masarykovej Univerzity na katedre štátu a práva. Vedúci dizertačnej práce prof. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc.

OBROVSKÁ, Lucie. *Postavení otroka v antickém Řecku*. Dostupné z:

<http://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2008/files/pdf/history/obrovsk_a_lucie.pdf>

PALAIS, James B. *Confucian statecraft and Korean institutions: Yu Hyöngwön and the late Chosŏn dynasty*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Seattle [u.a.]: Univ. of Washington Press, 1995, 624 s. ISBN 02-959-7455-9.

PALAIS, James B. *Politics and policy in traditional Korea*. 2. print. Cambridge, Mass: Harvard Univ. Press, 1991, 390 s. ISBN 06-746-8771-X.

PATTERSON, Orlando. *Slavery and social death: a comparative study*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1982, 511 s. ISBN 1802-128X.

PETERSON, Mark A. *Korean Slavery*. International Forum Series, 2000, 7s. Dostupné z: <<http://kennedy.byu.edu/papers/Peterson.pdf>>

PETERSON, Mark A. Slaves and Owners: or Servants and Masters? A Preliminary Examination of Slavery in Traditional Korea. In *Transactions of the Royal Asiatic Society, Korea Branch* 60, 1985, s. 31-41

PRATT, Keith a RUTT, Richard. *Korea: a historical and cultural dictionary*. Richmond: Curzon Press, 1999, 568 s. ISBN 07-007-0463-9.

RODRIGUEZ, Junius P. *The Historical encyclopedia of world slavery*. A-K , 1. print. Santa Barbara, Calif.: ABC-CLIO, 1997, 805 s. ISBN 08-743-6885-5.

SALEM, Ellen. The Landowning Slave: A Korean Phenomenon. In *Korean History: Discovery of Its Characteristics and Developements*. Elizabeth, NJ: Hollym, 2004, s.185-198. ISBN 1565911776.

SETH, Michael J. *A history of Korea: From antiquity to the present*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2010, 552 s. ISBN 07-425-6717-6.

SHIN, Susan. The social structure of Kŭmhwa county in the late seventeen century. In *Occasional papers on Korea*, April 1974, No.1, s. 9-35.

TOCQUEVILLE, Alexis de. *Demokracie v Americe*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Praha: Academia, 2000, 624 s. ISBN 80-200-0829-2.

ZAMAROVSKÝ, Vojtech. *Dějiny psané Římem: jazykově stylistický rozbor*. 4., preprac. české vyd. Bratislava: Perfekt, 2005, 267 s. ISBN 80-804-6297-6.

Internetové zdroje

URL: <<http://www.instrok.org/instrok/lesson1/page04.html?thisChar=6>> [cit. 2013-02-08]

URL: <<http://korea.prkorea.com/wordpress/english/2012/03/21/yi-hwang/>> [cit. 2013-04-09]

URL: <<http://korea.prkorea.com/wordpress/english/2012/03/21/yi-i/>> [cit. 2013-04-09]

URL: <<http://newint.org/features/2001/08/05/history/>> [cit. 2013-01-10]

URL: <<http://sillok.history.go.kr/etc/english.jsp>> [cit. 2013-04-13]

URL: <<http://what-when-how.com/writers/kim-shi-sup-kim-sisup-writer/>> [cit. 2013-02-17]

URL:

<http://world.kbs.co.kr/english/program/program_koreanstory_detail.htm??lang=e¤t_page=11&No=19746> [cit. 2013-02-12]

URL: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1548227/Kim-Sisup>> [cit. 2013-02-17]

URL: <http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Samguk_Sagi> [cit. 2013-03-22]

URL: <http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Samguk_Yusa> [cit. 2013-03-22]